

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนชุมชนแปลงนาม
เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

พฤษภาคม 2556

การศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนชุมชนแปลงนาม
เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2556
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนชุมชนแปลงนาม
เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

พฤษภาคม 2556

กมลพร ดีประทีป. (2556). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโทศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทง.

ปริญญาโทฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบลักษณะ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการผลิต ตลอดจนการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาหัวหุ่นจีนของนายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

การศึกษาพบว่ากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนช่างจะเป็นผู้เตรียมหัวหุ่นแม่แบบเอง ในสมัยก่อนนั้นจะใช้ไม้ไผ่มาสานเป็นโครง แต่ปัจจุบันนี้มีการใช้โฟมซึ่งช่วยให้การทำหุ่นง่ายขึ้น และสามารถแกะสลักได้ละเอียดและสวยงามมากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้วิธีการแกะโฟมก่อนให้ได้สัดส่วนและรูปแบบลักษณะของเทพหรือสัตว์ต่างๆ ในการปิดกระดาษใช้กระดาษ 4 ชนิด การใช้กระดาษที่มีลักษณะของเนื้อกระดาษต่างกันนั้นเป็นการทำให้รู้ว่าปิดกระดาษไปที่ชั้นแล้วและเป็นการใช้ความยืดหยุ่นของกระดาษที่มีลักษณะต่างๆ ในการป้องกันการบิดเบี้ยวของหัวหุ่น เมื่อหัวหุ่นจีนแห้งสนิทจึงแกะหัวหุ่นออกจากแม่แบบ โดยการผ่าครึ่งเพื่อให้แกะได้สะดวก จากนั้นจึงเอามาประกอบกันใหม่ในขั้นตอนนี้จะใช้กระดาษ 4 ชนิดและผ้าดิบปิดทับลงไปรวมกระดาษด้วยเพื่อกันสีที่รองพื้นหัวหุ่นแตกและช่วยเพิ่มความแข็งแรง เจาะช่องลูกตา จมูก ปาก และเก็บขอบงานให้เรียบร้อย การลงสีเพื่อเตรียมระบายสีหัวหุ่น ช่างจะใช้ดินสอพองผสมกับกาวลาเท็กซ์ทาให้ทั่วหัวหุ่นทิ้งไว้ให้แห้งแล้วทาทับอีก 2-3 รอบรอจนแห้งสนิท ชัดดินสอพองออกด้วยกระดาษทรายให้เรียบ การลงสีหน้าหัวหุ่นจีน ช่างจะยึดตามลักษณะสีของเทพ การเขียนหน้าตายึดตามลักษณะของเทพองค์นั้นๆ สีที่ใช้เป็นสีน้ำ สีโปสเตอร์และสีพาสติก การลงสีจะลงทีละชั้นและรอให้แห้งจึงลงชั้นต่อไปจนเนื้อสีเด่นชัดจึงลงแล็กเกอร์เพื่อให้เงางามและป้องกันสีลอก ขั้นตอนสุดท้ายคือการตกแต่งรายละเอียด เช่น การใส่หนวดใส่เครา เป็นการตกแต่งให้หัวหุ่นจีนมีความสมบูรณ์สวยงามตามรายละเอียดของหุ่นแต่ละตัว

กระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า ไม่มีการสานต่อจากคนในครอบครัว ช่างผู้ผลิตหัวหุ่นจีนจึงได้มีการถ่ายทอดความรู้ตามอรรถศาสตร์ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้โดยช่างได้เปิดบ้านของตนเองเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไปหรือกลุ่มบุคคลจากหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจ ได้เข้ามาศึกษาค้นคว้าสัมภาษณ์ มีการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่ช่างเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบายถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตน มีการสาธิตให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ มีการให้ผู้สนใจได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยช่างเป็นผู้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการ

THE STUDY ON KNOWLEDGE TRANSFER PROCESS AND CHINESE MASKS MAKING
PROCESS, PLAENG NAM, SAMPANTHAWONG DISTRICT,
BANGKOK

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

May 2013

Kamonporn Deeprateep. (2013). *The Study on Knowledge Transfer Process and Chinese Making Making Process, Plaeng Nam, Samphanthawong District, Bangkok*. Master thesis, M.Ed. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assist. Prof. Sathit Thimwatbunthong.

This dissertation is proposed for studying the characteristics, knowledge transferring process, manufacturing procedure including the reservation and wisdom inheritance of making Chinese mask of **Mr. Jirawat Auebumrungpong** Plaeng-Nam community, Samphanthawong District, Bangkok

The study revealed that the artist would prepare dummy by foaming carving, at this present, is easier for preparing dummy. Paper Mache there are 4 types of paper for mask producing ie. The dummy will be cut into 2 identical pieces Drill the eyes, nose and mouth and wire at the edge of the hole for preventing paper fraying and fine-complete the mask. The artist applies the prime which is the mixture of chalk and latex glue on the dummy, Take the chalk out and fine the mask with abrasive paper. The artist will paint on the mask representing the coloring of each Gods.

That the Chinese actors' mask knowledge transferring Process in Plaeng-Nam community, Samphantawongse District, Bangkok, has not inherited to their descendants. The artist may transfer this knowledge according to their satisfactory eg turn their house to be the class for any interested people or employees to study, interview and have knowledge transfer by discussion of their knowledge and experience, demonstration, practice under the instruction, inspection and repairing of the artist regarding the proper procedure and the products.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ
ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง กรรมการที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ที่มี
บทบาทสำคัญในด้านให้แนวความคิด ให้คำปรึกษาแนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำวิจัย และให้ความ
ช่วยเหลือเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณอาจารย์จิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ (อ.คกเท้า) ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหน้าทุนเงินที่ได้
กรุณาอำนวยความสะดวกให้ความช่วยเหลือและแนะนำข้อมูลตลอดจนข้อเสนอแนะต่างๆ

ขอขอบพระคุณ คุณแม่พรสวรรค์ ดีประทีป ที่คอยสนับสนุนเป็นกำลังใจด้วยดีตลอดมา
ตลอดถึงครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

ขอขอบคุณครอบครัวหลวงมูลที่คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา

กมลพร ดีประทีป

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	6
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
กรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework)	8
2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีน.....	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติเขตสัมพันธวงศ์.....	20
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้านจีน.....	30
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเข็ดสิงโต.....	44
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเข็ดมังกร.....	49
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆที่ร่วมในเทศกาลจีน.....	54
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมและภูมิปัญญา.....	56
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	60
3 วิธีดำเนินการค้นคว้า.....	64
ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	65
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	66
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	67
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	139
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	139
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	139
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	140
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	140
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	140
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า.....	146
ข้อเสนอแนะ.....	148
บรรณานุกรม.....	149
ภาคผนวก.....	154
ภาคผนวก ก.....	155
ภาคผนวก ข.....	160
ภาคผนวก ค.....	162
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	167

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวความคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	8
2 กรอบดำเนินการวิจัย.....	69
3 รูปด้านหน้าหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม.....	71
4 รูปด้านหลังหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม.....	72
5 รูปด้านขวาหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม.....	72
6 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม.....	72
7 รูปด้านหน้าหัวหุ่นอาซิม.....	74
8 รูปด้านหลังหัวหุ่นอาซิม.....	75
9 รูปด้านขวาหัวหุ่นอาซิม.....	75
10 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นอาซิม.....	75
11 รูปด้านหน้าหัวหุ่นไฉซิงเอ๋ย.....	77
12 รูปด้านหลังหัวหุ่นไฉซิงเอ๋ย.....	78
13 รูปด้านขวาหัวหุ่นไฉซิงเอ๋ย.....	78
14 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นไฉซิงเอ๋ย.....	78
15 รูปด้านหน้าหัวหุ่นฮก.....	80
16 รูปด้านหลังหัวหุ่นฮก.....	81
17 รูปด้านขวาหัวหุ่นฮก.....	81
18 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นฮก.....	81
19 รูปด้านหน้าหัวหุ่นลก.....	83
20 รูปด้านหลังหัวหุ่นลก.....	84
21 รูปด้านขวาหัวหุ่นลก.....	84
22 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นลก.....	85
23 รูปด้านหน้าหัวหุ่นชิว.....	87
24 รูปด้านหลังหัวหุ่นชิว.....	88
25 รูปด้านขวาหัวหุ่นชิว.....	88

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
26 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นชีว.....	88
27 รูปด้านหน้าหัวหุ่นกิมทั้ง.....	90
28 รูปด้านหลังหัวหุ่นกิมทั้ง.....	91
29 รูปด้านขวาหัวหุ่นกิมทั้ง.....	91
30 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นกิมทั้ง.....	91
31 รูปด้านหน้าหัวหุ่นเง็กนั่ง.....	93
32 รูปด้านหลังหัวหุ่นเง็กนั่ง.....	94
33 รูปด้านขวาหัวหุ่นเง็กนั่ง.....	94
34 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นเง็กนั่ง.....	94
35 รูปด้านหน้าหัวหุ่นกวนอู.....	96
36 รูปด้านขวาหัวหุ่นกวนอู.....	97
37 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นกวนอู.....	97
38 รูปด้านหน้าหัวหุ่นเป่าวุ้นจีน.....	99
39 แม่แบบที่แกะจากโฟมแบบที่ 1	101
40 แม่แบบที่แกะจากโฟมแบบที่ 2	101
41 อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการประดิษฐ์กระดาษ.....	102
42 ฉีดน้ำให้ทั่วหัวหุ่น.....	103
43 กระดาษฟางแช่น้ำ.....	103
44 ติดกระดาษฟางชั้นน้ำ.....	104
45 ติดกระดาษฟางด้วยกาวแป้งเปียก.....	104
46 ติดกระดาษเหลือง.....	105
47 ติดกระดาษหนังสือพิมพ์.....	106
48 ติดผ้าขาวบาง.....	106
49 ปั้นแต่งใส่กหู.....	107
50 ซีดเส้นแบ่งด้านข้างหัวหุ่น.....	108
51 ใช้คัตเตอร์ตัดแบ่งหัวหุ่น.....	108

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
52 ขึ้นส่วนหัวหุ่นส่วนหน้าและส่วนหลัง.....	109
53 ตัดกระดาษเหลืองตามขอบรอยเจาะ.....	110
54 ทาดินสอพองบริเวณส่วนที่เจาะรู.....	110
55 อุปกรณ์สำหรับติดตาข่าย.....	111
56 ตัดกระดาษน้ำตาลติดทับลงบนช่องตากันตาข่ายหลุด.....	112
57 ตัดกระดาษให้แน่นหนา.....	112
58 ทาสีโปสเตอร์ก่อนประกอบหัวหุ่น.....	113
59 ติดผ้าขาวบางตามรอยต่อทั้งหมด.....	113
60 ตัดลวดขอบด้านล่างของหัวหุ่น.....	114
61 นำสายยางแบบอ่อนมาผ่าครึ่งเพียงด้านเดียวมาครอบลวด.....	114
62 ตัดกระดาษสีหนาทับสายยาง.....	115
63 ติดผ้าขาวบางทับ.....	115
64 ตัดก้นตะกร้าและเจาะรูไว้คล้องเชือก.....	116
65 ตัดตะกร้าให้พอดีกับหัวหุ่น.....	116
66 ร้อยลวดติดกับตะกร้า.....	117
67 ร้อยตะกร้าให้ติดกับหัวหุ่นด้วยเข็มร้อยมาลัย.....	117
68 ใช้เข็มดัดด้ายให้ตั้ง.....	118
69 ดัดด้ายให้ตั้ง.....	118
70 ทาดินสอพองให้ทั่วหัวหุ่น 3-4 รอบ.....	119
71 ขัดหัวหุ่นด้วยกระดาษทราย.....	119
72 ทาสีรองพื้นสีขาว.....	120
73 วาดลายเส้นดินสอส่วนลวดลายและกำหนดจุดสำหรับติดเครื่องประดับ.....	120
74 ตัดลวดลาย.....	121
75 ระบายสีโปสเตอร์สีเนื้อให้ทั่วใบหน้าและด้านหลังหัวหุ่น.....	121
76 วาดคิ้ว หนวด ผม.....	122
77 ระบายสีหมวกให้มีลักษณะเหมือนลายหยก.....	122

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
78 ระบายสีผมและหนด.....	123
79 ระบายสีให้มีมิติสมจริง.....	123
80 การลงสีตา.....	124
81 เขียนคิ้วด้วยหมึกจีน.....	214
82 ทากากเพชรสีทอง.....	125
83 ติดเครื่องประดับ.....	125
84 ติดกระดาษส่วนหมวกด้านบนกับพ่นสเปรย์.....	126
85 ติดเทปกาวย่นที่เครื่องประดับและหนด.....	126
86 ลงสีแก้ม.....	127
87 พ่นสเปรย์ไล่ให้ทั่วหัวหุ่น.....	127
88 ทำแววตาโดยการนำลูกบิดสีขาวมาร้อยติดกับตาซ้าย.....	128
89 ร้อยเชือกคล้องรูตะกร้า.....	128
90 เจาะขามอะลูมิเนียมสีมม.....	129
91 ยึดขามอะลูมิเนียมติดกับตะกร้า.....	129
92 ติดกระดาษเหลืองทับรอยที่ติดลวด.....	130
93 หนดสีขาวและสีดำที่ใช้ติดหัวหุ่น.....	130
94 กดหนดให้แน่น.....	131
95 แต่งหนดให้สวยงามด้วยการหวี.....	132
96 หยอดกาวตาข้างให้ฟูใหม่ญี่ปุ่นติดแน่น.....	132
97 หัวหุ่นไข่ซึ่งเลี้ยงที่เสร็จสมบูรณ์.....	133
98 นายจิรวุฒน์ เอื้อบำรุงพงศ์รับรางวัลสมาคมการประดิษฐ์ไทย.....	134
99 เผยแพร่ลงหนังสือนิตยสารตั้งตัว.....	136
100 เผยแพร่กระบวนการผลิตหัวหุ่นลงหนังสือนิตยสารตั้งตัว.....	136
101 ประวัติผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นจีน.....	161
102 ทูลเกล้าฯถวายคทาอยู่ตั้งแต่สมเด็จพระรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี.....	163

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
103 ทำป๋องเป๋งยักษัติดั้งบริเวณแยกโอเดียน.....	163
104 งานแสดงที่ธนาคารทหารไทย สาขาตลาดน้อย ถนนเยาวราช.....	164
105 ร่วมออกงานตรุษจีนที่ถนนเยาวราช.....	164
106 ผลงานที่ตีพิมพ์ลงนิตยสารทำมาหากินปี 2551.....	165
107 ผลงานที่ตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์ประชาชื่นปี 2548.....	165
108 ถ่ายทอดข่าวช่อง 9.....	166
109 ถ่ายทอดรายการโทรทัศน์.....	166

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการส่งเสริม สืบทอด และพัฒนามาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ในรูปของมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นจิตวิญญาณและผลงานที่สามารถมองเห็นได้และ ส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมเหล่านั้นคือศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชุมชน

การศึกษาในสมัยก่อนเป็นการศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิม จำเป็นที่คนไทยในสมัยนั้นต้องขวนขวายหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนต่างๆ ซึ่งการศึกษาในสมัยนี้มีบ้านและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เช่น บ้านเป็นสถานที่อบรมกล่อมเกลาจิตใจของสมาชิกภายในบ้าน โดยมีพ่อและแม่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดอาชีพและอบรมลูก ๆ วัดเป็นสถานที่รวมเอานักปราชญ์สาขาต่าง ๆ มาเป็นขุนนางรับใช้เบื้องพระยุคลบาท โดยเฉพาะงานช่างศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างพระราชวังและประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ส่วนวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระเจ้าทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมะแก่พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและบวชเรียน ในสังคมไทยจึงนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงานทำให้มีคุณธรรมและจิตใจมั่นคงสามารถครองเรือนได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ผู้ที่มาบวชเรียนมาแสวงหาความรู้เรื่องธรรมะในวัดแล้ว ยังสามารถแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ในด้านศิลปวิทยาการต่าง ๆ ที่เคยได้อบรมจากครอบครัวมา

กระแสของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคน องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้ามาเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญและเสนอแนวทางในการศึกษาทางด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่นและชุมชน ดังนี้

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้

ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. 2542: 2)

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา ของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข(กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. 2542: 17)

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน (กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. 2542: 22)

ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ดีต้องเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ บนพื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตนเอง นอกจากนี้การศึกษาที่ดีจะต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษาจึงต้องสอดคล้องกับบริบทชุมชน เพราะชุมชนเป็นทั้งกลุ่มคนที่ติดต่อสัมพันธ์กันมีรากฐานความเชื่อ วิถีดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญในการจัดสรรกระบวนการเรียนรู้ที่จะสร้างให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้และสามารถอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดการศึกษาในสมัยโบราณมีศูนย์กลางการศึกษาที่สำคัญอยู่สองแห่งคือ วัดและวัด ชุนนางหรือผู้มีตระกูลจะส่งบุตรหลานไปถวายตัว หรือเข้าไปศึกษาอบรมตามวังหรือราชสำนัก ส่วนสามัญชนจะนำบุตรหลานที่เป็นชายไปฝากตัวกับพระตามวัดเป็นลูกศิษย์หรือบวชเรียน พระจะเป็นผู้สอนให้หัดอ่านเขียนวิชาหนังสือ วิชาพระพุทธรศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมให้รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ (คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.2555: 25)

ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับสอนบุตรหลานของข้าราชการบริพาร นอกจากนี้พระองค์มีพระราชดำริให้วัดเปิดสอนหนังสือให้กับเยาวชนด้วย

เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2439 พระสมุห์กล่อมเจ้าอาวาสวัดสามจีนใต้ ได้เห็นว่า เด็กวัดและเด็กในบริเวณใกล้เคียงในชุมชนเขาวราชยังไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก จึงรวบรวมเด็กเหล่านี้จำนวน 34 คนให้มาเรียนหนังสือ โดยใช้หอฉันเป็นที่เรียนให้พระพร้อมและพระสอนเป็นอาจารย์ และบอกรายงานลงทะเบียนในกรมศึกษาธิการ ให้นับเป็นโรงเรียน สามัญเขลยศักดิ์ ขึ้นในกรมศึกษาธิการ จึงถือได้ว่าเป็นโรงเรียนวัดสามจีนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2482 กระทรวงธรรมการได้ประกาศเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย ตามชื่อวัดที่เปลี่ยนเป็นวัดไตรมิตรวิทยาราม (คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.2555: 26)

ปัจจุบันโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยเป็นศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศที่ 2 (ภาษาจีน) มีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนโดยความร่วมมือของรัฐบาลจีน และเป็นที่ตั้งห้องเรียนขงจื่อแห่งแรกของโลก(คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.2555:26)

โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยมีนโยบายที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีนโยบายโรงเรียน คือมีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้านกิจกรรม ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ภาครัฐ และเอกชนในการจัดและพัฒนาศึกษา (คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.2555: 26)

ตลอดระยะเวลา 116 ปี โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยได้สร้างสายสัมพันธ์กับวัดและชุมชนเขาวราช โดยการส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมที่ชุมชนเวลาที่ม้งานที่สำคัญต่างๆ เช่น การเชิดธง การเชิดสิงโต กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สืบสานศิลปวัฒนธรรมจีนและเป็นการให้นักเรียนรู้จักรักชุมชนที่ตนเองอยู่ เนื่องจากนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนไตรมิตรนั้นโดยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชุมชนเขาวราช

เขาวราชเป็นชุมชนที่มีคนเชื้อสายจีนอยู่อาศัยมากที่สุด ตั้งแต่การอพยพมาจากโพ้นทะเล ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ด้วยลักษณะการรวมกลุ่มที่โดดเด่น ต่างไปจากกลุ่มสังคมอื่นในเมือง อีกทั้งการรวมกลุ่มในรูปขององค์กรการค้า และองค์กรทางสังคมโดยผ่านแซ่ ผ่านความเป็นท้องถิ่นเดียวกัน ผ่านสำเนียงพูด ผ่านองค์กรการกุศล ทำให้คำสั่งสอน ความเชื่อ ประเพณี ธรรมเนียม พิธีปฏิบัติ ถูกถ่ายทอดมายังชนรุ่นหลังรุ่นแล้วรุ่นเล่า โดยการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมจีน ให้ปรากฏออกมาในลักษณะงานประจำปีของศาลเจ้าต่างๆ งานวัดและงานเทศกาลประจำปีจัดขึ้นในระดับชุมชน (วรศักดิ์: 2540)

ชุมชนย่านเขาวราชจัดเป็นชุมชนที่มีคุณค่ามากมายในหลายแง่มุม อันได้แก่ คุณค่าทางวัตถุ (Materialistic Value) ที่แฝงไปด้วยสัญลักษณ์และความหมายมากมายผ่านทางวัตถุต่าง ๆ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value) หลักฐานจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยริมถนนและในตรอกซอกซอยสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตตั้งแต่ครั้งชาวจีนอพยพเข้ามาพร้อมกับเสื้อฝืนหมอนใบในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีระยะเวลายาวนานนับร้อยปี คุณค่าทางศิลปะ (Artistic Value) และคุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) ที่ดูเหมือนจะแยกจากกันไม่ออก ถูกถ่ายทอดผ่านช่าง และ

ศิลปินที่บรรจงสร้างงานศิลปะต่างๆ เช่น งานจิตรกรรมฝาผนัง การออกแบบทางสถาปัตยกรรม ขบวนเชิดสิงโต มังกร ฯลฯ ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและตำนานทางประวัติศาสตร์ (เจริญ.2554: 17)

วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ งานตรุษจีน เพราะวันตรุษจีนถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ตามประเพณีของชาวจีนในจีนแผ่นดินใหญ่และชาวจีนทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งวันตรุษจีนนี้นับเป็นวันพิเศษและมีความสำคัญยิ่งสำหรับคนจีน จะมีการเฉลิมฉลองกันไปทั่วโลก โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่ของคนจีนในประเทศต่าง ๆ ในวันตรุษจีนนี้ชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนถือว่าเป็นวันที่สมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะไปประกอบธุรกิจการงานที่ไหน หากอยู่ในจังหวัดหรือในประเทศเดียวกัน บรรดาสมาชิกในครอบครัวชาวจีนเหล่านั้น จะกลับบ้านมาพบปะกันอย่างพร้อมเพรียงกัน คล้ายกับวันสงกรานต์ที่ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยและวันตรุษจีนนั้น คล้ายคลึงกับวันปีใหม่ในประเทศทางตะวันตก (อรณี แน่นหนา: 2545)

ร่องรอยของประเพณี และพิธีกรรมความเป็นมาของการฉลองตรุษจีนนั้นมีมานานกว่าศตวรรษ จริงๆแล้วนานมากจนไม่สามารถย้อนกลับไปดูว่าเริ่มต้นฉลองมาตั้งแต่เมื่อไร เป็นที่รู้จักและจำได้ทั่วไปว่าเป็นการฉลองเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ และการฉลองเป็นเวลานานถึง 15 วัน การเตรียมงานฉลองส่วนใหญ่จะเริ่มหนึ่งเดือนก่อนวันตรุษจีน (คล้ายกับวัน คริสต์มาสของประเทศตะวันตก) เมื่อผู้คนเริ่มซื้อของขวัญ, สิ่งต่างๆ เพื่อประดับบ้านเรือน, อาหารและเสื้อผ้า การทำความสะอาดครั้งใหญ่ก็เริ่มขึ้นในวันก่อนตรุษจีน บ้านเรือนจะถูก ทำความสะอาดตั้งแต่บนลงล่างหน้าบ้านยันท้ายบ้าน ซึ่งหมายถึงการกวาดเอาโชคร้าย ออกไป ประตูหน้าต่างมีการขัดสีฉวีวรรณทาสีใหม่ซึ่งสีแดงเป็นสีนิยม ประตูหน้าต่างจะถูก ประดับประดาด้วยกระดาษที่มีคำอวยพรอย่างเช่น อยู่ดีมีสุข ร่ำรวย และอายุยืน เป็นต้น (ไมตรี: 2546)

ในเทศกาลตรุษจีน ของทุกปี สิ่งหนึ่งที่เรามักเห็นเคียงคู่ กับประเพณีไหว้เทพเจ้า การเผากระดาษเงิน กระดาษทอง การจุดประทัดเสียงดังสนั่น ก็ดูเหมือนจะเป็นการแสดงเชิดสิงโต ที่สื่อถึงโชคลาภและความเป็นสิริมงคล(ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน: 2550)

การเชิดสิงโต หรือที่ชาวจีนเรียกกันว่า "ไซจื้อปู้" นั้น ถือว่าเป็นการละเล่นที่เป็นสัญลักษณ์ของวันตรุษจีนเลยทีเดียว โดยเฉพาะชาวจีนตอนเหนือ และชาวจีนตอนใต้ ที่มักจะเชิดสิงโตในวันที่มีงานแห่เจ้า หรือพิธีเช่นสังเวชของฝน(ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน: 2530)

ส่วนประวัติความเป็นมาที่ชาวจีนจะต้องเชิดสิงโตในวันตรุษจีนนั้น มีบันทึกของราชวงศ์ทางตอนเหนือและทางตอนใต้ในช่วง พ.ศ. 850 – พ.ศ. 1132 ระบุว่า ชาวบ้านได้นำหัวสิงโตมาสวมใส่และเชิดเพื่อไล่ผีร้าย ที่ชาวบ้านต่างพากันเชื่อว่า จะลงมากินผู้ชายและสัตว์เลี้ยง จึงก่อเกิดเป็นความเชื่อที่ว่า ถ้าเชิดสิงโตแล้วจะสามารถไล่ภูติผีปีศาจได้ จึงได้ปฏิบัติกันเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานับตั้งแต่นั้น(ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน: 2530)

สำหรับการเชิดสิงโต มังกรในวันตรุษจีน จะมีกลุ่มชายรูปร่างแข็งแรงเดินเชิดสิงโตเพื่อขอเงินบริจาค โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มคนที่เล่นดนตรีประกอบ และกลุ่มคนที่สวมหัวสิงโต ชุดสิงโต และคนที่ใส่หัวแปะยิ้มถือพัด จากนั้นก็จะเดินผ่านไปยังถนนหนทางหมู่บ้าน พอชาวบ้านได้ยินเสียงกลอง ก็จะนำของอั่งเปามาแขวนไว้บนยอดไม้สูง ๆ ซึ่งกลุ่มคนเชิดสิงโต มังกรก็ต้องปีนหรือต่อตัวขึ้นไปหยิบของดังกล่าว นับว่า เป็นประเพณีที่สนุกสนาน และน่าตื่นเต้นมากทีเดียว(ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน: 2550)

คนที่ใส่หัวแปะยิ้มที่คู่กับเชิดสิงโตหรือมังกรคือ "หัวเซียน" กับ "แปะยิ้ม" ที่เห็นคู่กันกับสิงโตเสมอ นั้น มาจากเทพนิยายเรื่อง แปดเซียน ตอนที่แปดเซียนเดินทางไปอวยพรวันเกิดอ๊วงบ๊อบบนสวรรค์ ขณะผ่านทะเลตั้งไข่ ปรากฏว่ามีสัตว์ประหลาดโผล่มาจากทะเล ชาวจีนเรียกว่า "สี่ปุกเสียว" แปลว่า ไม่เหมือนสี่แบบ คือ รูปร่างเหมือนม้าแต่ไม่ใช่ม้า มีเกล็ดคล้ายปลาแต่ไม่ใช่ปลา มีหางเหมือนโคแต่ไม่ใช่โค ศรีษะคล้ายมังกรแต่ไม่ใช่มังกร ในครั้งนั้น "แน้ไซฮัว" เซียนจิว ที่มีรูปร่างคล้ายผู้หญิงท่าผมเกล้า มีกระเข้ดอกไม้ประกอบด้วยดอกเบญจมาศ ดอกไหน กิ่งไผ่ และใบไผ่ เป็นอาวุธพิเศษ และด้วยความเห็นใจจึงเข้าไปแหย่เจ้าสัตว์ประหลาดให้ติดตามเพื่อที่จะนำไปถวายอ๊วงบ๊อบ ซึ่งเป็นเซียนสูงสุด (ผู้จัดการรายวัน: 2548)

หัวหุ่นแปะยิ้มหรือบรรดาเซียนต่างๆที่เดินร่วมในขบวนแห่สิงโต มังกร นับเป็นหนึ่งในสี่สิ่งทีสร้างความคิดคักสนุกสนานให้กับเทศกาลมงคลต่างๆ แต่ในปัจจุบันผู้ที่สร้างสรรคศิลป์ของหัวหุ่นจีนในเมืองไทยนั้น นับวันยิ่งเหลือน้อยลงทุกที เพราะการสร้างหัวหุ่นนั้นจะต้องอาศัยทักษะและความชำนาญในการทำโครงหัวหุ่น โดยใช้วิธีการแกะโฟม มีเทคนิคในขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการผลิต เช่น การเลือกใช้กระดาษและการใช้ผ้า การแกะกระดาษออกจากโครงหัวหุ่นต้องอาศัยความชำนาญในการแกะเพื่อป้องกันไม่ให้หัวหุ่นเปื่อยเพราะถ้าหัวหุ่นเปื่อยเวลาลงสีไปแล้วจะทำให้ลวดลายไม่คม รวมทั้งการลงสีวาดลวดลายจะต้องอาศัยความชำนาญและต้องรู้ถึงสีที่แสดงถึงเอกลักษณ์ลักษณะของเทพแต่ละองค์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนที่ปรากฏในประเพณีของชาวจีน ประกอบด้วยรูปแบบ กระบวนการผลิต และลวดลายมีความสัมพันธ์ในเชิงศิลปวัฒนธรรม คติความเชื่อและประเพณีจีน ตลอดจนเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางอาชีพข้าราชการครูของผู้วิจัย และสอดคล้องกับแนวนโยบายทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ได้เล็งเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษา เพื่อให้บุคลากรในอนาคตได้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญนั้นจึงศึกษาค้นคว้า โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่แก่ชนรุ่นหลังต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษารูปแบบลักษณะ กระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ด้วยเหตุที่หัวหุ่นจีนได้ปรากฏในขบวนสิงโตที่ใช้แสดงในงานมงคลต่างๆของชาวจีนอย่างเช่นงานตรุษจีนที่เป็นประเพณีที่สำคัญ และในปัจจุบันยังหาผู้ที่มีความสนใจในการสร้างสรรค์ศิลปะหัวหุ่นจีนนั้นหาได้ยากและขาดผู้สืบทอดจากคนในครอบครัว ในการศึกษากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ซึ่งอยู่ในชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพ จึงเป็นประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ ตลอดจนการศึกษาในกลวิธีขั้นตอนวิธีการ ลวดลายและสีที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อและประเพณีจีน ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและนำไปใช้ในวงการการศึกษาศิลปศึกษาต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาระบบการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ซึ่งอยู่ในชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพ เป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้ผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพ

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหุ่นจีน จำนวน 10 หัว โดยการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

1.2.1 หัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

1.2.2 หัวหุ่นอาซิม

1.2.3 หัวหุ่นไล่ซึ่งเอี้ย

1.2.3 หัวหุ่นฮุก

1.2.4 หัวหุ่นลก

1.2.5 หัวหุ่นซิว

1.2.6 หัวหุ่นกิมทั้ง

1.2.7 หัวหุ่นเง็กนึ่ง

1.2.8 หัวหุ่นกวนฉู

1.2.9 หัวหุ่นเปาวุนจีน

2. ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

พื้นที่การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสามพันดวงศรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร

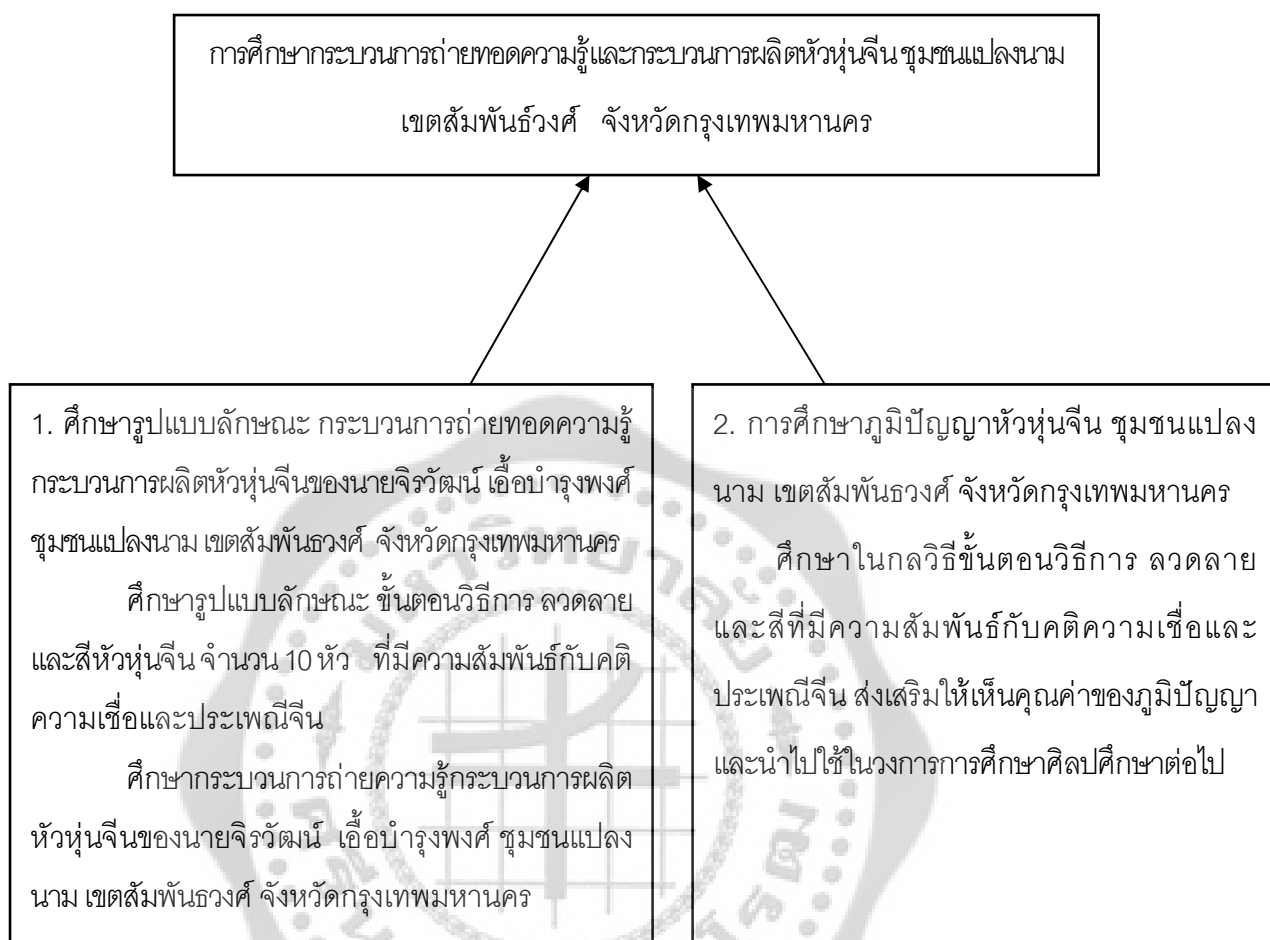
นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **หัวหุ่นจีน** หมายถึง หัวหุ่นที่ใช้สำหรับสวมศีรษะในการเดินร่วมขบวนเชิดสิงโต มังกร ได้แก่ หัวหุ่นแปะยิ้ม หัวหุ่นอาซิม หัวหุ่นไฉซิงเอี้ย หัวหุ่นฮก หัวหุ่นลก หัวหุ่นชีว หัวหุ่นกิมทัง หัวหุ่นเง็กนึ่ง หัวหุ่นกวนฉู หัวหุ่นเปาวุนจีน

2. **การถ่ายทอดความรู้** หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์แก่ผู้ที่สนใจในเขตสามพันดวงศรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร จนสามารถปฏิบัติและถ่ายทอดต่อไปยังบุคคลอื่น

3. **กระบวนการผลิต** หมายถึง วิธีการ ขั้นตอนการสร้างผลงานที่แสดงออกทางทักษะ โดยมีความสัมพันธ์กับวัสดุ อุปกรณ์ ที่แสดงออก เช่น การปะติด การระบายสี การวาดลายต่างๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework)

ภาพประกอบ1 กรอบแนวความคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยการศึกษาการศึกษากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีน
 - 1.1 ภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเล
 - 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเยาวราช
 - 2.1 ประวัติและความเป็นมาเขตสัมพันธวงศ์
 - 2.2 ประวัติและความเป็นมาชุมชนเยาวราช
 - 2.3 ประวัติและความเป็นมาชุมชนแปลงนาม
 - 2.4 ประวัติและความเป็นมาของวัดไตรมิตร
 - 2.5 ประวัติและความเป็นมาของโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมจีน
 - 3.1 ความหมายของศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมจีน
 - 3.2 เทพมงคลของจีน
 - 3.3 เทศกาลจีน
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดสิงโต
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดมังกร
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆที่ร่วมในเทศกาลจีน
 - 6.1 ความเป็นมาของการจุดประทัดในวันตรุษจีน
 - 6.2 ความเป็นมาของหัวหุ่นที่ได้เดินร่วมขบวนเชิดสิงโต มังกร
7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา
 - 7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา
 - 7.2 เอกสารการถ่ายทอดภูมิปัญญา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีน

1.1 ภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเล

ชาวจีนโพ้นทะเล

ชาวจีนโพ้นทะเล คือ กลุ่มคนจีน หรือเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ภายนอกประเทศจีน คำว่า ประเทศจีนในที่นี้ หมายความว่าได้ถึงจีนแผ่นดินใหญ่ รวมทั้งดินแดนภายใต้การปกครองของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งได้แก่ ฮองกง มาเก๊า และ ไต้หวัน

ชาวจีนโพ้นทะเล หมายถึง ชาวจีนที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยไม่ว่าจะโดยตรงหรือจะผ่านประเทศอื่นมาก่อนก็ตาม มีจุดหมายที่จะพำนักอยู่เป็นการถาวรหรือได้อยู่อาศัยเป็นเวลานานกว่า 10 ปี ตลอดทั้งบรรดาลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยไม่ว่าจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตาม จนถึงบรรดาผู้สืบเชื้อสายต่อไป ยังมีวิถีชีวิตไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนร่วมกับชาวจีนอื่น ๆ และมีความสัมพันธ์ ติดต่อกับชาวจีนโพ้นทะเลอื่น ๆ ในลักษณะของชุมชนชาวจีน (ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน 2530: 8)

คำว่า จีนโพ้นทะเล หากมองแคบๆจะหมายถึงชาวจีนเชื้อสายฮั่น หากมองแบบกว้างขึ้นก็ให้หมายรวมเอา ทั้งหมด 56 กลุ่มชาติพันธุ์คนกลุ่มน้อยในประเทศจีนเข้าไปด้วย ปัจจุบันมีชาวจีนโพ้นทะเล ที่เป็นชนกลุ่มน้อยในต่างประเทศจำนวนประมาณ 7 ล้านคนหรือประมาณ 8.4% ของประชากรชาวจีนโพ้นทะเล ทั้งหมดในต่างประเทศ ในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ได้จัดให้คนจีน อยู่ในกลุ่มประเภท Peranakan (ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน 2530 : 8)

เนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเล และชาวจีนในจีน ทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีวัฒนธรรมและสังคมที่ใกล้เคียงกันอย่างยิ่งกับประเทศจีน เพียงแค่ที่อยู่ทางภูมิศาสตร์ที่ห่างไกลเท่านั้น จากผลสำรวจพบว่าชาวจีนใน 2 แห่งนี้ มีความคิด ทศนคติ ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่ตนอยู่มากกว่าประเทศจีน (พทยา สายหู: 2545)

การใช้คำ

มีศัพท์เพียง 2 คำที่ได้บัญญัติความหมายใช้เรียกชาวจีนโพ้นทะเลอย่างเป็นทางการ ได้แก่

1. หัวเดียว หมายถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่เกิดในประเทศจีน ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศอื่นที่ไม่ใช่จีน

2. หัวอี่ ใช้เรียกลูกหลานของบรรพบุรุษชาวจีนที่เกิดในประเทศต่างๆ หรือคนเชื้อชาติจีนที่อาศัยอยู่นอกประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ชาวจีนโพ้นทะเล ที่เป็นจีนฮั่นได้แก่ กวางตุ้ง , ฮกเกี้ยน ,แต้จิ๋ว หรือ ฮากกา ได้เรียกชาวจีนโพ้นทะเล ด้วยกันว่า ถังเจิน ออกเสียงในภาษา กวางตุ้ง ว่า ถองเยิน , ตัง ลัง ในภาษา ฮกเกี้ยน , ตัง นั้ง ในภาษาแต้จิ๋ว และ ถอง หังน ในภาษา ฮากกา . มีรากศัพท์มาจากคำว่า ประชาชน ถัง แห่งราชวงศ์ถัง

เมื่อครั้งราชวงศ์ถังปกครองประเทศจีน และได้ใช้เรียกชาวจีนด้วยกันสืบมาแต่นั้นโดย คน กวางตุ้ง, ฮากกา, แต่จิ๋ว และฮกเกี้ยน และแทบจะไม่มี ความหมายเกี่ยวข้องกับราชวงศ์โบราณ

ภาษาที่ใช้: ภาษาจีนถิ่นต่าง และภาษาต่างๆของประเทศที่เขาอาศัยอยู่

ศาสนา: ส่วนใหญ่เป็น พุทธ , ลัทธิเต๋า กับ ลัทธิของขงจื้อ และ คริสเตียน (วัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย – จีน: 2552)

ประวัติศาสตร์การอพยพย้ายถิ่นของคนจีน

มีการอพยพย้ายถิ่นของคนจีนหลายระลอกไปอยู่ต่างประเทศ ในถิ่นโพ้นทะเลหลายกลุ่มย่อยทั่วโลก ประมาณว่านอกเขตสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งได้แก่ ฮองกง มาเก๊า และได้หวันแล้ว ยังมีชาวจีนอีกราว 40 ล้านคน ทั้งผู้อพยพชาวจีนเก่าและใหม่ อาศัยอยู่ในกว่า 130 ประเทศทั่วโลก ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อเมริกาเหนือ ออสเตรเลียโอเชียเนีย คาเรียเบียน ลาตินอเมริกา แอฟริกาใต้ และรัสเซีย ส่วนใหญ่มาจากมณฑล กวางตุ้ง และ ผู้เจี้ยน ชาวจีนเหล่านี้ไม่เพียงปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมพื้นถิ่นในประเทศใหม่ได้ดี แต่ยังสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวจนมีฐานะได้ในระดับที่ไม่เลว และแม้ว่าเวลาจะผ่านไปหลายปีชุมชนชาวจีนก็ยังมี "ความเป็นจีน" อบอวลอยู่ทั่วไป และมีความผูกพันแน่นแฟ้นกับประเทศจีน หลายคนจึงกลับไปในฐานะนักท่องเที่ยวบ้าง นักลงทุนบ้าง (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์: 2545)

การอพยพระลอกแรก

ชาวจีนมีประวัติศาสตร์การโยกย้ายถิ่นไปต่างประเทศ อันยาวนานของ หนึ่งในการอพยพที่สำคัญคือ ในปี คศ 1371-1435 สมัยราชวงศ์หมิง จักรพรรดิหยงเล่อ ได้ส่งราชทูตขันทูตที่ชาวฮยูนานนาม เจิ้งเหอ (เจ้าพ่อข้าปออง ซานเป่าก) เป็นผู้แทนของหมิง โดยได้นำกองเรือ 300 ลำ พร้อมลูกเรือคนจีน 28,000 คน ส่วนใหญ่เป็นคน กวางตุ้ง และ ฮกเกี้ยน ไปการสำรวจและทำการค้าขายในทะเลจีนใต้ เอเชียอาคเนย์ และใน มหาสมุทรอินเดีย ทะเลแดง ชายฝั่งแอฟริกา ผู้คนที่ไปสำรวจทะเลครั้งนั้น มีจำนวนมากที่หนีชีวิตลำบากยากแค้นในชนบทไปทำงานโพ้นทะเลอยู่ถาวร ณ ที่ต่าง ๆ และได้กลับมายังประเทศจีนอีกเลย พวกเขาเป็นคนจีนกลุ่มแรกๆที่มาลงหลักปักฐานในประเทศไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และ อินโดนีเซีย การอพยพยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องแม้ว่าราชสำนักหมิงจะออกโครงการไม่ให้เดินทางออกนอกประเทศก็ตาม (พิทยา สายหู: 2545)

การอพยพระลอกสอง

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคล่าอาณานิคม ในขณะนั้นเป็นสมัยของราชวงศ์ชิง ยุคการอพยพย้ายถิ่นของชาวจีนโพ้นทะเลครั้งใหญ่ได้เริ่มขึ้น ยุคนี้มีชาวจีนนับล้านๆคนลงเรือเดินสมุทรข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งของโลก เป็นผู้ลี้ภัยทางเศรษฐกิจที่หนีความอดอยากยากจนในจีน นักล่าอาณานิคมตะวันตกจำนวนมากขาดแคลนแรงงาน ในขณะที่จังหวัดฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง มีแรงงานคน

จำนวนมากที่ต้องอพยพหนีความยากจน และ ความย่อยยับของบ้านเมืองจาก การสู้รบระหว่าง ราชวงศ์ชิงกับกบฏไท่ผิง ราชวงศ์ชิงยังถูกจักรวรรดิต่างชาตินักล่าอาณานิคมทั้งหลายบีบบังคับให้ออกนุญัตินำประชากรจีนไปเป็นแรงงานในดินแดนอาณานิคมของตน ชาวฮกเกี้ยน, เต๋จิว และชาว กวางตุ้งจำนวนมาก เลือที่จะไปทำงานในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องด้วยความสัมพันธ์ ของชาวจีนและดินแดนนี้มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง โดยส่วนใหญ่ไปจาก มณฑลกวางตุ้ง

ส่วนประเทศในทวีปอเมริกาเหนือและออสเตรเลีย ต้องการแรงงานจำนวนมากในงานที่ อันตราย เช่น งานในเหมืองแร่ และการสร้างทางรถไฟ เนื่องจากปัญหาความอดอยาก ลำบากใน กวางตุ้ง และสงครามระหว่างคนแคระและคนท้องถิ่นในมณฑลกวางตุ้ง (ปี 1855 - 1867) ที่สามเหลี่ยม ปากแม่น้ำจูเจียง ในกวางตุ้ง ได้ทำให้ชาวกวางตุ้งจำนวนมากออกไปเสี่ยงโชคในต่างดินแดน โดยหวังที่ จะให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ยังอยู่ในประเทศจีนดีขึ้น นอกจากนี้ ชาวจีนส่วนหนึ่งยังถูกขายไปยัง ทวีปอเมริกา หลังจากที่ได้สร้างทางรถไฟเสร็จแล้ว ชาวจีนโพ้นทะเลส่วนหนึ่งในประเทศแคนาดาและ สหรัฐอเมริกา ยังประสบปัญหาการเหยียดเชื้อชาติ และถูกกีดกันไม่ให้เข้าประเทศอีกด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้เกิดสงครามกลางเมืองคนในชาติฆ่าฟันกันเอง ระหว่าง ฝ่ายสาธารณรัฐ ก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ ทั้งยังถูกรุกรานจากชาติตะวันตกและ ญี่ปุ่น อังกฤษ ได้เอาฝิ่นมาขายมอมเมาให้คนจีนติดยาเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาติอ่อนแอตกต่ำมากที่สุด ใน ประวัติศาสตร์ ชาวจีนบอบช้ำ อดอยากมาก ชาวจีนส่วนหนึ่งได้อพยพออกนอกประเทศก่อนที่พรรค คอมมิวนิสต์จะขึ้นปกครองประเทศ พวกเขาไม่ยอมกลับสู่ประเทศบ้านเกิดเมืองนอนอีกเลย ส่วนชาว จีนในฮ่องกงและประเทศภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร เลือที่จะไปใช้ชีวิตในอังกฤษ และ ฮอลแลนด์เพื่อชีวิตที่ดีกว่า จากกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 1950 ถึง 1980 ในช่วงที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนวางข้อจำกัด อย่างรุนแรงต่อการเคลื่อนย้ายพลเมือง ของตน ก็ยังมีการย้ายถิ่น ส่วนมากของ ผู้อพยพเหล่านี้ที่เข้าประเทศทางตะวันตก เป็นชาวจีนโพ้น ทะเลจากจีนแผ่นดินใหญ่ หรือมาจากไต้หวันหรือฮ่องกง ไปยังประเทศตะวันตกเช่น สหรัฐอเมริกา, แคนาดา, ออสเตรเลีย, New Zealand, บราซิล และชาติยุโรปตะวันตก ที่เปรู ปานามา และเม็กซิโก พวกเขาจะถูกเรียกว่า ภูซาน (พัทยา สายหู: 2545)

การอพยพระลอกสาม

ในปี 1984 สหราชอาณาจักรตกลงที่จะถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยของ ฮ่องกง ไปยังประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ก่อให้เกิดกระแสการย้ายถิ่นของคนจีนไปยังสหราชอาณาจักร (ส่วนใหญ่ ไปเกาะอังกฤษ), ออสเตรเลีย, แคนาดา, อเมริกา, ลาตินอเมริกาและส่วนอื่น ๆ ของโลก ขณะนั้นคน

ฮ่องกงจำนวนมาก ได้ขอ มีสัญชาติ หรือมี วีซ่าประเทศอื่นไว้เผื่อว่าหากจำเป็นก็สามารถออกนอกประเทศได้ทันที

เหตุการณ์ประท้วง ความรุนแรงที่เทียนอันเหมียนปี 1989 ได้เกิดการอพยพการย้ายถิ่นของคนจีน มีการขอวีซ่าเข้าเมืองเพิ่มขึ้นที่สถานกงสุลต่างๆ ในฮ่องกง หลายชาติในตะวันตกไม่พอใจต่อการกระทำรุนแรงของทางการจีนจึงเปิดรับนักศึกษาให้เข้ามาลี้ภัยจำนวนมาก สหรัฐถึงกับออกกฎหมายคุ้มครองนักศึกษาจีนและออกกรีนการ์ดให้นักศึกษาจีนอยู่ในสหรัฐมากถึง 80000 คน ผลก็คือมีคนจีนเกือบล้านคนใน ยุโรป และใน รัสเซีย, มีคนจีนอพยพกว่า 600,000, กระจุกตัวอยู่ใน รัสเซีย ด้านตะวันออกไกล คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากภาคเหนือของจีนเป็นส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษา และความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน คลื่นคนจีนอพยพได้แผ่ลงหลังจากการโอนอำนาจอธิปไตยของฮ่องกงในปี 1997 ชาวจีนที่อพยพไป เวียดนาม ในต้นศตวรรษที่ 18 จะถูกเรียกว่าฮ้อ (Hoa)

ในเกาหลีใต้ประมาณกันว่าในขณะนี้ยังมีชุมชนชาวจีนดั้งเดิม ยังคงอยู่ เพียง 26,700 อย่างไรก็ตามในช่วงไม่กี่ปีนี้ คนอพยพเข้าเมืองจากจีนแผ่นดินใหญ่ได้เพิ่มขึ้น มีคนสัญชาติจีนอาศัยอยู่ในเกาหลีใต้ 624,994 คน ซึ่งได้รวมชนกลุ่มน้อยจีน เชื้อสาย เกาหลี 443,566 คน เข้าไปด้วย

จากที่เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับประเทศใน แอฟริกา ในเดือนสิงหาคม 2007 มีคนจีนประมาณ 750,000 คนทำงานหรืออาศัยอยู่ในหลายประเทศแถบแอฟริกา

ในประเทศ แอฟริกาใต้มี คนเชื้อชาติจีนอาศัยอยู่ประมาณ 200,000 คน จากบทความ New York Times, ปี 2007 ผู้อำนวยการพาณิชย์หอการค้าประเทศชาติ ได้ประมาณว่ามีชาวจีนอพยพเข้ามาอย่างน้อย 40,000 คน ตัวเลข ปี 2006 มีคนจีนถึง 40,000 คน ที่อาศัยอยู่ใน นามิเบีย , ประมาณ 80,000 คนอาศัยอยู่ในแซมเบีย [8] และ 50,000 คนอาศัยอยู่ในไนจีเรีย คนจีน 100,000 คนอาศัยและ ทำงานอยู่ใน แองโกลา ตัวเลขปี2009 มีคนงานชาวจีน35,000คน ที่อาศัยอยู่ใน แอลจีเรีย ที่เมืองวลาดิวอสตอค (Vladivostok)ท่าเรือหลักด้านแปซิฟิกและฐานทัพเรือของรัสเซีย ชายแดนติดจีน ในปี 2010 พบว่า มีตลาด ร้านอาหารและร้านค้า มากมายผู้เชี่ยวชาญคาดการณ์ว่าชาวจีนในรัสเซีย จะเพิ่มขึ้นเป็นอย่างน้อย 10 ล้านคนในปี2010 และคนจีนจะกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่นในภูมิภาคตะวันออกไกลรัสเซีย ใน 20 ถึง 30 ปีข้างหน้า ในประเทศเยอรมัน ประกอบด้วยชุมชนชาวจีนที่กำลังเติบโตประมาณ 76,000 คนตัวเลขปี 2010 มีคนจีนอาศัยอยู่ในออสเตรเลียประมาณ 15,000 ถึง 30,000 คน, รวมทั้งชุมชนชาวจีนในกรุงเวียนนา ด้วย แม้จะถูกเหยียดผิว เลือกปฏิบัติ ชาวจีนเหล่านี้ก็ได้ปรับตัวเข้ากับประเทศนั้นๆได้เป็นอย่างดี เขาทำงานตั้งตัวได้ด้วยความสามารถขยันหมั่นเพียรบวกกับพรสวรรค์ในการทำการค้า สุดท้ายได้รับ การยกย่องจากชุมชนในวงกว้างด้วยผู้มีอำนาจ นักการเมืองในเอเชียอาคเนย์มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นลูกหลานของชาวจีนกลุ่มนี้

ปัจจุบันเอเชียอาคเนย์ มีประชากรเชื้อสายจีนรวมกว่า 24 ล้านคนมากกว่าทุกที่ คิดเป็น 80% ของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีอยู่ทั่วโลก ถึงแม้ว่าพวกเขาจะเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศใหม่(ยกเว้นสิงคโปร์) แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่เป็นกำลังหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ (พัทยา สายหู: 2545)

อาชีพ

ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ประกอบการการค้าและธุรกิจการเงินเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวจีนโพ้นทะเลในทวีปอเมริกา ยุโรป และโอเชียเนีย ออสเตรเลีย ประกอบอาชีพหลากหลาย จนไม่สามารถที่จะระบุได้ ตั้งแต่ทำอาหาร การแพทย์ ไปจนถึงศิลปกรรม และนักวิชาการ เป็นต้น (ไพบูลย์ แพงเงิน: 2545)

การกลืนชาติ กลายพันธ์ ผสมกับประเทศที่อาศัย

ชาวจีนโพ้นทะเล ที่ไปอาศัยอยู่ในที่ต่างๆทั่วโลกมีระดับของการกลายชาติพันธ์ ผสมกลมกลืนกับประเทศที่อาศัย ที่แตกต่างกันตามชุมชน พื้นที่ ที่อาศัย และความเกี่ยวพันกับจีน

ชาวจีนโพ้นทะเลจำนวนมาก ในไทย ลาว ได้แต่งงานผสมกลมกลืนกลายชาติพันธ์กันกับคนท้องถิ่นได้ดี ในขณะที่พม่า ชาวจีนโพ้นทะเลจะไม่ค่อยพบการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ (แม้กระทั่งในหมู่คนจีนกลุ่มที่แตกต่างภาษาถิ่น) แต่ก็ยังได้นำเอาวัฒนธรรมพม่ามาใช้ในขณะที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมจีนของตนอยู่ในปี 1965 ถึง 1993 ทางกรมกัมพูชา อินโดนีเซีย และ พม่า ไม่อนุญาตให้ใช้ชื่อต่างชาติ จึงยังผลให้ผู้คนอพยพลัดถิ่นเปลี่ยนมาใช้ชื่อในภาษาถิ่นแทน แต่ในอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี 2003 รัฐบาลได้อนุญาตให้ชาวจีนโพ้นทะเลสามารถใช้ชื่อหรือชื่อครอบครัวของพวกเขาเป็นภาษาจีนในหนังสือรับรองการเกิดของเขาได้ ในเวียดนาม ชื่อของคนจีนจะออกเสียงด้วยสำเนียงเวียดนาม ตัวอย่างเช่นชื่อของประธานาธิบดีจีน หูจี้เทา จะได้รับการตั้งชื่อเป็น "โฮ ก๋าต่าว" โดยส่วนใหญ่แล้วแทบจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างคนเวียดนามและชาวจีน ในประเทศทางตะวันตก ชาวจีนโพ้นทะเลมักจะประยุกต์ดัดแปลงการตั้งชื่อภาษาจีนและใช้ชื่อแรกเป็นภาษาท้องถิ่นที่ใช้ทั่วไป

ในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และ บรูไน ชาวจีนโพ้นทะเลมีการรักษาเอกลักษณ์ของตนที่แตกต่างกัน เป็นชุมชนชาวจีน กลายเป็นสังคมที่มีหลากหลายวัฒนธรรม ในประเทศฟิลิปปินส์ ชาวจีนโพ้นทะเล หนุ่มสาวรุ่นใหม่จำนวนมากได้กลายชาติพันธ์ ผสมกลมกลืน ได้ดีกับคนท้องถิ่นเกือบทั้งหมด ขณะที่คนที่มีอายุมากกว่ารุ่นเก่าก่อนยังถือว่าเป็นคนต่างด้าว (พัทยา สายหู: 2545)

ภาษา

ชาวจีนโพ้นทะเลในต่างประเทศ ยังใช้ภาษาจีนอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยได้แก่ บรรพบุรุษของเขา ถิ่นกำเนิดของบรรพบุรุษของเขา การกลืนกลายชาติพันธ์ผสมกับชนถิ่นตามชั่วอายุคน และ นโยบายทางการของประเทศที่เขาไปอาศัยอยู่ แนวโน้มโดยทั่วไปก็คือภาษาจีนกลาง (แมนดาริน)

เป็นภาษาจีนที่มีการใช้ และพูดเพิ่มขึ้นในแหล่งชุมชนคนจีน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงใช้ภาษาจีนหรือไม่นั้นแตกต่างกันไปในพื้นที่ (วัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย – จีน: 2552)

ชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทย และ เป็นเชื้อสายของผู้อพยพชาวจีน หรือ ชาวจีนโพ้นทะเล คนไทยเชื้อสายจีน มีประมาณ 8.5 ล้านคนในประเทศไทย หรือ 14% ของประชากรทั้งประเทศและยังมีอีกจำนวนมากไม่สามารถนับได้ เพราะได้ผสมกลมกลืนกับคนไทยไปแล้วโดยการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ ชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนมากมีบรรพบุรุษจะมาจาก มณฑลกว๋างตุ้ง ทางตอนใต้ของจีน พูดภาษาแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นภาษากลุ่มหมิ่นหนาน รองลงมาคือมาจาก แคะ ฮกเกี้ยน และไหหลำ

ในปัจจุบัน ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย มีสัดส่วนเป็นจำนวนมากถึง 14% ของประชากรทั้งประเทศ ส่วนมากอาศัยอยู่ในเมือง ประกอบอาชีพค้าขาย นอกจากนี้ยังแทรกซึมอยู่ในทุกวงการ อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง ดารา นักการเมือง รวมทั้งเชื้อพระวงศ์ก็ยังมีเชื้อสายจีนด้วย เหตุที่ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย สามารถผสมกลมกลืนกับชาวไทยได้ดียิ่ง ก็เพราะการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ แม้ในสมัยก่อนจะมีในอัตราน้อย เพราะชาวไทยและชาวจีนบางกลุ่มยังถือเรื่องการแบ่งแยกเชื้อชาติ

แต่ปัจจุบัน แทบจะไม่มี การแบ่งแยกเชื้อชาติให้เห็น คนไทยรับเอาวัฒนธรรมจีนไปปฏิบัติในหลายเรื่อง และชาวจีนก็เช่นกันชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย เรียกตนเองว่า "ชาวไทยเชื้อสายจีน" ด้วยสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชาวไทยแต่ก็ยังคงรำลึกถึงบรรพบุรุษและยังรักษาประเพณีของตน ประเทศไทยมีประชากรคนไทยเชื้อสายจีนประมาณ 8.5 ล้านคน ส่วนมากจะเป็นเชื้อสายแต้จิ๋วประมาณ 56% รองลงมา ได้แก่ แคะ 16% ไหลำ 11% กวางตุ้ง 7% ฮกเกี้ยน 7% และอื่น ๆ 12% (Andrew D.W. Forbes 1988)

แต้จิ๋ว

แต้จิ๋ว เป็นกลุ่มชาวจีนที่มากที่สุดตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่รอบ ๆ แม่น้ำเจ้าพระยาและตามภาคกลาง ได้มาที่สยามตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยาแล้ว โดยมาจาก มณฑลฝูเจี้ยน และ มณฑลกว๋างตุ้ง ส่วนมากจะทำการค้าทางด้าน การเงิน ร้านขายข้าว และ ยา มีบางส่วนที่ทำงานให้กับภาครัฐ ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ่อค้าจีนแต้จิ๋วจำนวนมากได้รับสิทธิพิเศษ ชาวจีนกลุ่มนี้จึงเรียกว่า จีนหลวง (Royal Chinese) สาเหตุเนื่องจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีเชื้อสายแต้จิ๋วเช่นกัน ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์การอพยพของชาวแต้จิ๋วจึงมีมากขึ้น และในประเทศไทยเองก็มีคนแต้จิ๋วเป็นจำนวนมาก

ฮากกา แคะ

ฮากกา แคะ เป็นกลุ่มชาวจีนอพยพที่มาจาก มณฑลกว่างตุง เป็นส่วนมากอพยพมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 และตั้งถิ่นฐานที่แถบจังหวัดสงขลา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดตราขบุรี และ จังหวัดกาญจนบุรีส่วนมากจะชำนาญทางด้านหนังสัตว์ เหมือง และเกษตรกรรม นอกจากนี้ ชาวจีนแคะยังเป็นเจ้าของธนาคารอีกหลายแห่งอาทิเช่นธนาคารกสิกรไทย

ไหหลำ

ไหหลำ เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากเกาะไหหลำของจีน ชาวไหหลำมีเป็นจำนวนมากที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ และสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวจีนกลุ่มนี้จะชำนาญทางด้านร้านอาหาร และโรงงาน

ฮกเกี้ยน หรือ ฝูเจี้ยน

ฮกเกี้ยน หรือ ฝูเจี้ยนเชี่ยวชาญทางการค้าขายทางเรือ หรือรับราชการชาวจีนกลุ่มนี้จะมีจำนวนมากในพื้นที่ภาคใต้ มีจำนวนมากในจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดทั่ว ๆ ไป

ฮ้อ

ฮ้อ เป็นคำที่คนไทยใช้เรียกชาวจีนที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยผ่านทางประเทศพม่า และประเทศลาว ชาวจีนฮ้อส่วนใหญ่มาจากยูนนานจะอาศัยอยู่ทางภาคเหนือทั้งในเมืองและบนดอยหนึ่งในกลุ่มชนที่สำคัญคือชาวจีนหุย ซึ่งเป็นชาวจีนที่มีลักษณะเหมือนชาวจีนฮั่นทุกอย่างเพียงแต่บางส่วนนับถือศาสนาอิสลาม ชาวจีนฮ้อในประเทศไทย 1 ใน 3 นับถือศาสนาอิสลาม (Andrew D.W. Forbes 1988)

เปอรานากัน

เปอรานากัน เป็นกลุ่มชาวจีนที่มีเชื้อสายมลายูเนื่องจากในอดีตชาวจีนโดยเฉพาะกลุ่มฮกเกี้ยนเดินทางเข้ามาค้าขายในบริเวณดินแดนคาบสมุทรมลายู และตัดสินใจตั้งถิ่นฐานในเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย ซึ่งสมรสกับชาวมาเลย์ท้องถิ่น และภรรยาชาวมาเลย์จะเป็นผู้ดูแลกิจการการค้าที่นี้

สำหรับสายเลือดใหม่ของชายชาวจีนกับหญิงมาเลย์ หากเป็นชายจะได้รับการเรียกขานว่า บาบ๋า หรือบ่าบ่า (Baba) ส่วนผู้หญิงจะเรียกว่า โนนยา และเมื่อคนกลุ่มนี้มีจำนวนมากขึ้น ก็ได้สร้างวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมของบรรพบุรุษมาผสมผสานกันเป็นวัฒนธรรมใหม่เมื่อพวกเขาอพยพไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ก็ได้นำวัฒนธรรมของตนกระจายไปด้วย วัฒนธรรมใหม่นี้จึงถูกเรียกรวมๆว่า จีนชองแคบ โดยในประเทศไทยคนกลุ่มนี้จะอยู่ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีบรรพบุรุษอพยพมาจากปีนัง และมะละกา คนกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับกลุ่มเปอรานากันในประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศสิงคโปร์ (Andrew D.W. Forbes 1988)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาไทย และภาษาจีนนั้นมีหลักภาษาที่คล้ายกัน จึงทำให้ผู้ที่อพยพเข้ามาเรียนรู้ภาษาไทยได้เร็วกว่าภาษาอื่นๆ ภาษาไทยก็มีคำภาษาจีนจำนวนมาก ในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนจะพูดภาษาไทยผสมภาษาจีนในการติดต่อกันเอง โดยเฉพาะชาวแต้จิ๋วที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นส่วนมาก และก็จะใช้ภาษาไทยติดต่อกับสังคมภายนอกได้ดีขึ้นแต่ลูกหลานจีนในปัจจุบันมีน้อยมากที่ยังพูดภาษาจีนของบรรพบุรุษได้ เนื่องจากอยู่กับสังคมภายนอกและที่บ้านเองก็พูดภาษาจีนกับตนน้อยลง ยังคงเหลือแต่ผู้อาวุโสในครอบครัวเท่านั้นที่ยังพูดภาษาจีนกับลูกหลาน อย่างไรก็ตามประเพณีและค่านิยมบางอย่างที่ยังคงปฏิบัติไว้ ครอบครัวลูกหลานจีนก็ยังยึดถือปฏิบัติอยู่ เช่น การไหว้เจ้าในโอกาสต่างๆ ซึ่งถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

ปัจจุบัน กระแสความนิยมภาษาจีนกลาง สูงขึ้น เนื่องจากเป็นภาษาที่สำคัญในการติดต่อธุรกิจระหว่างไทย-จีน และสำหรับลูกหลานจีนที่เป็นวัยรุ่นก็ได้รับสื่อต่างๆ จากไต้หวัน มากทั้งละคร และเพลง ทำให้ในปัจจุบันมีโรงเรียนสอนภาษาจีนเปิดสอนอยู่มากขึ้นตามเพื่อสนองความต้องการ (สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย – จีน: 2552)

1.2 ประวัติศาสตร์ของการที่ชาวจีนอพยพมาประเทศไทย

สมัยสุโขทัย

ชาวจีนเริ่มมีการติดต่อกับประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ชาวจีนพวกแรกที่เข้ามาติดต่อกับชาวไทยสมัยสุโขทัย เป็นพวกพ่อค้าชาวจีนที่เดินเรือมาค้าขายบริเวณอ่าวไทย ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าพ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งการค้า และทำจอเรือหลายแห่งในบริเวณอ่าวไทย ก่อนที่ชาวไทยจะเข้ามาตั้งตัวเป็นชนบึกแผ่นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และคาบสมุทรมลายู ในพ.ศ. 1843 เป็นปีสุดท้ายมรภาพอู๋ซุนรามคำแหงมหาราชได้ส่งทูตไปยังเมืองจีน และได้นำเอาช่างทำเครื่องปั้นดินเผาชาวจีนมาด้วย (วัลภา บุรุษพัฒน์. 2517: 21-22)

สมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) มีชาวจีนเพียง 3,000 คน ชาวจีนเหล่านั้นนอกจากจะมาทางเรือแล้วยังเดินทางผ่านมาทางรัฐฉาน (ประเทศพม่า) หลวงพระบาง (ประเทศลาว) และยังมีชาวจีนเดินทางผ่านมาทางจังหวัดน่าน จังหวัดลำปาง สำหรับผู้ที่เดินทางโดยทางเรือเป็นชาวจีนที่มาจากมณฑลกว๋างตุ้ง ฮกเกี้ยน และไหหลำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต่างพูดภาษาจีนต่างกันไป ชาวจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น นอกจากเป็นพ่อค้าพาณิชย์แล้ว ยังเป็นครู หมอ ช่างฝีมือ ตัวละคร คนตอหนุม เลี้ยงหมู และปลูกผัก ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการติดต่อการค้าระหว่างจีนกับไทยมากขึ้น ในยุคนี้มีพ่อค้าชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย เช่น ภาคใต้ที่จังหวัดปัตตานี และบริเวณใกล้เคียง ส่วนที่กรุงศรีอยุธยาแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และตามหัวเมืองชายทะเลนั้น ปรากฏว่ามีชาว

จีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้ว ชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยนั้น ส่วนมากเป็นพ่อค้าชาวจีน เข้ามาตั้งแหล่งการค้าเป็นการชั่วคราวแล้วขยายวงกว้างออกไป เพราะมีผลประโยชน์ทางการค้ามากขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทย และจากบรรดาขุนนาง ข้าราชการ ซึ่งมีความต้องการสินค้าจากประเทศจีน ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระยะเวลาแรก ๆ จะตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ที่ทางการไทยจัดให้เป็นพิเศษภายนอกกำแพงเมือง ภายหลังเมื่อได้สตรีไทยเป็นภรรยาจึงโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามที่ต่างๆ ทั่วไป (วัลภา บุรุษพัฒนา. 2517: 22-23)

สมัยกรุงธนบุรี

เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2310 - พ.ศ. 2312 จักรพรรดิจีนได้ถูกรุกรานโดยพม่าที่กำลังขยายแสนยานุภาพ จักรพรรดิจีนในสมัยนั้นได้ส่งกองกำลังไปปราบปรามพม่าถึง 4 ครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ แต่ฝ่ายจีนก็ได้เบนความสนใจมาที่กองทัพพม่าในอาณาจักรอยุธยา ซึ่งกำลังถูกพม่ายึดครองขุนพลไทยนาม "สิน" ซึ่งมีบิดาเป็นคนจีน และมารดานาม นกเอี้ยง ซึ่งเป็นชาวสยาม ได้ใช้สถานการณ์ที่ได้เปรียบนี้ทำให้สามารถกอบกู้เอกราชให้สยามได้สำเร็จ ขุนพลท่านนั้นต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี แห่งกรุงธนบุรี หรือที่ชาวจีนขนานนามว่า แต่ฮวง ด้วยความที่บิดาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นคนจีน พระองค์จึงให้การสนับสนุนชาวจีนเป็นพิเศษ ปัจจุบันย่านชาวจีนซึ่งเป็นทั้งเรือ ชุมชนบ้านเรือน และตลาด ได้ก่อกำเนิด และขยายตัวอย่างรวดเร็วบนฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน ตรงข้ามกับพระราชวังธนบุรีที่ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำ ทำให้ประชากรชาวจีนโพ้นทะเลในไทย เพิ่มขึ้นจาก 230,000 คนใน พ.ศ. 2368 เป็น 792,000 คนใน พ.ศ. 2453 และใน พ.ศ. 2475 ประชากรไทยถึง 12.2% เป็นชาวจีนโพ้นทะเล (ทวีทองหงส์วิวัฒน์. 2545: 80)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การอพยพของชาวจีนยุคแรก ส่วนมากเป็นผู้ชาย เมื่อเข้ามาตั้งรกรากแล้วก็จะแต่งงานกับผู้หญิงไทย และกลายเป็นค่านิยมในสมัยนั้น ลูกหลานจากการแต่งงานข้ามเชื้อชาตินี้เรียกว่า ลูกจีน แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ กระแสการอพยพเริ่มเปลี่ยนไป ผู้หญิงจีนอพยพเข้ามาในสยามมากขึ้น จึงทำให้การแต่งงานข้ามเชื้อชาติลดลง

การคอร์ปชั่น ในรัฐบาลราชวงศ์ชิง และการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศจีน ประกอบกับการเก็บภาษีที่เอาเปรียบ ทำให้ชาวจีนจำนวนมากมุ่งสู่สยามเพื่อหางานและส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในประเทศจีน ขณะนั้นชาวจีนจำนวนมากต้องจำยอมขายที่ดินเพื่อหลีกเลี่ยงการเก็บภาษีเพาะปลูกของทางการ (วัลภา บุรุษพัฒนา. 2517: 24)

ในรัชสมัยปลายรัชกาลที่ 3 ประเทศไทยต้องระวังผลกระทบจากการที่ฝรั่งเศสได้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และอังกฤษได้มลายูเป็นอาณานิคม ในขณะเดียวกัน ชาวจีนจากมณฑลยูนนานก็เริ่ม

ไหลเข้าสู่ประเทศไทย กลุ่มชาวไทยชาตินิยมจากทุกระดับจึงได้เกิดความคิดต่อต้านชาวจีนขึ้น หลายร้อยปีก่อนหน้านี้ ชาวจีนกุมเศรษฐกิจการค้าส่วนใหญ่ไว้ และยังได้รับอำนาจผูกขาดการค้าและรวมถึงการเป็นนายอกรเก็บภาษีซึ่งเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วย ในขณะนั้นอิทธิพลทางการค้าของชาติตะวันตกก็สูงขึ้น ทำให้พ่อค้าชาวจีนหันไปขายฝิ่นและเป็นนายอกรมากขึ้น นอกจากนี้ เจ้าของโรงสีและพ่อค้าข้าวคนกลางชาวจีนยังได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในสยามในปีซึ่งกินเวลาเกือบ 10 ปี หลังปี พ.ศ. 2448 ด้วย

การให้สินบนขุนนาง กลุ่มอันธพาลอั้งยี่ และการเก็บภาษีอย่างกดขี่ ทั้งหมดนี้จุดประกายให้คนไทยเกลียดชังคนจีนมากขึ้น ในขณะเดียวกันอัตราการอพยพเข้าประเทศไทยก็มากขึ้น ในพ.ศ. 2453 เกือบ 10 % ของประชากรไทยเป็นชาวจีน ซึ่งผู้อพยพใหม่เหล่านี้มักทั้งครอบครัวและปฏิเสธที่จะอยู่ในชุมชนและสังคมเดียวกับคนไทย ซึ่งต่างกับผู้อพยพยุคแรกที่มาทำงานกับคนไทย ชุน ยัตเซ็น ผู้นำการปฏิวัติประเทศจีน ได้เผยแพร่ความคิดให้ชาวจีนในประเทศไทยมีความคิดชาตินิยมจีนให้มากขึ้น เพื่อต่อต้านการเหยียดเชื้อชาติ ชุมชนชาวจีนจะสนับสนุนการตั้งโรงเรียนเพื่อลูกหลานจีนโดยเฉพาะโดยไม่เรียนรวมกับเด็กไทย ในปี พ.ศ. 2452 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ชาวต่างชาติในประเทศไทยจดทะเบียนเป็นคนต่างด้าว เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวจีนจำนวนมากต้องเลือกว่าจะเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์หรือจะยอมเป็นคนต่างด้าว (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2545: 82)

ชาวไทยเชื้อสายจีนจำเป็นต้องเข้ารับการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหารซึ่งเริ่มในประมาณพ.ศ. 2475 ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการประกาศอาชีพสงวนของคนไทยเท่านั้น เช่น การปลูกข้าว ยาสูบ อีกทั้งประกาศอัตราภาษีและกฎการควบคุมธุรกิจของชาวจีนใหม่ด้วย

ในขณะที่มีการปลุกระดมชาตินิยมจีนและไทยขึ้นพร้อมกัน ในปี พ.ศ. 2513 ลูกหลานจีนที่เกิดในไทยมากกว่า 90 % ถือสัญชาติไทยโดยสมบูรณ์ และเมื่อมีการเจริญความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการแล้วในปี พ.ศ. 2518 ชาวจีนที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย ก็มีสิทธิที่จะเลือกที่จะถือสัญชาติไทยได้

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทยเชื้อสายจีนนับถือทั้งความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ เช่น การไหว้บรรพบุรุษและเทพเจ้าต่างๆ และพระพุทธศาสนา นิกายมหายานแบบจีน แต่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนจะยึดถือความเชื่อดั้งเดิมดังกล่าวน้อยลง โดยพระพุทธศานานิกายเถรวาทแบบไทยจะมีอิทธิพลเหนือกว่า ดังนั้น ชาวไทยเชื้อสายจีนจึงไหว้บรรพบุรุษและเทพเจ้าตามประเพณี และเข้าวัดไทยเหมือนชาวไทยทั่วไป ส่วนเรื่องงานศพ ชาวไทยเชื้อสายจีนยึดถือแบบจีนดั้งเดิม เช่น การทำกงเต๊กและฝังศพน้อยลง เนื่องจากค่าใช้จ่ายสูงมาก และนิยมการเผาศพแบบไทยมากขึ้น ขณะเดียวกันมีชาวจีนฮ่อบางส่วนในภาคเหนือที่นับถือศาสนาอิสลามตามบรรพบุรุษอยู่แล้ว พวกเขามีการรวมกลุ่มที่หนาแน่น

กว่าชาวจีนฮ่อที่ไม่ใช่มุสลิม ในจังหวัดเชียงใหม่มีมัสยิดของชาวจีนมากถึงเจ็ดแห่ง หนึ่งในมัสยิดที่สำคัญที่สุดคือมัสยิดบ้านฮ่อ (George Allen; & Unwin: 1971)

วัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเลในไทยนั้นจะต่างกับชาวจีนโพ้นทะเลในสิงคโปร์และมาเลเซียบางส่วน ซึ่งจะหันไปนับถือศาสนาคริสต์ และพูดภาษาจีนกลาง ชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนกลับไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนมากนักและนิยมวัฒนธรรมที่กลมกลืนไปกับคนไทย (ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน 2530: 19)

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติเขตสัมพันธวงศ์

2.1 ประวัติเขตสัมพันธวงศ์

สภาพพื้นที่และภูมิประเทศ สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1.416 ตารางกิโลเมตร นับเป็นเขตกลุ่มชั้นใน ขนาดเล็กที่มีพื้นที่น้อยที่สุดของกรุงเทพมหานคร เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ จรดถนนเจริญกรุงจากสะพานเจริญสุวดีถึงสะพานดำรงสถิตย์

ทิศใต้ จรดแม่น้ำเจ้าพระยาจากปากคลองผดุงกรุงเกษมถึงปากคลองโองอ่าง (คลองรอบกรุง)

ทิศตะวันออก จรดคลองผดุงกรุงเกษมช่วงสะพานเจริญสุวดีถึงปากคลองผดุงกรุงเกษม ด้านทิศใต้

ทิศตะวันตก จรดคลองโองอ่างช่วงสะพานดำรงสถิตย์ถึงปากคลองโองอ่างด้านทิศใต้ การปกครอง

เขตสัมพันธวงศ์เดิมชื่อ อำเภอสำเพ็ง เป็น 1 ใน 7 อำเภอที่ตั้งขึ้นจากการ รวมอำเภอชั้นใน ตามประกาศกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 5 มิถุนายน ร.ศ.127 (พ.ศ.2452) ยกปลัดอำเภอตรอกเต้า ตรอกเข้าสาร สามแยกยาวราช ตลาดน้อย สวนกวางตุ้ง ถนนยาวราชตอนบนรวม 7 แห่ง มาสมทบกับนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการอำเภอที่สี่แยกถนนยาวราชและถนนทรงวาด ต่อมาในปี พุทธศักราช 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเขตกรุงเทพพระมหานคร เป็นจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ตั้งอำเภอสัมพันธวงศ์เป็น 1 ใน 25 อำเภอชั้นในของจังหวัดพระนคร แบ่งท้องที่อำเภอสำเพ็งออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอสัมพันธวงศ์ อำเภอจักรวรรดิ อำเภอสามแยก ในปีพุทธศักราช 2474 ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลต้องประหยัดงบประมาณการใช้จ่ายของแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบอำเภอจักรวรรดิ อำเภอสามแยกให้ขึ้นกับอำเภอสัมพันธวงศ์ ซึ่งตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ ณ ที่ป้อมปิดปัจจุบันนี้ ตำบลวัดกะเลหว่า ตรอกกรมเจ้าท่าและธนาคารสยามกัมมาจลตรงข้ามกับโรงน้ำแข็ง บี.เอ็ม.ซี. (ที่ตั้งที่ว่าการ

เขตสัมพันธวงศ์ในปัจจุบัน) ในปีพุทธศักราช 2516 เมื่อจัดตั้งกรุงเทพมหานครให้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่ง
กรุงเทพมหานครออกเป็นเขต (24 เขต) เขตสัมพันธวงศ์ ประกอบด้วยแขวง 3 แขวง คือ

แขวงสัมพันธวงศ์ (มีพื้นที่ 0.483 ตารางกิโลเมตร)

แขวงจักรวรรดิ (มีพื้นที่ 0.484 ตารางกิโลเมตร)

แขวงตลาดน้อย (มีพื้นที่ 0.449 ตารางกิโลเมตร)

ตั้งที่ว่าการเขต ณ ที่อยู่ในปัจจุบันนี้ (ที่ว่าการอำเภอเดิม) และในปีพุทธศักราช 2528
เปลี่ยนชื่อจากที่ว่าการเขตสัมพันธวงศ์ เป็นสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

ประวัติท้องที่พระยาอนุমানราชชน อธิบายคำว่า “สัมพันธวงศ์” หมายถึง วงศ์ซึ่งเกิด
เกี่ยวดองกันใช้เป็นคำนำหน้าประกอบพระนามอิสริยยศเจ้านายซึ่งเกี่ยวข้องเป็นพระญาติ อันใกล้ชิด
กับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระพี่นาง เป็นต้น เมื่อทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าขึ้นไป ภายหลังดูเหมือน
จะเป็นในรัชกาลที่ 5 ทรงแยกตำแหน่งพระนามเจ้านายเป็นสองลักษณะ ถ้าเป็นเจ้านายร่วมพระชนก
ชนนีเดียวกันกับพระมหากษัตริย์ใช้คำนำหน้าว่า พระประพันธวงศ์ ถ้าร่วมแต่พระชนกเท่านั้น ก็ใช้คำว่า
พระสัมพันธวงศ์

อำเภอหรือเขตสัมพันธวงศ์ ได้ชื่อมาจากวัดชื่อนี้ วัดสัมพันธวงศ์ เดิมชื่อวัดเกาะ เป็นวัด
โบราณสร้างในสมัยอยุธยา มีคลองคูล้อมรอบวัดเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา จึงเรียกว่า วัดเกาะ ใน
สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ.2339 พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์
มนตรี (จ้อย) พระโอรสสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarตน์ (แก้ว) และเจ้าขรัวเงิน (ต้น
ราชสกุล มนตรีกุล) ทรงศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามใหม่ทั้งหมด เมื่อเสร็จแล้วน้อมเกล้าถวาย
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดเกาะ
แก้วลังการาม เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarตน์ ซึ่งมีพระนามเดิมว่า แก้ว ต่อมา
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้ง โปรดเกล้าฯ
ให้เปลี่ยนนามวัดเกาะแก้วลังการาม เป็นวัดสัมพันธวงศ์ราม เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระสัม
พันธวงศ์ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี เพราะสมเด็จพระราชชนนี (กรมสมเด็จพระสุริเยนทราบรมราชินี)
ทรงเป็นพระเชษฐภคินีของเจ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี จึงนับว่า สัมพันธวงศ์กัน) ต่อมามีการ
เปลี่ยนแปลงนิกายภายในวัดเป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ณ.ปากน้ำในหนังสือชื่อศิลปกรรม
กรุงเทพมหานคร เล่าว่า สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมต้องแพ้ความตื้อดื้อของเจ้าอาวาสสัมพันธวงศ์ในการ
รื้อพระอุโบสถเก่าของวัดทิ้ง อย่างไรก็ตามสิ่งอันสวยงามที่ยังเหลืออยู่คือ ซุ้มประตูและกำแพงวัด ซึ่ง
ออกแบบเป็นซุ้มพระปรมาภิไธยฝีมือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์)

2.2 ประวัติและความเป็นมาของเยาวราช

ถนนเยาวราช เริ่มตั้งแต่ถนนจักรเพชรถึงถนนเจริญกรุง เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งบริเวณถนนเยาวราชนี้ มีชาวไทยเชื้อสายจีน อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นย่านการค้า รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองด้วย

ถนนเยาวราช เป็นถนนที่สร้างขึ้นในรัชสมัย "พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ตามโครงการถนนอำเภอสำเพ็ง ซึ่งเป็นนโยบายสร้างถนน ในท้องที่ที่เจริญแล้ว เพื่อส่งเสริมการค้าขาย โดยถนนเยาวราชเป็น 1 ใน 18 ถนน ที่ "สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์" ขณะดำรงพระอิสริยยศ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เสนอให้สร้าง เช่น ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ ถนนอนุวงศ์ (ตัวหนังสือ; และบุญยั้ง ไร่สุขศิริ. 2543)

ถนนเยาวราชเป็นถนนที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามโครงการถนนอำเภอสำเพ็งซึ่งเป็นนโยบายสร้างถนนในท้องที่ที่เจริญแล้วเพื่อส่งเสริมการค้าขาย สำเพ็งเป็นย่านการค้าที่เจริญมากแห่งหนึ่งนอกเหนือจากบริเวณถนนเจริญกรุงแล้ว ทำให้มีพระราชดำริที่จะสร้างถนนให้มากขึ้น ถนนเยาวราชเป็น 1 ใน 18 ถนนที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ขณะดำรงพระอิสริยยศพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ) เสนอให้สร้าง เช่น ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ ถนนอนุวงศ์ (ตัวหนังสือ และบุญยั้ง ไร่สุขศิริ 2543)

ถนนเยาวราชเริ่มตั้งแต่คลองรอบกรุงตรงข้ามกับป้อมมหาไชย ตัดลงไปทางทิศใต้บรรจบกับถนนราชวงศ์ซึ่งสร้างแยกจากถนนเจริญกรุงตรงไปฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (ท่าราชวงศ์) สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์กราบบังคมทูลว่าจะสร้างถนนใน พ.ศ. 2434 โดยให้ชื่อถนนว่า "ถนนยุพราช" ต่อมาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า "ถนนเยาวราช" และในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2434 ได้มีพระบรมราชโองการให้ออกประกาศกรมโยธาธิการแจ้งให้ราษฎรทราบว่า การตัดถนนเยาวราชเนื่องจากมีพระราชประสงค์จะให้บ้านเมืองเจริญและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อมิให้ราษฎรพากันตกใจขายที่ดินไปในราคาถูกลง เพราะเข้าใจว่าจะซื้อเป็นของหลวง หรือบางที่เข้าใจว่าการชิงขายเสียก่อน ถึงจะได้ราคาน้อยก็ยังดีกว่าจะสูญเปล่า และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตึกที่ยื่นล้ำเข้ามาในแนวถนนไม่เกินกว่า 1 วา ไม่ต้องรื้อถอนด้วย (อรณี แผ่นหนา: 2545)

ปรากฏในเอกสารของกรมโยธาธิการว่าเมื่อเจ้าพนักงานไปวัดที่ตัดถนนบริเวณตำบลตรอกเต้านั้น ราษฎรร้องเรียนว่าเจ้าพนักงานไม่ยุติธรรม เพราะถ้าวัดบึกไม้ถูกบ้านของผู้มีบรรดาศักดิ์ก็จะได้เสียไปบึกที่ใหม่ ถูกแต่ที่ราษฎรทั้งสิ้น ทำให้แนวถนนไม่ตรง ราษฎรที่ตรอกเต้าจึงมีหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จึงเสนอให้มีเงินค่าเวนคืนที่ดินหรือค่าทำขวัญขึ้นเช่นเดียวกับที่คนในบังคับต่างประเทศได้รับ โดยได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลเมื่อ พ.ศ. 2437 และได้มีการนำเรื่องดังกล่าวเข้าปรึกษาในที่ประชุมรัฐมนตรีสภา ซึ่งมีพระราชดำริว่า "ถนนสาย

เดียวซึ่งผู้ที่ไม่ได้ขัดขวางยอมให้ทำล่วงไปแล้วจะไม่ได้รับรางวัล จะได้แต่ผู้ที่ยึดขัดขวางเช่นนี้ก็เป็นที่น่าสงสารอยู่" แต่อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเห็นชอบในการจ่ายค่าที่ดินแก่คนไทยเช่นเดียวกับคนในบังคับต่างประเทศ เพื่อคนไทยจะได้ไม่เสียเปรียบคนต่างประเทศ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์)

การสร้างถนนเยาวราชประสบอุปสรรคหลายประการนับแต่เริ่มกรุยทางในปี พ.ศ. 2435 จนถึงปี พ.ศ. 2438 ก็ยังไม่เสร็จ เพราะนอกจากราษฎรจะขัดขวางแล้วยังปรากฏว่า เจ้าของที่ดินหลายรายชวนขวายที่จะขายที่ดินให้กับคนในบังคับต่างประเทศ ทำให้การก่อสร้างค่อนข้างล่าช้า เพราะกระทรวงนครบาลไม่อาจจัดการเรื่องที่ดินที่ถนนจะต้องตัดผ่านให้กับกรมโยธาธิการได้ ปรากฏว่าพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการได้มีหนังสือกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาลเกี่ยวกับการมอบที่ดินที่อยู่ในแนวถนนให้กระทรวงโยธาธิการ ขอให้กระทรวงนครบาลจัดการในกรณีที่ดินในบังคับต่างประเทศจะมาทำหนังสือซื้อขายหรือจำหน่ายที่ดินที่ได้กรุยทางสร้างถนนเยาวราชไว้โดยสั่งให้เจ้าพนักงานหรืออำเภอกำหนดให้ทราบว่าเป็นที่ที่ถนัดนอขายให้รับทำหนังสือซื้อขาย "ขอกระทรวงเมืองได้โปรดประทานพระอนุญาตให้ราชการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินไปโดยสะดวกด้วย" แต่กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิทรงอ้างว่าต้องทรงรอคำวินิจฉัยจากที่ประชุมเสนาบดีในเรื่องที่ราษฎรร้องเรียนกันขึ้นมาว่าการตัดถนนผ่านที่ดินเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรม และปรากฏหนังสือโต้ตอบกันระหว่างเสนาบดีทั้ง 2 กระทรวงนี้ เพราะกระทรวงโยธาธิการก็ต้องการสร้างถนนให้เสร็จสิ้น ขณะที่กระทรวงนครบาลพยายามที่จะให้ราษฎรได้รับเงินค่าที่ดินจากรัฐบาล จึงร้อพระบรมราชโองการเกี่ยวกับเรื่องนี้ และยังไม่มอบที่ดินให้กระทรวงโยธาธิการ ถึงกับกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดาทรงระบุว่า กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิทรงพระเมตตากับราษฎรบริเวณถนนเยาวราชกว่าราษฎรในแนวถนนอื่น ๆ กรมโยธาธิการจึงต้องดำเนินการสร้างถนนส่วนที่ไม่มีปัญหาและที่ดินที่เป็นของหลวงก่อน (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2441 ปัญหาเรื่องที่ดินซึ่งจะต้องตัดถนนผ่านก็ยังไม่ยุติ ในวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้กระทรวงโยธาธิการดำเนินการตัดถนนต่อไป เพราะมีพระราชดำริว่าที่ดินซึ่งถูกตัดถนนผ่านไปนั้น ย่อมทวีราคาขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายสิบเท่าเป็นประโยชน์แก่เจ้าของมาก ไม่ควรจะเสียขายที่ดินซึ่งเป็นท้องถนนแต่เพียงเล็กน้อย เพราะรัฐบาลที่ลงทุนทำถนนก็ไม่ได้เก็บเงินค่าคนหรือรถม้าที่เดินบนถนนเลย เพื่อบำรุงการค้าขายให้สะดวก เจ้าของจึงไม่ควรหวงแหน และโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิและกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดาปรึกษากันต่อหน้าพระที่นั่งว่าจะทำอย่างไรให้การตัดถนนสายนี้สำเร็จลงได้ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิจึงทรงรับที่จะออกประกาศให้เจ้าของที่ดินออกจากที่ดิน หากเจ้าของที่ดินไม่ยอมรื้อก็ให้กระทรวงโยธาธิการแจ้งไปที่กระทรวงนครบาล และให้กระทรวงนครบาลเป็นผู้ให้กรมอัยการฟ้อง ทำให้การตัดถนนเยาวราชดำเนินการต่อไปได้ (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์)

เมื่อแรกตัดถนนเยาวราชใหม่ ๆ นั้น มีชาวจีนอยู่อาศัยกันหนาแน่น แม้ต่อมาถนนเยาวราชก็ยังคงมีความสำคัญ เพราะเป็นย่านร้านอาหารชั้นนำ ตึกที่สร้างสูงที่สุดตึกแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ก็สร้างที่ถนนเยาวราชเป็นแห่งแรก ช่วงปี พ.ศ. 2500 ถนนเยาวราชรดยังวิ่งสวนทางกัน มีรถเมล์สาย 23 หรือที่เรียกกันว่า "เมล์แดง" และรถเมล์สาย 24 ที่เรียกกันว่า "ไทยประดิษฐ์" วิ่งสวนทางกัน และมีรถรางวิ่งอยู่อีกช่องทางหนึ่ง ถนนเยาวราชจะเป็นที่จัดงานประจำปีอยู่เนือง ๆ โดยจะปิดการจราจรชั่วคราว เป็น "ถนนคนเดิน" มีการขายอาหารจีนที่มีชื่อ การแสดง และออกร้านมากมายจากร้านค้าที่อยู่สองข้างทาง

ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช-ในปัจจุบัน) เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรด้วยการพระราชดำเนินที่เยาวราช สำเพ็ง ตั้งแต่เวลาเช้าจนถึงเที่ยง เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร และทรงเสวยพระกระยาหารเที่ยงที่ชาวเยาวราชจัดถวายด้วย

เนื่องด้วยในเวลานั้นมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างคนไทยกับคนไทยเชื้อสายจีนหรือชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะบริเวณเยาวราช ถึงกับมีการทำร้ายร่างกายคนไทยที่เข้าไปในบริเวณนี้ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรครั้งนี้นับเป็นประวัติศาสตร์ครั้งหนึ่งที่ต้องจารึกไว้ และเป็นการสลายความขัดแย้งทั้งหมดไปได้ (ด่วนลีเซิง; และบุญยิ่ง ไว่สุขศิริ: 2543)

ลักษณะของถนนเยาวราช

แนวถนนเยาวราชที่คดโค้งไปมาเนื่องมาจากสาเหตุการตัดถนนเยาวราชตามพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างถนนเยาวราชจากสี่แยกราชวงศ์ไปจรดถนนเจริญกรุง บริเวณใกล้ชุมชนตลาดน้อย และด้วยพระเมตตาของพระองค์ท่านที่ทรงทราบว่าแนวที่จะทำถนนมีบ้านเรือนประชาชนปลูกอยู่อย่างหนาแน่น แนวถนนจึงตัดเลียบบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชุมชน ด้วยเหตุนี้ถนนเยาวราชจึงโค้งไปมาดังเช่นปัจจุบัน

ลักษณะแนวคดโค้งของถนนเยาวราชนี้ ภายหลังจากพยากรณ์ หรือซินแสที่ดูดวงจิ้ง ต่างลงความเห็นว่าถนนเยาวราชมีลักษณะถูกต้องตามหลักของทำเลมังกร (หลงตี้หรือหลงตี้) ซึ่งเป็นทำเลที่ดีที่สุดตามศาสตร์ฮวงจุ้ย ถนนเยาวราชเปรียบเสมือนกับลำตัวที่โค้งไปมาได้รูปลำตัวมังกร และตลอดแนวถนนเยาวราชเป็นที่ตั้งของร้านทองมากกว่าร้อยร้าน ช่วยเสริมลักษณะของมังกรทอง ส่วนหัวมังกรคือ บริเวณวงเวียนโอเดียน เป็นจุดบรรจบของถนนเจริญกรุง และตรงบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของวัดไตรมิตรวิทยา-ราม เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทองคำขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งเข้าลักษณะหัวมังกรทองที่โดดเด่น และในปีพ.ศ.2542 มีการสร้างหุ้มประตู่เงินขนาดใหญ่บริเวณวงเวียนโอเดียน หุ้มประตู่เงินเปรียบได้กับมงกุฎให้แก่หัวมังกรทอง (ประวิทย์ พันธุวิโรจน์. 2545: 26)

สำหรับชุมชนชาวจีนย่านเยาวราช หรือที่เรียกกันว่า “ไชน่าทาวน์เยาวราช” จัดว่าเป็นย่านธุรกิจการค้าที่มีความสำคัญของกรุงเทพมหานคร กล่าวกันว่าในบรรดาไชน่าทาวน์ของเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก ไม่มีที่ใดยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นย่านชุมชนชาวจีนได้สมบูรณ์แบบเท่ากับไชน่าทาวน์เยาวราชในกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันไชน่าทาวน์ตามเมืองใหญ่ ๆ หลายแห่งค่อย ๆ เสื่อมโทรมลง เช่น ไชน่าทาวน์นิวยอร์ก ไชน่าทาวน์สิงคโปร์ ไชน่าทาวน์มาเลเซีย เป็นต้น เนื่องจากชาวจีนที่เคยอาศัยอยู่ และทำมาหากินในบริเวณดังกล่าวพากันอพยพออกไปอยู่ในเขตที่ดี และมีความเจริญมากกว่า ปล່อยให้ผู้คนกลุ่มอื่นเข้ามาอยู่แทน เมื่อออกมาแล้วพวกเขามักจะไม่ย้อนกลับเข้ามาอีก นอกเสียจากต้องการไปหาอาหารจีนรสชาติราคาถูกรับประทานเท่านั้น สำหรับไชน่าทาวน์เยาวราช แม้จะมีชาวจีนอาศัยอยู่แต่ดั้งเดิม บางกลุ่มย้ายออกไปทำมาค้าขายในย่านอื่นบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วยังประกอบธุรกิจการค้าในไชน่าทาวน์เยาวราช ถึงแม้ว่าบางคนอาจมีบ้าน หรืออยู่อาศัยในย่านอื่น แต่ก็ยังเลือกที่จะทำการค้าขายในย่านเยาวราชตามเดิม (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2545: 84)

บริเวณถนนเยาวราชช่วงกลาง หรือบริเวณท้องมังกรเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการประกอบธุรกิจประเภทอาหารการกิน ฉะนั้นเมื่อเวลาเย็นจนถึงค่ำจะมีร้านอาหารริมทางออกมาตั้งร้านขายมากมาย และมีลูกค้าแน่นตลอด ส่วนทางมังกรที่ต้องใช้พัดโบกแหวกว่ายน้ำ ซึ่งตรงกับบริเวณชุมชนที่ชาวจีนนิยมทำการค้าขายเกี่ยวกับเครื่องจักรอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเครื่องปั้มน้ำ ซึ่งตรงกับลักษณะบริเวณทางมังกรที่ต้องพัดแหวกว่ายน้ำ การค้าขายเครื่องกรองน้ำจึงถูกต้องตามโฉลกของคนที่อาศัยอยู่บริเวณเว็่นนาครเขษม

สำหรับความโดดเด่นของไชน่าทาวน์กรุงเทพมหานคร หรือเยาวราชอยู่ตรงที่มีร้านขายอาหารรสเลิศเก่าแก่จำนวนมาก มีการขายอาหารประเภทต่าง ๆ อาทิ ร้านหมูแผ่น หมูหยอง ร้านขายอาหารแห้งของชาวจีน เช่น หนูลามแห้ง เป้าฮื้อแห้ง หอยเชลล์แห้ง เห็ดหอม เห็ดหูหนูขาว เครื่องยาจีนที่ใช้ตุ๋นอาหาร ผลไม้จากเมืองหนาว เช่น แอปเปิ้ล ลูกแพร์ เซอร์รี่ องุ่น ฯลฯ และยังมีการคั่วเกลือดรายร้านอาหารส่วนใหญ่เป็นร้านประเภทที่ให้ลูกค้านำอาหารกลับไปรับประทานที่บ้าน ส่วนร้านที่ให้ลูกค้านั่งรับประทานในร้านมีค่อนข้างน้อย

นอกจากความเป็นเลิศทางด้านอาหารแล้ว สิ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในย่านเยาวราชอีกอย่างหนึ่ง คือ ร้านทองรูปพรรณ ตลอดจนริมถนนทั้งสองฝั่งถนนเยาวราชมีร้านทองรวมกันประมาณ 132 ร้านมีร้านทองเก่าแก่ และร้านทองเปิดใหม่อีกเป็นจำนวนมากดังนั้นผู้คนจึงมักเดินทางไปจับจ่ายสิ่งของที่เยาวราช เนื่องจากเยาวราชเป็นศูนย์รวมสินค้าหลากหลายชนิด ทั้งสินค้านำเข้า และสินค้าส่งออก รวมทั้งวัตถุมงคลตามความเชื่อของชาวจีน เช่น เตราทองประกอบพิธีกรรมตามแบบธรรมเนียมจีน

ชาวจีนส่วนใหญ่นิยมจับจ่ายซื้อของที่เยาวราชทั้งในช่วงเทศกาล และช่วงเวลาปกติ ผู้มาจับจ่ายสิ่งของบอกเล่าว่า เลือกว่าจะจ่ายของที่ตลาดเยาวราช ทั้งของสด และของแห้ง ทั้งที่สามารถผลิตได้ในประเทศ และบางอย่งนำเข้ามาจากประเทศจีนโดยตรงเชื่อว่าถ้ามาจ่ายของที่เยาวราชจะได้

ของแท้ ของสด มีคุณภาพ อีกทั้งพ่อค้าแม่ค้าสามารถให้คำแนะนำได้ ในช่วงเทศกาลโดยเฉพาะช่วงเทศกาลตรุษจีน เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลชุนนัจ้าง เทศกาลสารทจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ ตลอดจนการไหว้เจ้าประจำปี ย่านเยาวราชจะคึกคักเป็นพิเศษ นอกจากเทศกาลที่ถูกกำหนดขึ้นตามปฏิทินตามจันทรคติของจีนแล้ว ยังมีพิธีกรรมอีก 5 อย่างซึ่งกระทำกันในครอบครัวของชาวจีน คือ การรับขวัญเด็ก การผ่านช่วงอายุ การแต่งงาน งานเซียด และงานงเด็ก ทั้งเทศกาลและพิธีกรรมต่างๆ ชาวจีนมักจะจับจ่ายสินค้าที่เยาวราช รวมระยะเวลาแล้วเกือบตลอดทั้งปีที่ชาวจีนจะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยย่านเยาวราชเป็นที่จับจ่ายสิ่งของ (ทวิทอง หงส์วิวัฒน์. 2545: 91) เยาวราชจึงไม่เคยหลับใหล เปรียบเสมือนมังกรมีชีวิต สาเหตุที่เยาวราชถูกขนานนามว่า “มังกรมีชีวิต” เนื่องจากถนนเยาวราชมีลักษณะคดโค้งเหมือนตัวมังกรที่กำลังเคลื่อนไหวนั่นเอง การจราจรในถนนเยาวราชใช้วิธีการเดินรถแบบทางเดียวโดยเดินจากหัวไปหางมังกร ประกอบกับการทำธุรกิจทางการค้าทั้งเวลากลางวัน และเวลากลางคืน การสัญจรไปมาของยายพาหนะ การเจรจาซื้อขายของผู้คน ทำให้ถนนเยาวราชดูมีชีวิตตลอดเวลา รถที่วิ่งทั้งกลางวัน กลางคืนจึงดูคล้ายกับว่า “มังกรมีชีวิต” แหวกว่ายไปข้างหน้าไม่เคยหยุดนิ่งซึ่งตามตำราเรียกว่า “ท่าเลเป็น” หรือ “ท่าเลมีชีวิต” (หัวะตีหรืออ๊วะตี) เหมือนคำว่า “เยาวราชไม่เคยหลับ” (ประวิทย์ พันธุวิโรจน์. 2545: 26)

ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอดีต เยาวราชกลายเป็นแหล่งธุรกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ธุรกิจหลายประเภทเกิดขึ้น และเจริญเติบโตที่ย่านเยาวราช รวมทั้งธุรกิจด้านบริการ และความบันเทิง ครั้งหนึ่งเยาวราชเคยขึ้นชื่อเรื่องหญิงบริการ (สาวโคมเซียว) แหล่งการพนัน และผู้ทรงอิทธิพลจำนวนมาก แต่เมื่อความเจริญด้านต่าง ๆ กระจายไปสู่พื้นที่รอบนอกมากขึ้น ประกอบกับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลให้ธุรกิจด้านต่าง ๆ ที่เยาวราชค่อย ๆ ลดบทบาทลง

2.3 ประวัติและความเป็นมาถนนแปลงนาม

ถนนแปลงนาม เดิมมีชื่อว่า "ตรอกป่าช้าหมาเฒ่า" เป็นถนนสายหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ในท้องที่แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์

บริเวณถนนแปลงนามนี้มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นย่านการค้า ซึ่งในถนนแปลงนามนี้มีของต่างๆที่ขึ้นชื่อมากมาย เช่น อาหาร ของเก่า เป็นต้น (สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์: 2556)

2.4 ประวัติและความเป็นมาวัดไตรมิตร

ชั้นและที่ตั้งวัดไตรมิตรวิทยาราม

วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 661 ทางทิศตะวันตกของสถานีรถไฟหัวลำโพง ถนนเจริญกรุง แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร 10100

ตราประจำวัด คือ ภาพเทวดา 3 องค์ นั่งประชุมกันบนบัลลังก์เมฆ พื้นหลังสีดำ ด้านนอกขอบทอง ด้านบนมีพุทธสุภาสิตประจำวัดคือ " อติโรจติ ปญญาเย สมมาสมพุทฺธสาวโก " แปลว่า "สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเจริญรุ่งเรืองด้วยปัญญา" และด้านล่างคือชื่อวัด (ประวัติพระพุทธรมหาสุวรรณปฏิมากร. 2549)

ความเป็นมาของวัดไตรมิตรวิทยาราม

สภาพวัดไตรมิตรวิทยาราม ครั้งมีนามว่า วัดสามจีนใต้ สภาพบริเวณทั่ว ๆ ไปในบริเวณวัดนั้น เต็มไปด้วยสิ่งสกปรกโสโครก ดังที่ได้ปรากฏในเอกสารรายงาน การประชุมคณะกรรมการปรับปรุงสุขลักษณะวัดสามจีนใต้ วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2478 ความตอนหนึ่งว่า

"เวลา 10.00 น. ผู้มาประชุมได้มาพร้อมกันแล้ว ท่านเจ้าอาวาสขอให้ นายสนิท เทวินทร ภัคดี พาคณะ กรรมการดูสถานที่วัดนี้ ตั้งอยู่ที่ตำบลสามแยก อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

ทิศเหนือ จรดกำแพงหลังตึกแถวถนนพระราม4 ทิศตะวันตก จรดที่ดินของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ส่วนหนึ่งแล้วต่อมาติดกำแพงหลังตึกแถว ถนนกัลปตันทิศใต้จรดกำแพงหลังตึกถนนเจริญกรุงทิศตะวันออกจรดแนวคลอง วัดสามจีนใต้ ซึ่งกรมโยธาเทศบาลกำลังจัดถมอยู่แล้วย่อหักมุมไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแนวคูวัดซึ่งราษฎรที่เช่าตึกแถวทางถนนหน้าโรงฆ่าสุกรหัวลำโพง ได้ปลูกเพิงรุกล้ำเนื้อที่คูซึ่งเป็นที่สาธารณะนี้ออกมารกรุงรัง เพื่อเป็นที่พักสุกรสำหรับส่งเข้าโรงฆ่า สิ่งปลูกสร้างอยู่ในพื้นที่ด้านทิศเหนือ มีโรงเรียนเป็นตึก 3 ชั้นกำลังปลูกอยู่ ถัดไปถึงประตูและถนนทางเข้าแล้วจึงถึงที่ดินผืนหนึ่ง ที่วัดให้ผู้เช่าตัดตอนไปปลูกเป็นห้องแถวชั้นเดียวเตี้ย ๆ หลายแถว ให้บุคคลเช่าอาศัยอยู่ ห้องแถวเหล่านี้มีหลังคาฝาและพื้นชำรุด ทวดโทรม ปูปะ เปียดเสียดยัดเหยียดกัน มีชอกทางเดินแต่เพียงไม่เกิน 1 เมตร แดมมีน้ำโสโครกซังเขอะและอยู่ที่ถนนและข้างถนน กับใต้ห้องแถวเหล่านี้ทั่วไป มีฝูงเปิดและสุกรเที่ยวหาอาหารอยู่ระเกะระกะ มีอุจจาระและกลิ่นปัสสาวะตลบอบอวน ผู้เช่ามีอาชีพในการทำเส้นหมี่ก็มีได้ตากเส้นหมี่ไว้ หน้าห้องแถวเลอะเทอะตลอดไป หาบของเร่ขาย ได้วางสินค้า ไว้เลพลาดพาด ที่ทำขนมก็มีเศษอาหารทิ้งเกลื่อนกล่น แผลงวันต่อมเป็นหมูใหญ่ หมูที่เช่าห้องรวมกันอยู่หลาย ๆ คน มีท่าทางอันน่าสงสัยจะชอนเร้น กระทำการอันลับลี้ซึ่งผิดศีลธรรมก็มี สภาพของบริเวณนี้ นอกจากทำให้เกิดที่สกปรก โสมมเพาะเชื้อโรคแล้ว ยังเป็นสถานที่ ซึ่งมีบึงควรจะอยู่ในที่ของลานวัดใกล้กุฏิพระภิกษุถึงเพียงนี้ อันจะเป็นเหตุนำความเสื่อมเสียแก่พุทธศาสนาเป็นอันมาก (ประวัติพระพุทธรมหาสุวรรณปฏิมากร.2549: 2)

ถัดไปเป็นเนื้อที่ของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ มีห้องแถวชั้นเดียวหลายแถว สภาพของห้องแถว ผู้เช่าอาศัย และพื้นที่มีลักษณะอย่างเดียวกับห้องแถว ที่ปลูกอยู่ในที่วัดข้ามวัดศรีม และอบข้าว กรรมการทุกท่าน เมื่อได้สำรวจถึงที่เหล่านั้น รู้สึกถึงเกี่ยวและสะอาดสะอ้านในสภาพและ ความเป็นไปของห้องแถวทั้งสองตอนเป็นอย่างยิ่ง มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า สมควรให้หรือเพื่อ เปลี่ยนแปลงสภาพที่นี้ให้มีสภาพและใช้ประโยชน์ให้ถูกทางจนดีขึ้น ต่อจากห้องแถวในที่ดิน ทั้งสอง แปลงดังที่กล่าวมาแล้ว มีทางเดินกว้าง ประมาณเมตรเศษกับรั้วเตี้ย ๆ กันอยู่ครึ่งหนึ่ง เป็นกุฏิบ้าง หอ ระฆังบ้าง ศาลาบ้าง หอสวดมนต์บ้าง หอไตรบ้าง ปลูกกล้วยข้าว สุนัข สูง ๆ ต่ำ ๆ ไม่เป็นแถวเป็นแนว ระกะระกะชำรุดทรุดโทรม เก่าคร่ำคร่า ปุระ รั้วไหล จนเหลือที่จะซ่อมให้ดีขึ้น ปลูกตลอดไปหลายหลัง จนจดแนวหลังตึกทางด้านถนนเจริญกรุงมีสิ่งปลูกสร้างที่มีสภาพ เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว ข้ายังมีกุฏิ ทรุดเอียงกะเท่เร่อีกหลายหลัง จนไม่น่าไว้วางใจที่จะใช้เป็นที่พักอาศัยของภิกษุสามเณรได้ กุฏิชนิดนี้มี ปลูกตลอดมาจนจดแนวคลองข้างวัดสามจีน ถัดจากนี้ ตอนกลางคือโบสถ์ หมู่เจดีย์ แล้วถึงลานแคบ ๆ ข้างโบสถ์ ทางแนวริมคลองต่อไปมีศาลาหลังหนึ่งมีฝ้าด้านเดียว อีก 3 ด้าน ไม่มีฝ้า ใช้สรง จีวรเก่า ๆ แขนงนุ่งบังแดด ที่นี้ก็ใช้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุด้วย ถัดจากศาลานี้ไปเป็นที่เก็บศพ และเผาศพ ด้วยเตาใหญ่ ใช้พื้น มีปล่องระบายควัน

ต่อจากที่นี้ เป็นโรงเรียน 2 ชั้น ถัดไปถึงเจดีย์องค์ใหญ่ แล้วถึงโรงเรียน 2 ชั้นข้างล่างก่อ อิฐ ข้างบนเป็นไม้ซึ่งเป็นโรงเรียนเก่าของวัดสามจีน บริเวณโรงเรียน ทั้ง 3 หลังนี้ ได้กันรั้วกันเขตไว้ กำลังจัดการถมหรือถอนตักถางก่อสร้างจัดทำเพื่อให้ได้สุขลักษณะ”

จะเห็นได้ว่า สภาพของวัดสามจีนในเวลานั้นมีสภาพเป็นอย่างไร คณะกรรมการปรับปรุง สุขลักษณะวัดสามจีนได้ครั้งนั้นมี นาวาโท หลวงศุภชลาศัย ร.น. อธิบดีกรมพลศึกษา เป็นประธาน คณะกรรมการปรับปรุง คณะกรรมการปรับปรุงวัดสามจีนได้เริ่มงานตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ในระยะแรก ได้ พบอุปสรรคมากมายหลายประการ

ต่อมาในปี พ.ศ.2480 จึงได้รับการอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ให้ดำเนินการจัดการหรือ ถอนห้องแถวรุ่งรังในลานวัด และกุฏิเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมออกเสีย แล้วจัดการถมพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ราบ ลุ่ม ตลอดจนคลองคูและสระให้เป็นลานวัดเป็นที่สะอาดเรียบร้อย เพื่อใช้เป็นที่พักสร้างเสนาสนะสงฆ์ และ โรงเรียนมัธยมวัดสามจีนได้ให้ถูกสุขลักษณะ(ประวัติพระพุทธมหาสุวรรณปฏิมากร. 2549: 4)

การเปลี่ยนนามวัด

ในปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนนามวัดสามจีนได้มาเป็นวัดไตรมิตรวิทยาราม ทั้งนี้ เพื่อจะ เฉลิมเกียรติคุณของท่านผู้แรกสร้างให้ยั่งยืนวัฒนายิ่งขึ้น และเป็นการเชิดชูอุตสาหกรรมวิริยะของท่าน

ผู้สร้างและคณะกรรมการปรับปรุงวัด พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี มหาเถร) วัดมหาธาตุฯ ได้เมตตาคิดค้นนามที่เป็นมงคลมาเฉลิมเพิ่มความสง่าให้แก่วัดสามจีนได้ โดยเปลี่ยนเป็น “วัดไตรมิตรวิทยาราม” และกรมสามัญศึกษาได้เปลี่ยนนามโรงเรียนมัธยมวัดสามจีน ได้เป็น “โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย” ตามนามวัดที่ได้เปลี่ยนใหม่ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482 (คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.2552: 28)

ปูชนียวัตถุ – พระพุทธรูปทองคำ

พระพุทธรูปทองคำสุโขทัยไตรมิตร หรือ “หลวงพ่ทองคำ” หรือที่มีนามซึ่งปรากฏตาม พระราชทินนาม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน (รัชกาลที่ 9) ว่า “พระพุทธรูปมหาสุวรรณปฏิมากร” ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารแห่งวัดไตรมิตรวิทยาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย คือ อยู่ในพระอิริยาบถนั่งสมาธิราบ พระหัตถ์ซ้ายหงาย วางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุ ปลายพระหัตถ์ชี้ลงพื้นธรณี หน้าตักกว้าง 6 ศอก 5 นิ้ว สูงจากฐานถึงพระเกตุเม่า 7 ศอก 1 คืบ 9 นิ้ว น้ำหนักประมาณ 5 ตันครึ่ง (ประวัติพระพุทธรูปมหาสุวรรณปฏิมากร. 2549: 2)

2.5 ประวัติและความเป็นมาโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย

การก่อสร้างโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย

โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยกับวัดไตรมิตรวิทยารามนั้น มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกันมานาน กล่าวได้ว่าอดีตเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นบูรพาจารย์ของโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย ด้วยโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย มีกำเนิดขึ้นจากดำริของพระสมุห์ก่อกม เจ้าอาวาสวัดสามจีน ได้รูปที่ 2 ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรมีราชทินนามว่า พระครูวิริยานุกิจการเป็นผู้จัดตั้ง ดังที่ได้ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 13 แผ่นที่ 24 วันที่ 13 กันยายน รัตนโกสินทร์ศก 115 หน้า 225 - 226 ดังนี้

“ด้วยพระสมุห์ก่อกม เจ้าอธิการวัดสามจีนได้ผู้อุปการะ ได้รวบรวมกุลบุตรมาประชุมเล่าเรียนหนังสือไทยตั้งเป็นโรงเรียนขึ้น ให้พระพร้อมซึ่งสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยค 2 พระสอนผู้สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยค 1 เป็นอาจารย์สอน เปิดโรงเรียนสอนมาตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2530) มีนักเรียนมาเล่าเรียน 34 คน และบอกรายงานมาลงทะเบียนในกรมศึกษาธิการ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากิตติยารวรลักษณ อธิบดีกรมศึกษาธิการ มีรับสั่งให้กองไปตรวจ ได้ความตามบอกนั้น ทรงอนุญาตให้พระสมุห์ก่อกมเป็นผู้อุปการะ ให้พระพร้อมและพระสอนเป็นอาจารย์ตามประสงค์แล้ว

ในชั้นต้นนี้กรมศึกษาธิการได้อุดหนุนแบบเรียนให้ 1 จบ ตามธรรมเนียมโรงเรียนนี้ นับว่าเป็นโรงเรียน มูลสามัญเขลยศักดิ์ ขึ้นในกรมศึกษาธิการอีกโรงเรียนหนึ่ง ด้วยอำนาจแห่งความอนุเคราะห์ของพระสมุห์ก่อกม พระพร้อม และพระสอนนั้น ให้โรงเรียนนี้ จงตั้งอยู่สืบกาลนานเทอญ ฯ”

ต่อมาเมื่อ รองอำมาตย์ตรีสนิท เทวินทรภักดี ครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดสามจีน ได้ปรึกษาตกลงกับท่านเจ้าอาวาสวัดสามจีนในครั้งนั้นว่า เห็นสมควรปรับปรุงสุขลักษณะบริเวณวัดและโรงเรียนในคราวเดียวกัน หลังจากที่ได้ทำการปรับปรุงพื้นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้สร้างอาคารเรียนขึ้นเป็นอาคารตึก 3 ชั้น เป็นตึกมีมุขยื่นและมีปีกตึกออกมาทางซ้ายของตัวอาคาร เป็นอาคารเรียนหลังแรกที่สร้างด้วยคอนกรีตสูงถึง 3 ชั้นสร้างด้วยเงินของวัด จำนวน 15,000 บาท และเงินงบประมาณของทางราชการอีก 2,500 บาท พร้อมตึกวิทยาศาสตร์อีกหนึ่งหลัง นับได้ว่าโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยได้มีกำเนิดจากอดีตบูรพาจารย์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสามจีนได้โดยแท้ และท่านเจ้าอาวาสวัดนี้รูปต่อ ๆ มาก็ได้ให้ความอุปถัมภ์แก่โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยทุกรูป(คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย. 2552: 28)

อาคารเรียนโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2478 เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นอาคารเรียนที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งได้ทำการวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 โดยพระเดชพระคุณพระวิสุทธาภิบัติ อดีตเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นประธานในพิธี(คู่มือนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย. 2552: 28)

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้านจีน

3.1 ความหมายศิลปะพื้นบ้านจีน

ศิลปะพื้นบ้านจีนเป็นทัศนศิลป์ที่สร้างขึ้นโดยคนธรรมดาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมสามัญ มองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์กับอายุของสังคมดั้งเดิมศิลปะชุมชนถูกสร้างขึ้นโดยคนจีนที่อยู่ด้านข้างของเครื่องมือสร้างที่อยู่อาศัยและเครื่องมือใช้อื่น ๆ ที่จำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน การเกิดขึ้นของสังคมชนชั้นในสังคมแยกศิลปะของศิลปินอาชีพส่วนตัวจากศิลปะพื้นบ้านจึงสร้างสองระบบศิลปะที่สำคัญและสองมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศจีน ในอดีตเคยเป็นชุมชนศิลปะของคนและเป็นครั้งแรกที่เข้ามาอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลังเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นโดยศิลปินอาชีพของแต่ละบุคคลและผู้เชี่ยวชาญด้าน การเจริญเติบโตแบบคู่ขนานและมีอิทธิพลซึ่งกันและกันของทั้งสองประเภทของศิลปะได้รับการสำคัญในการขับเคลื่อนไปข้างหน้าหลักของศิลปะแห่งชาติจีน

ในแง่ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติชีวิตของศิลปะพื้นบ้านค่อนข้างมีเสถียรภาพ เพราะมันหมายถึงอุดมการณ์ของชุมชน ลักษณะทางอารมณ์และจิตใจของประเทศตลอดระยะเวลาที่สำคัญในประวัติศาสตร์ มันเป็นการอยู่ร่วมกันกับวัฒนธรรมของชาติมันจะไม่หายไปตราบเท่าที่ชุมชนมีอยู่ ศิลปะพื้นบ้านแบบดั้งเดิมจะได้ แต่ยังคงเติบโตและขยายด้วยเนื้อเรื่องของเวลา แลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะฉีกชีวิตใหม่ในศิลปะพื้นบ้านโดยนำวัสดุสดและ

ความคิด หลักของมันแต่กำเนิดวัฒนธรรมและปรัชญาของจีนของจีนวัฒนธรรมจะยังคงไม่เปลี่ยนแปลง (ลินดา Fung-Yee Ng: 1983)

3.1.1 คุณสมบัติพื้นฐานของศิลปะพื้นบ้านจีน

ศิลปะพื้นบ้านจีนมีหกคุณสมบัติพื้นฐาน คือ

1. เป็นศิลปะของคนและคน ผู้สร้างเป็นส่วนใหญ่ของคนธรรมดาสามัญเป็นกลุ่ม
2. เป็นศิลปะสำหรับคน มันมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของการทำงานประจำวันของพวกเขา, เสื้อผ้าที่อยู่อาศัยและการขนส่งเช่นเดียวกับชีวิตทางสังคมของพวกเขาในเทศกาลและพิธีกรรมของความเชื่อและข้อห้าม
3. ความหมายทางวัฒนธรรมและรูปแบบศิลปะเป็นตัวแทนจากมุมมองของโลกของชุมชนความงามของพวกเขาลักษณะทางอารมณ์และจิตใจของพวกเขาและวิญญาณแห่งชาติ
4. เป็นภาคของศิลปะแม่จีน ไผ่ล่อออกมาในสังคมดั้งเดิมศิลปะพื้นบ้านจีนที่สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของวรรณคดีแห่งชาติและการพัฒนาศิลปะตลอดระยะเวลาแต่ละคนและทุกคนในประวัติที่กว่าหลายพันปี
5. เป็นลักษณะที่โดดเด่นตามสัญชาติของแต่ละบุคคลและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์
6. ถูกสร้างขึ้นด้วยเครื่องมือธรรมดาและวัตถุดิบยากจนโดดเด่นด้วยธรรมชาติเศรษฐกิจชนบทในภูมิภาค

ในผลรวมศิลปะพื้นบ้านแห่งชาติจีนที่มีความสุขความนิยมมากที่สุดและมีทรัพยากรที่ร่ำรวยที่สุดของวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ มันจะถูกฝังโดยตรงในชีวิตประจำวันของคนและที่โดดเด่นที่สุดตามภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงการมันเป็นเวลานาน, รูปแบบศิลปะลายเซ็นของประเทศจีนที่มีมากกว่า 8000 ปีของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและความคืบหน้าไปตลอดทางกลับสู่สังคมดั้งเดิม จากการบูชาธรรมชาติสัญลักษณ์และบรรพบุรุษเพื่อที่อยู่อาศัยวัฒนธรรมเมืองของเศรษฐกิจทุนนิยมที่ทันสมัย สินค้าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละช่วงเวลาในประวัติศาสตร์เป็นที่รู้จักในชั้นเดียวของงานศิลปะในบางอย่างแท้จริง เป็นวัฒนธรรมประวัติศาสตร์แห่งชาติ (ลินดา Fung-Yee Ng: 1983)

3.2 เทพมงคลของจีน

3.2.1 เทพเจ้าไฉซิงเอี้ย

ไฉซิงเอี้ย เป็นเทพชั้นสูงและเป็นเทพแห่งโชคลาภ เป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนให้ความสำคัญมาก เป็นเทพองค์แรกที่ต้องเซ่นไหว้ก่อนเทพองค์อื่นๆทุกปี โดยเฉพาะชาวจีนที่ต้องทำมาค้าขายทำธุรกิจการค้าต่างๆมีความเคารพนับถือเทพเจ้าไฉซิงเอี้ยมาก (สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์: 2546)

ไฉ่ซิ้งเอี้ยมี 2 ประเภท คือ

1. ไฉ่ซิ้งเอี้ยองค์บู๊

มักจะเป็นรูปชายวัยกลางคนใส่ชุดนักรบจีนโบราณ ประกอบด้วยชุดเกราะ หมวกขุนพลจีนโบราณ มือซ้ายถือกระบอง มือขวาถือเงินหยวน (หยวนเป่า) ในหน้าดู มีพาหนะเป็นเสือโคร่งลายพาดกลอนตัวใหญ่ ไฉ่ซิ้งเอี้ยองค์บู๊นี้ชาวจีนที่บูชาเชื่อกันว่า มีพละนาฏภาพให้คุณแก่ผู้บูชาในเรื่องเกี่ยวกับหนี้สิน ช่วยให้ผู้บูชาที่เป็นเจ้าหนี้สามารถทวงหนี้หรือตามเก็บหนี้จากลูกหนี้ได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีอาถรรพณ์ช่วยดูแลและควบคุมบริวารตลอดจนลูกจ้างให้อยู่ในระเบียบวินัย มีความขยันในการทำงาน ชาวจีนยังเชื่ออีกว่า ไฉ่ซิ้งเอี้ยองค์บู๊มีอาถรรพณ์ในการคุ้มครองบุตร ภรรยา(ของผู้บูชา) ทั้งที่อยู่ด้วยกันในบ้านหรือต่างถิ่นที่ไกลๆได้โดยดลบันดาลให้เป็นคนดี มีความขยันหมั่นเพียรในกิจการต่างๆ

2. ไฉ่ซิ้งเอี้ยองค์บู๊น

มักเป็นรูปชายในชุดขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของจีนโบราณ(ตามตำนานว่าเป็นอัศวินมหาเสนาบดีของจักรพรรดิ หรือบางตำนานว่าเป็นผู้พิพากษาที่เที่ยงธรรม เป็นที่ไว้วางพระทัยขององค์ฮ่องเต้ยิ่งนัก) สวมหมวกขุนนาง มีปีกออกไป 2 ข้าง คล้ายๆหมวกของเทพลก (หมายถึง ฮก ลก ซิว) ชุดขุนนางจีนชั้นผู้ใหญ่ครบเครื่องทั้งเสื้อนอกเสื้อใน แต่มือทั้งสองจะถือแผ่นผ้าจารึกอักษรที่คลี่ออกเป็นอักษรมงคลหรือคำอวยพรที่เป็นสิริมงคลแก่คนที่บูชาท่าน ชาวจีนเชื่อว่า ไฉ่ซิ้งเอี้ยสามารถดลบันดาลหรือช่วยให้คนที่บูชาท่านมีโชคลาภอยู่เสมอตลอดจนมีความมั่งคั่งและร่ำรวย

วิธีการไหว้เทพเจ้าไฉ่ซิ้งเอี้ย คือ ขั้นแรกต้องมีเทียนเห่าจี เพราะเทียนเห่าจี เป็นเทียนที่ใหญ่ที่สุดบนสวรรค์ จากนั้นนำกระดาษทองเทพเจ้าเพื่อเอามาปูรองโต๊ะขึ้นสังเวद्यอัญเชิญ ซึ่งต้องประกอบด้วย กล้วย ซึ่งกล้วยแปลว่าเงินออกงาม กล้วย จะต้องม้อ้นพอกกล้วย จะเป็นหยิน หยาง เป็นลัทธิเต๋า เพราะว่าเทพเจ้าโชคลาภไฉ่ซิ้งเอี้ยนั้น เป็นลัทธิเต๋าสำเร็จมรรคผลที่ลือดังต่อมาก็จะมีคำว่า สิวฮ้อ สิวฮ้ออันนี้แปลว่าอายุยืน ฉะนั้น เวลาถึงเทศกาลตรุษจีน ยามแรกประสมวันแรก ท้าวไปมักนิยมไหว้ สิวฮ้อเพื่อต้องการให้อายุยืน เนื่องจาก คนเราอายุยืนไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ถือว่าดีที่สุดแล้ว คนเราปราศจากโรคภัยไข้เจ็บก็ถือว่าดีมาก ๆ องค์ประกอบต่อไป ข้างหน้าจะเป็นเหล่า ต่อมาเป็นน้ำเปล่า 5 ถ้วย ข้างหน้าสุดจะเป็น น้ำชา 5 ถ้วย ตามด้วย สาคุตัมแดงจำนวน 24 ถ้วย พร้อมด้วย ข้าวสวย 12 ถ้วย อันนี้คือเป็นการอัญเชิญ เทพเจ้าแห่งโชคลาภ ส่วนอีกเรื่องหนึ่งก็คือเครื่องกระดาษการไหว้อัญเชิญนั้น องค์ประกอบก็คือ ลิ่นแซจี้ ลิ่นแซจี้ แปลว่าเงิน เงินที่ไหว้แล้วทำให้อายุมันขยับยืน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนอันต่อมา เรียกว่ากิมเต้า 1 เต้า กิมเต้า 1 เต้า คือ เพื่อไหว้เทวดาฟ้าดิน เพื่อไหว้เพื่อมีอำนาจ ต่อมาคือ "กั้งจี้" กั้งจี้คือ อัญเชิญท่านมาพร้อมเทียบพระราชสาส์น ประกอบด้วยเงิน 13 มหา

มงคลใหญ่ๆ อันดับต่อมาซึ่งขาดไม่ได้ ก็คือแปเหลี้ยว แปเหลี้ยวเป็นมหามงคลมากๆ เวลาเข้าไปขอผู้หญิง ไปหมั้นผู้หญิงก็ต้องมีแปเหลี้ยวไปให้

ส่วนอันดับต่อไป คือขนมเปี๊ยะ ทั้งหมดจะมี 5 อย่าง คือธาดาน้ำ ดิน ไฟ ไม้ ทอง แล้วก็มีเส้นหมี่ เส้นหมี่ถือเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนผลไม้มงคลที่ขาดไม่ได้คือ ทับทิม และ แอปเปิ้ล แอปเปิ้ลคนจีนเรียกว่าเผ่งกล้วย เผ่งกล้วย เผ่งอัน เผ่งอันแปลว่าแคล้วคลาดปลอดภัย ต่อมาคือสาละ ส้วปางล้าย ก็คือมีคนหนุนหลัง เงินทองหลังไหลเข้ามา ส้มก็เป็นไม้กิก เป็นของมงคล กล้วยก็เป็นของมงคล สับปะรดก็เป็นของมงคล องุ่นก็เป็นของมงคล การไหว้เทพเจ้าแห่งโชคลาภ องค์ประกอบหลักๆ ของการไหว้เทพเจ้าแห่งโชคลาภนั้น ห้ามมีของดาวเด็ดขาด เพราะท่านเป็นเต้า เป็นมหาเทพที่ใหญ่พอๆ กับเทพเจ้าตัวเลขาธิการ (พ.สุวรรณ: 2545)

3.2.2 เทพเจ้าฮก ลก ชิว

ฮก ลก ชิว เป็น 3 เทพเจ้าจีน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นมงคล 3 ประการของเงินแห่งการอวยพร ปัจจุบันนิยมสร้างเป็นเทวรูปประดับตั้งวางอยู่ภายในบ้าน

เทพฮก (ในภาษาแต้จิ๋ว) หรือ ฝู (ภาษาจีนกลาง) หมายถึง บุญวาสนา อำนาจเกียรติยศ ลักษณะของฮก เป็นรูปขุนนางจีนสวมหมวก มีใบพู่กางออกไปสองข้าง มือถือคทาอยู่ ซึ่ง เป็นคทาแห่งความสมปรารถนา มีพาหนะ คือ ค้างคาวเหตุที่เป็น ค้างคาว เนื่องจากเป็นสัตว์สี่เท้าแต่มีปีก เป็นสัตว์ที่ไม่รู้จักลงยังแผ่นดินเหมือนนกทั้งปวงจึงเป็นที่หมายแห่งวาสนา

มีเรื่องเล่าว่า ท่าน "ก้วยจื่อจี้" เป็นข้าราชการระดับอัศวินเสนาบดี (ข้าราชการระดับสูง) ที่จงรักภักดี ซื่อสัตย์ ยุติธรรม รับใช้ราชการนานหลายแผ่นดิน ความซื่อสัตย์ และ จงรักภักดีต่อแผ่นดินนั้น เป็นที่ประจักษ์ต่อฮ่องเต้หลายพระองค์ จึงมีราชการโองการ ให้อยู่ในตำแหน่งตลอดทั้ง 4 แผ่นดิน และได้รับมอบ ดาบหยกและเข็มขัดหยก ให้สามารถทำการใดๆ แทนฮ่องเต้ก่อน แล้วค่อยทูลถวายภายหลังได้ ท่าน ก้วยจื่อจี้ เป็นข้าราชการที่อยู่ในตำแหน่ง นานที่สุดในประวัติศาสตร์จีน (สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์: 2546)

เทพลก (ในภาษาแต้จิ๋ว) หรือ ลู่ (ภาษาจีนกลาง) หมายถึง โชคลาภและความมั่งคั่ง บริบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ คือ ประกอบพร้อมด้วยเครื่องอุปโภค บริโภค แก้วแหวนเงินทอง และบริบูรณ์ด้วยบริวารสมบัติ มีบุตร ภรรยา ญาติมิตร คนใช้สอย เป็นต้นลักษณะของลก เป็นรูปเศรษฐีสวมหมวกมีเส้าข้างหลังสูง มีผ้าคลุมลงไปเบื้องหลัง แสดงโภคสมบัติ มือหนึ่งอุ้มเด็ก แสดงถึงบริวารสมบัติ นิยมให้เป็นเด็กผู้ชาย เพราะหมายถึงการสืบต่อวงศ์ตระกูล มีพาหนะ คือ กวางดาว ซึ่งดวงดาวบนตัวกวางคล้ายกับอี่แปะเงิน แสดงถึงโภคสมบัติ

มีเรื่องเล่าว่า ท่าน "เจี๋ยชิ่ง" เป็นพ่อค้า มหาเศรษฐี ในสมัยราชวงศ์ถัง ที่ร่ำรวยจากการค้าขายที่สุจริต และ คนในครอบครัว ลูกหลาน ล้วนแล้วแต่เป็นคนดี ไม่สร้างความเดือดร้อน

ให้กับผู้ใด มีเรื่องเล่าขานกันว่า บ้านพักของท่านเจี๋ยชังนั้น ห่างจากพระราชวังถึง 20 ลี้ เพียงท่านก้าวพ้นจากเขตที่ดินของท่าน ก็เป็นเขตพระราชวัง ด้วยความที่ท่านมีทรัพย์สมบัติมาก กอปรกับท่านเป็นใจบุญ ให้ความช่วยเหลือกับทุกคนที่ทุกข์ยาก จนเป็นที่นับถือของชาวบ้าน และสร้างคุณความดีต่อแผ่นดินอย่างใหญ่หลวง จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากฮ่องเต้ในสมัยนั้น

เทพชิว (ในภาษาแต้จิ๋ว) หรือ โช่ว (ภาษาจีนกลาง) หมายถึงอายุยืน ลักษณะของชิวเป็นรูปชายชราหน้าตาใจดี หนวดเครายาวสีขาว ศีรษะล้าน ส่วนหน้าผากโหนกนูนเห็นชัดเจน มือหนึ่งถือไม้เท้า อีกมือหนึ่งถือผลท้อ ซึ่งเป็นผลไม้แห่งความยั่งยืนและมักจะมีนกกระเรียนขาวอยู่ข้างกาย มีพาหนะ คือ นกดำ เพราะเป็นสัตว์ที่ไม่มีผู้ใดเห็นตายอยู่ในที่แห่งใด เช่นกับเราพูดกันอยู่ว่า กาไม่รู้จักตาย นอกจากมีผู้ทำอันตรายเพราะไม่ได้เห็นซากกาตายอยู่ในที่แห่งใด

มีเรื่องเล่าว่า ท่าน "แม่โจ้ว" เป็นบุคคลที่กลัวความแก่ และความตายมากที่สุด จึงรักษาสุขภาพ ร่างกาย และ จิตใจของตนเองให้มีความสุข แข็งแรง ตลอดเวลา ครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวใหญ่ มีภรรยา และ ลูกหลานมากมาย และเป็นที่ถูกเล่าขานกันว่า ท่านแม่โจ้วนั้นมีอายุยืนกว่า 800 ปี มีภรรยาเสียชีวิตก่อนท่านทั้งสิ้น 49 คน และ บุตรหลานเสียชีวิตก่อนท่านทั้งสิ้น 154 คน

การแสดงออกโดยการใช้เป็นสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ กันคือ

1. แสดงออกโดยรูปมนุษย์ คือรูปฮก ลก ชิว ที่พบเห็นได้ทั่วไป
2. แสดงออกโดยรูปสัตว์ เช่น ฮกในรูปค้างคาว ลกในรูปกวางดาว และชิวในรูปนกกระเรียน
3. แสดงออกโดยเครื่องประดับทองฟ้า เช่น ดวงดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ เมฆ
4. แสดงออกโดยพฤกษชาติและบุปผชาติ

เครื่องมงคลแบบจีนแบ่งตามหมวด ฮก ลก และชิว

การแสดงออกของฮก ลก ชิว มีนัยเกี่ยวกับการอวยพรอันเป็นมงคล ดังนั้นสัญลักษณ์ทั้งหลายที่แสดงออกมาจึงเรียกว่า เครื่องมงคลแบบจีน

- 1) ฮก ความสุขสมหวังตั้งใจปรารถนา
- 2) ยู่อี้ คือคหาวิเศษ เป็นของพระราชทานแก่ขุนนางและพระชั้นผู้ใหญ่ เพื่อแสดงถึงอำนาจวาสนากล่าวว่าสามารถขอพรศักดิ์สิทธิ์จากคหานี้ได้
- 3) ดอกพุดตานหรือโบตันเป็นราชาแห่งดอกไม้ เพราะเมื่อปลุกที่ใดไม้อื่นจะโน้มเข้ามาหาแสดงถึงอำนาจวาสนา
- 4) ดอกบัวหรือพุดตานน้ำเป็นราชาแห่งไม้น้ำ เป็นดอกไม้พิเศษที่สะอาดบริสุทธิ์ มีประโยชน์ทั้งต้น และบานได้โดยอาศัยแสงจันทร์ในขณะที่ดอกไม้อื่นบานโดยแสงอาทิตย์
- 5) สัมมือ มีรูปร่างมีลักษณะเหมือนมือพระโพธิสัตว์ แสดงถึงความมีโชค

- 6) สิงโต เป็นสัตว์ที่มีนัยแสดงถึงอำนาจเป็นที่รู้จักแพร่หลาย
- 7) นกยูง นกยูงเป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์เพราะแนวทางของนกยูงเหมือนแสงอาทิตย์และความสง่างามของนกยูง มีความหมายถึงอำนาจวาสนา
- 8) ค้างคาว เป็นสัตว์ที่ไม่รู้จักลงดิน แสดงถึงวาสนา
- 9) พระอาทิตย์ มีอนุภาพ ให้แสงสว่าง ให้ชีวิต เป็นเครื่องหมายของอำนาจ (สุรสิทธิ์ อมร-วณิชศักดิ์: 2546)

3.2.3 เทพเจ้ากวนอู

กวนอู เป็นตัวละครในวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์เรื่องสามก๊กที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ยุคสามก๊ก เกิดเมื่อวันที่ 24 เดือน 6 จันศักราชเอ็งฮี ปี พ.ศ. 703 ในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นฮวนเต้ เสียชีวิตเมื่อวันที่ 12 เดือนที่ 7 จันศักราชเค็งซัง ปี พ.ศ. 762 ในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นเหียนเต้ มีชื่อรองว่า "หุนเตียง" เป็นชาวอำเภอไถ่เหลียง ลักษณะตามคำบรรยายในวรรณกรรมสามก๊ก กวนอูเป็นผู้มีรูปร่างสูงใหญ่ 9 ฟุตจีนหรือประมาณ 6 ศอก ใบหน้าแดงเหมือนผลพุทราสุก นัยน์ตาวาวรี คิ้วดัดหนอนใหม่ หนวดเครางามถึงอก มีจ้าวรูปจันทร์เสี้ยว ยาว 11 ศอก หนัก 82 ชั่ง เป็นอาวุธประจำกายเรียกว่า "จ้าวมังกรเขียว" หรือ "จ้าวมังกรจันทร์ฉาย" ในจินตนาการของศิลปินมักวาดภาพหรือปั้นภาพให้กวนอูแต่งกายด้วยชุดสีเขียวและมีผ้าโพกศีรษะ กวนอูมีความเชี่ยวชาญและเก่งกาจวิทยายุทธ จงรักภักดี กตัญญูรู้คุณ มีคุณธรรมและชื่อสัตย์เป็นเลิศ (พิรยุทธ สุเทพศิริ: 2544)

ในวัยหนุ่มฉกรรจ์กวนอูได้ปล้ำมือฆ่าปลัดอำเภอและนำชายตายจนต้องหลบหนีการจับกุม และพบกับเล่าปี่และเตียวหุยจนร่วมสาบานตนเป็นพี่น้องกันในสวนท้อ ร่วมทำศึกกับเล่าปี่มาโดยตลอด เป็นหนึ่งในห้าทหารเสือของเล่าปี่ ครองเกงจิวร่วมกับกวนเป๋งบุตรบุญธรรมและจิ๋วฉง ภายหลังถูกแผนกลยุทธ์ปิดฟ้าข้ามทะเลของลกซุนและลิบองจนเสียเมืองเกงจิว กวนอูคับแค้นใจที่พลาดทำเสียที่ลกซุนและลิบองจึงนำทัพไปตีเกงจิวเพื่อแย่งชิงคืน แต่ถูกจูเหียนและพั่วเจี้ยงจับได้พร้อมกวนเป๋งที่เขาเจาสันและถูกประหารในปี พ.ศ. 762 รวมอายุได้ 59 ปี

อาวุธ

กวนอูมีอาวุธประจำกายคือจ้าวรูปจันทร์เสี้ยว สร้างขึ้นเมื่อคราวเล่าปี่ กวนอูและเตียวหุยออกเกลี้ยกล่อมราษฎร รวบรวมกำลังไพร่พลจัดตั้งกองทัพออกต่อสู้กับโจรโพกผ้าเหลือง ได้มีพ่อค้าม้าชื่อเตียวสีฝงและเล่าสงได้ร่วมบริจาคม้าจำนวนห้าสิบ เงินห้าร้อยตำลึงและเหล็กร้อยหาบสำหรับสร้างเป็นอาวุธจำนวนมาก เล่าปี่ให้ช่างตีเหล็กเป็นกระบี่คู่แบบโบราณ เตียวหุยให้ช่างตีเหล็กเป็นทวนรูปร่างลักษณะคล้ายงู

สำหรับกวนอูให้ช่างตีเหล็กเป็นจ้าวขนาดใหญ่รูปจันทร์เสี้ยว ประดับลวดลายมังกร ขนาดความยาว 11 ศอกหรือประมาณ 3.63 เมตร หนัก 82 ชั่งหรือประมาณ 65.6 กิโลกรัม มีชื่อเรียกเฉพาะ

ว่า ซึ่งหลงเหยียนเยว่เตา หรือจ้าวมังกรเขียว (บ้างเรียกจ้าวมังกรจันทร์ฉาย) ตลอดระยะเวลาในการตรากตรำทำศึกสงครามร่วมกับเล่าปี่และเตียวหุย กวนอูใช้จ้าวมังกรเขียวเป็นอาวุธประจำกาย ตลอดเวลาจนกระทั่งเสียชีวิต

เมื่อคราวโจโฉทำศึกกับตั้งโต๊ะ กวนอูใช้จ้าวมังกรเขียวตัดคอฮัวหยงมาให้โจโฉที่หน้าค่ายด้วยความรวดเร็ว โดยที่ยังไม่จบเพลงรบและเหล่าที่โจโฉอุ้มมอบให้แก่กวนอูยังคงอุ้ม ๆ สังกหารัน เหลียงและบุนทิว สองทหารเอกของอ้วนเสี้ยวในคราวศึกตำบลแปะแป๊ะด้วยจ้าวมังกรเขียวในเพลงเดียวเช่นกัน ตลอดระยะเวลาการทำศึกกวนอูไม่เคยห่างจากจ้าวมังกรเขียว เมื่อเล่าปี่ให้กวนอูไปกินตำแหน่งเจ้าเมืองเกงจิ๋วร่วมกับกวนเป้งและจิ๋วฉง โดยจิ๋วฉงรับหน้าที่ดูแลรักษาจ้าวมังกรเขียวและถือแทนกวนอู เมื่อซุนกวนให้โลซกทางเกงจิ๋วคืนจากเล่าปี่ โลซกได้เชิญกวนอูไปกินโต๊ะที่ค่าย ณ ปากน้ำลกเค้า จิ๋วฉงก็คอยติดตามถือจ้าวมังกรเขียวเคียงข้างกวนอูตลอด

เมื่อคราวที่กวนอูพลาดท่าเสียทีลิบองและลกซุนจนถูกล้อมอยู่ที่เมืองเป็กเสียด ก่อนจะนำกำลังทหารจำนวนร้อยคนหักตีฝ่าวออกมาจนถูกจับตัวได้พร้อมกับกวนเป้งและถูกประหารชีวิตในภายหลัง จ้าวของกวนอูถูกพิวเจียงยึดเอาไปใช้ แต่กวนหินบุตรชายของกวนอูเป็นผู้สังหารพิวเจียงและนำจ้าวของกวนอูกลับคืนมา (สุรสิทธิ์ อมรรณิษศักดิ์: 2546)

ความเคารพนับถือ

แต่เดิมจีนโบราณให้ความเคารพนับถืออังกษุเป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ สืบต่อกันมาเป็นเวลานานในฐานะเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ด้วยคุณธรรมความดีของอังกษุส่งผลให้ได้รับการยกย่องเป็นเทพเจ้าแห่งความรักชาติและความจงรักภักดีเป็นที่กล่าวขานกันมาเป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ซื่อได้เปลี่ยนมาเป็นกวนอูแทนในหลังยุคสามก๊กมานับพันปี กวนอูเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนให้ความเคารพบูชาและศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างมาก กวนอูเปรียบเสมือนเทพเจ้าที่ชาวจีนให้ความเคารพกราบไหว้บูชาในฐานะที่เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ซื่อ

ไม่เพียงแต่ยกย่องให้กวนอูเป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ซื่ออย่างเดียวนั้น หากแต่กวนอูได้รับสมญานามให้เป็นถึง จงอี่เสินอู่กวนเล็งต้าตี้ ซึ่งมีความหมายคือมหาเทพกวนผู้ยิ่งใหญ่แห่งความจงรักภักดี คุณธรรมและความกล้าหาญ โดยพระเจ้าเจียนหลงแห่งราชวงศ์ซิงเป็นผู้แต่งตั้งเมื่อ พ.ศ. 2187 เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์ซื่อและจงรักภักดีเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่ราษฎรซึ่งคนจีนถือความซื่อสัตย์ซื่อเป็นใหญ่ร่วมกับความกตัญญูรู้คุณคน ทำให้กวนอูกลายเป็นที่รู้จักไปทั่วและได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ซื่อสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน และได้รับการเคารพในฐานะเทพอุปถัมภ์และเทพผู้ปกป้องคุ้มครองของตำรวจ นักการเมืองและผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ (พิริยุท สุเทพศิริ: 2544)

3.3 เทศกาลจีน

ขนบธรรมเนียมประเพณี การเฉลิมฉลองหรือเทศกาลต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่มิขึ้นตั้งแต่สมัยดั้งเดิม เมื่อมนุษย์มีความเชื่อในพลังอำนาจที่สูงที่กว่า และมีความต้องการที่จะทำให้ตนเองสอดคล้องกับธรรมชาติ ในตอนที่มนุษย์ยังไม่มี ความเจริญมากพอ มนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ทรมานเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ดิน ฟ้า อากาศที่ทำให้พืชผลประสบปัญหา เกิดความกลัว ความอดอยาก ยากแค้น และความตาย ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหากำลังใจโดยการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บางอย่างพอใจ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2543, หน้า 268)

ชาวจีนก็เป็นอีกชนชาติหนึ่งที่เลือกประกอบพิธีกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ หรือตามความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เทศกาลต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีจุดกำเนิดมาจากความเชื่อ นิยาม หรือเรื่องเล่าที่สอดคล้องกันโดยจุดกำเนิดของเทศกาลมักจะมีที่มา โดยทานตะวัน (2537, หน้า 7-9) ได้อธิบายถึงที่มาเทศกาลของชาวจีน ว่า

1. เทศกาลบางอย่างชวนให้ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และเพื่อเชิดชูบุคคลที่ได้ชื่อว่า เป็นวีรชนในประวัติศาสตร์
2. เทศกาลบางอย่างมีที่มาจากนิทานปรัมปรา หรือเทพนิยาย
3. เทศกาลบางอย่างมีที่มาจากการเล่นไหว้บรรพชน และเทวดา ซึ่งปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

จุดกำเนิดของเทศกาลต่าง ๆ ก็เปรียบเสมือนความเชื่อที่มีผลต่อชีวิตของชาวจีน ด้วยเหตุนี้ทำให้ทราบถึงแหล่งที่มา ความเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาของเทศกาลสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ (ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน: 2550)

3.3.1 เทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีน หรือเทศกาลชุนเจี๋ย เป็นเทศกาลปีใหม่ตามปฏิทินทางจันทรคติของจีน เป็นเทศกาลที่เกิดขึ้นในฤดูใบไม้ผลิ เนื่องจากวันตรุษจีนเป็นวันแรกของฤดูใบไม้ผลิ (ชุน)

ประเทศจีนทำเกษตรกรรมมาเป็นเวลานาน ในปีหนึ่งประเทศจีนจะมี 4 ฤดู ช่วงปลายปีเป็นช่วง ฤดูหนาว อากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก ดังนั้นช่วงขึ้นปีใหม่ซึ่งเป็นการย่างเข้าฤดูใบไม้ผลิ และอากาศดีเป็นเวลาสามเดือน จึงเป็นช่วงที่อากาศสบายที่สุด และเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรจะเริ่มลงมือเพาะปลูก หลังจากว่าเว้นไปในฤดูหนาวเพื่อให้การทำเกษตรกรรมปราศจากอุปสรรค และมีผลผลิตดีน่าพอใจ จึงเริ่มมีการบวงสรวงเทพยดา และบรรพบุรุษ จนกลายเป็นงานฉลองที่กินเวลาถึง 15 วัน

การนับวันของชาวจีน และชาวไทยแตกต่างกัน ชาวไทยจะนับวันแบบข้างขึ้นข้างแรม ดังนั้นในเดือนหนึ่งจึงมี 30 วันพอดี แต่จีนจะนับแบบเดือนสั้น เดือนยาว คือ แต่ละเดือนมีทั้ง

29 วัน (เดือนสั้น) และ 30 วัน (เดือนยาว) ดังนั้นเทศกาลต่าง ๆ ของจีนและไทยจึงไม่ค่อยตรงกัน วันของจีนจะช้ากว่าวันไทยประมาณ 2 เดือน (ไมตรี ลิ้มปิชาติ, 2546: 13)

ตำนานวันตรุษจีน

มีตำนานเล่ากันว่า ในสมัยโบราณ ในป่าทึบแห่งหนึ่ง มีสัตว์ป่าที่ดุร้าย และน่ากลัวมากตัวหนึ่ง เรียกว่า “เหนียน” มันออกอาละวาดกินคนเป็นประจำ พระเจ้าจึงลงโทษมันโดยอนุญาตให้มันลงมาจากเขาได้เพียงหนึ่งครั้งใน 365 วัน ดังนั้น เมื่อฤดูหนาวใกล้จะผ่านไป ฤดูใบไม้ผลิเวียนมาใกล้ เหนียนก็จะออกมาทำร้ายผู้คน เพื่อป้องกันการมาของเหนียน ทุก ๆ ครั้วเรือนจึงต่างสะสมเสบียงอาหาร และกับข้าวจำนวนหนึ่งไว้ในบ้าน เมื่อถึงตอนค่ำของวันที่ 30 เดือน 12 ก็จะปิดประตูและหน้าต่างเอาไว้ไม่หลับไม่นอนตลอดคืนเพื่อต่อสู้กับเหนียนจนกระทั่งถึงรุ่งเช้าก็จะเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 1 เมื่อเหนียนกลับไปแล้วทุก ๆ ครั้วเรือนก็จะเปิดประตูออกมาแสดงความยินดีต่อกันที่โชคดีไม่ได้ถูกเหนียนทำร้าย

ต่อมาผู้คนพบว่าเหนียนมีจุดอ่อนคือ วันหนึ่งเหนียนมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังหวิดแค้นเล่นกัน เมื่อเหนียนได้ยินเสียงแค้นดังเบี่ยงปรางก็เลยตกใจเผ่นหนีไป พอเหนียนไปถึงหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง เห็นมีชุดเสื้อผ้าสีแดงตากอยู่บนบ้านของครอบครัวหนึ่ง สีแดงฉูดฉาดนั้นทำให้เหนียนตกใจ และเผ่นหนีไปอีก เมื่อเหนียนมาถึงหมู่บ้านแห่งที่สามปรากฏว่า ไปพบเห็นกองเพลิงกองหนึ่งบนถนน แสงเพลิงที่เจิดจ้าทำให้เหนียนต้องเผ่นหนีไปอีก ตั้งแต่นั้นผู้คนต่างรู้ว่าแม้ว่าเหนียนจะดุร้าย แต่มันก็กลัวสีแดง เสียงดัง และไฟ ทำให้ผู้คนสามารถคิดหาวิธีกำจัดเหนียนได้โดยไม่ยากนัก

เมื่อวันส่งท้ายตรุษจีนเวียนมาอีกครั้งหนึ่ง ทุก ๆ ครั้วเรือนจึงต่างนำกระดาษสีแดงมาติดไว้บนประตูหน้าบ้าน แขนงโคมไฟสีแดง พร้อมกับจุดประทัด และตีฆ้องรัวกลองอย่างต่อเนื่อง พอเหนียนมาถึงในตอนเย็น เห็นทุก ๆ ครั้วเรือนมีแสงไฟสว่างไสว มีเสียงประทัดดังสนั่น จึงตกใจเผ่นหนีเข้าป่าไป และไม่กล้าออกมาอาละวาดอีก ทุก ๆ คนจึงผ่านพ้นคืนแห่งอันตรายไปอย่างปลอดภัย เมื่อฟ้าสว่างแล้ว ผู้คนจึงออกมาจากบ้านกล่าวคำอวยพรซึ่งกันและกันอย่างมีความสุข พร้อมกับนำอาหารออกมารับประทานร่วมกันอย่างสนุกสนาน ต่อมาวันดังกล่าวจึงกลายมาเป็นวันเฉลิมฉลองที่มีแต่ความสุขที่เรียกกันว่า “ตรุษจีน” (เรื่องรอง รุ่งรัศมี. 2542: 31-32)

ในช่วงเทศกาลตรุษจีนจะแบ่งวันสำหรับประกอบพิธีออกเป็น 3 วัน ได้แก่ วันจ่าย วันไหว้ วันถือ หรือวันเที่ยว เมื่อใกล้ถึงเทศกาลตรุษจีน ชาวจีนทุกครอบครัวจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนครั้งใหญ่เพื่อเป็นสิริมงคลต้อนรับเทศกาลซึ่งเท่ากับเป็นวันขึ้นปีใหม่

ศิริรัตน์ สาโพธิ์สิงห์ (2547, หน้า 6) ได้อธิบายถึงวันทั้ง 3 คือ วันจ่าย วันไหว้ และ วันถือ หรือวันเที่ยว (ชีวอด) ในเทศกาลตรุษจีนว่า

วันจ่าย คือ วันก่อนสิ้นปี 1 วัน เป็นวันที่ต้องออกไปจับจ่ายซื้อของเตรียมพร้อมสำหรับการเซ่นไหว้ และของใช้ต่าง ๆ เนื่องจากในช่วงเทศกาลร้านค้าจะหยุดหลายวัน

วันไหว้ คือ วันที่ทำกันในวันสิ้นปี เริ่มจากการไหว้เจ้าในตอนเช้า โดยเริ่มตั้งแต่เที่ยงคืนเป็นต้นไป เชื่อว่ายิ่งไหว้แต่เช้าก็จะยิ่งดี คือ จะทำให้เจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้นต่อนั้นเป็นการไหว้บรรพบุรุษ บิดา มารดา ปู่ย่าตายายที่ถึงแก่กรรมซึ่งเป็นการไหว้ในตอนสาย ส่วนการไหว้ผีไม่มีญาติจัดไหว้ในตอนบ่าย การไหว้ผีไม่มีญาตินั้นจะตั้งโต๊ะไหว้กันนอกบ้านในที่โล่งแจ้ง เพื่อให้ผีไม่มีญาติมารับทานไป เป็นการสร้างกุศลเพื่อให้เกิดสิ่งดี ๆ ขึ้นในชีวิต

วันถือ หรือวันเที่ยว (ชิวอิด) ชาวจีนจะถือเป็นวันมงคล ในวันที่ทุกคนจะพูดคุยแต่สิ่งดี ๆ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน และจะกล่าวคำอวยพร “ซินเจียยู่อี่ ซินนี้ฮวดไช้” แปลว่า ขอให้โชคดีปีใหม่ ขณะเดียวกันจะมีการออกเยี่ยม และไหว้ญาติผู้ใหญ่

นอกจากนี้ก่อนเทศกาลตรุษจีนในวันที่ 23 ของเดือน 12 จะมีการเซ่นไหว้เทพเจ้าเตาไฟ ชาวจีนในเมืองไทยซึ่งส่วนมากจะเป็นจีนทางใต้ จะมีการเซ่นไหว้เทพเจ้าเตาไฟ ในวันที่ 23 นี้ของเซ่นไหว้มีเบ็ด ไก่ หมู และอาหารการกินต่าง ๆ ทั่วไป หากครอบครัวที่ไม่ค่อยมีฐานะ อาจเซ่นไหว้ด้วยน้ำแก้วเดียว และมักจะให้แม่บ้านเป็นผู้ทำพิธีเซ่นไหว้ ของเซ่นไหว้อ่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ขนมเซ่ง หรือตังเม เมื่อจุดธูปเทียนแล้ว ก่อนปักธูปจะพูดแต่สิ่งดี ๆ ขอให้เทพเจ้าเตาไฟขึ้นสู่สวรรค์แล้วพูดแต่สิ่งดี ๆ สิ่งที่เป็นมงคลให้ครอบครัวตน พอถึงวันขึ้นปีใหม่ในปีถัดไปก็ทำพิธีต้อนรับเทพเจ้ากลับลงมาใหม่ ในวันที่ชาวบ้านจะพากันไปซื้อธูปของเทพเจ้าเตาไฟแผ่นใหม่มาติดไว้ (ทานตะวัน, 2537 : 35-36)

ตำนานของเทพเจ้าเตาไฟ

วันที่ 23 ของเดือนสิบสองตามจันทรคติ ชาวจีนเรียกว่า “เสี่ยวเหนียน” (ปีเล็ก) เป็นวันที่ชาวจีนไหว้เทพเจ้าเตาไฟ มีคำคล้องจองที่ว่า “เอ๋อร์สี่ชาน ถึงกวาเหนียน” (ยี่สิบสาม แดงเชื่อมเหนียน) ความหมายคือ มีการเซ่นไหว้เตาไฟในวันที่ 23 หรือ 24 ของทุกปี มีการกล่าวขานอีกว่า บ้านขุนนางจะไหว้เทพเจ้าเตาไฟวันที่ 23 ชาวบ้านทั่วไปไหว้เทพเจ้าเตาไฟวันที่ 24 ส่วนชาวบ้านที่อาศัยอยู่กลางน้ำจะไหว้เทพเจ้าเตาไฟในวันที่ 25

การไหว้เทพเจ้าเตาไฟถือเป็นประเพณีที่แพร่หลายและกว้างขวางในหมู่บ้านของจีนสมัยก่อนทุกบ้านติดตั้งไว้สำหรับเทพเจ้าเตาไฟ เรียกว่า “เจ้าหวังเย่” ผู้คนเรียกเทพเจ้าองค์นี้อีกชื่อว่า “ชื่อมิ่งผูซา” หรือ “เจ้าจวินชื่อมิ่ง” (โพธิสัตว์ผู้บัญชา) กล่าวกันว่าท่านเป็นเทพที่เง็กเซียนฮ่องเต้แต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลเตาไฟบนสวรรค์ ถือเป็นเทพอารักษ์องค์หนึ่งที่ได้รับการยกย่อง

แท่นบูชาของเทพเจ้าเตาไฟมักตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ หรือตะวันออกของบ้าน กลางแท่นเป็นรูปเทพเจ้าเตาไฟ ส่วนบ้านที่ไม่มีแท่นบูชาเทพเจ้าเตาไฟจะปิดภาพเทพเจ้าไว้ตรงกำแพง รูปบางรูป

วาดเพียงเทพเจ้าเตาไฟองค์เดียว บ้างวาดเป็นชายหญิงสององค์ เทพองค์ผู้ชายเรียกว่า “เจ้าหวังเย่” เทพองค์ผู้หญิงเรียกว่า “เจ้าหวังหนายนาย” สิ่งนี้ดูเหมือนเป็นการเลียนแบบภาพสามภรรยา บนภาพวาดของเทพเจ้าเตาไฟมีการพิมพ์ปฏิทินไว้และเขียนอักษรไว้ด้านบนว่า “ตงจู้ซือมิ่งจู่ เหียนเจียนเจียนฉาเสิน” (เทพตรวจตราโลกมนุษย์) “อี่เจี้ยจือจู่” (เจ้าแห่งบ้าน) เป็นต้น เพื่อแสดงฐานะของเทพเตาไฟสองด้านจะปิดคำว่า “ขึ้นสวรรค์แจ้งเรื่องดี กลับธรณีนำสันติสุข”

เทพเจ้าเตาไฟสถิตในบ้านมาตั้งแต่วันสิ้นปีของปีที่แล้ว โดยปกปักรักษาดูแลบ้านเรือน เมื่อถึงวันที่ 23 ของเดือนสิบสองของปี เทพเจ้าเตาไฟจะขึ้นสวรรค์เพื่อรายงานการกระทำของคนในบ้านต่อเง็กเซียนฮ่องเต้ จึงมีพิธีการส่งเทพเจ้าเตาไฟเรียกว่า “ส่งเจ้า” (ส่งเจ้า) หรือ “ฉือเจ้า” (อำลาเทพเจ้าเตาไฟ) เง็กเซียนฮ่องเต้อำศัยการรายงานของเทพเจ้าเตาไฟ มอบโชคลาภที่พึงได้ในปีใหม่ให้แต่ละบ้าน ด้วยเหตุนี้สำหรับบ้านๆ หนึ่งแล้ว เรื่องดีหรือร้ายประการใดจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรายงานของเทพเจ้าเตาไฟอย่างมาก

การส่งเทพเจ้าเตาไฟจะทำกินเวลาเย็น ทุกคนในบ้านจะวางโต๊ะหน้าเตาไฟ บนผนังมีรูปเทพเจ้าปิดอยู่ และวางพวกขนมหวาน หรือขนมพวกแป้ง หรือแดงเชื่อม จากนั้นวางรูปม้าหรือสัตว์เลี้ยง ซึ่งใช้ไม้ไผ่สานขึ้นมาเช่นไหว้เทพเจ้าเตาไฟ เพื่อให้ท่านปากหวาน บางท้องถิ่นมีการใช้น้ำตาลเหนียว ๆ ป้ายรอบ ๆ ปากของท่าน พร้อมกับพูดว่า “คำพูดดี ๆ พูดเยอะ ๆ คำพูดไม่ดีอย่าพูด”

การใช้ของหวานป้ายปากเพื่อท่านจะได้ไม่พูดคำไม่ดี บันทึกยุคสมัยหลินเซี่ยซู่ในสมัยราชวงศ์ถัง เขียนไว้ว่ามีการใช้กากเหล้าป้ายปากเทพเจ้าเตาไฟเพื่อให้เมาด้วย เมื่อป้ายปากเทพเจ้าเตาไฟเสร็จแล้วจะเก็บหรือตั้งรูปลง จากนั้นเผาส่งพร้อมกับกระดาษเชิงนัยว่าขึ้นสวรรค์ไปแล้ว บางท้องถิ่นเวลากลางคืนจะเอาต้นนางซึ่งเก็บเมล็ดหมดแล้วและก้านต้นสนกองตรงลานบ้านแล้วเชิญเทพเจ้าเตาไฟออกมา จะเผาไปพร้อมกับกระดาษ ตรงลานบ้านไฟจะสว่างไสว ผู้คนที่ห้อมล้อมจะก้มศีรษะ เผาไปและอธิษฐานไปว่า “ปีนี้บรรจบ 23 ขอส่งท่านขึ้นสวรรค์ มีม้าพีชผักมากมาย ขอให้เดินทางสวัสดิ์ ถวายผักเชื่อมหวาน โปรดรายงานแต่สิ่งดี”

บางท้องถิ่นมีขอทานจำนวนหนึ่ง แต่งหน้าแต่งกายร้องเพลงส่งเจ้า ร่ายเดินเร่ระบำชุดส่งเทพเตาไฟ เพื่อแลกกับอาหารของกิน สมัยถังและซ่ง เครื่องเซ่นไหว้ค่อนข้างมาก ซึ่งในบทกวีสมัยซ่งนามว่า ฟานเจิงต้า ได้พรรณนาถึงเรื่องดังกล่าว

การเซ่นไหว้เทพเจ้าเตาไฟเกี่ยวข้องกับตรุษจีนอย่างมาก เพราะว่าหลังตรุษจีนไปแล้ว เทพเจ้าเตาไฟจะนำโชคลาภหรือภัยกลับมาพร้อมกับเทพเจ้าองค์อื่น ๆ เทพเจ้าเตาไฟถูกมองว่าเป็นผู้นำทางบนสวรรค์ เทพเจ้าองค์อื่นหลังอยู่ฉลองตรุษจีนแล้วจะขึ้นสวรรค์ มีเพียงเทพเจ้าเตาไฟเท่านั้นที่ยังคงอยู่ในห้องครัวของผู้คนอีกยาวนาน พิธีรับเทพเรียกว่า “เจี้ยนเสิน” (รับเทพ) ส่วนการรับเทพเจ้าเตา

ไฟเรียกว่า “เจียเจ้า” (รับเทพเจ้าเตาไฟ) การรับเทพเจ้าเตาไฟจะรับกันในวันสิ้นปี โดยมีพิธีง่าย ๆ เมื่อถึงเวลาจุดไฟเตาใหม่และจุดธูปไหว้ ถือว่าเสร็จพิธี

สุภาวศิตกล่าวว่า “ผู้ชายไม่ไหว้จันทร์ หญิงไม่ไหว้เตา” ด้วยเหตุนี้บางท้องที่ห้ามผู้หญิงไหว้เทพเจ้าเตาไฟ กล่าวกันว่า เจ้าเตาไฟหน้าตาหล่อเหลา กลัวการเช่นไหว้ของผู้หญิงและการครหา นินทาเรื่องหนุ่มสาว ความเป็นมาของเทพเจ้าเตาไฟมีเรื่องเล่าไปหลายตำนาน แต่เทพเจ้าเตาไฟถือเป็นเทพที่เก่าแก่มาก มีการกล่าวถึงตั้งแต่สมัยราชวงศ์เซี่ยแล้ว

เนื่องจากประเพณีแต่ละท้องที่ไม่เหมือนกัน ในวันไหว้เทพเจ้าเตาไฟ ชาวบ้านจะนิยมกินก๊วย มีนัยว่าส่งปีเก่ารับปีใหม่ คนแถบที่สูงนิยมกินขนมแป้งและแป้งจี๋ บางท้องที่นิยมกินผัดข้าวโพด และบางท้องที่จะกินขนมน้ำตาลกวน มีลักษณะเหนียว ๆ ถ้าทำเป็นแผ่นกลมเรียกว่า “ถังกวา” กรอบหวานและอร่อย

ประเพณีการไหว้เตาไฟในหลายท้องที่ของจีนยังคงมีการเช่นไหว้กันในปัจจุบันแต่สำหรับในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ นั้นนับวันเห็นได้น้อยลง เห็นได้ว่าประเพณีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความผูกพันของคนกับการดำเนินชีวิตของชาวจีน (ดร. นริศ วศินานนท์)

3.3.2 เทศกาลโคมไฟ (หยวนเซียวเจี๋ย)

วันเทศกาลนี้ตามปฏิทินจันทรคติคือ วันที่ 15 หลังจากวันตรุษจีน วันนี้เป็นวันประเพณีที่ชาวจีนเล่นโคมไฟ จึงเรียกว่าเทศกาลโคมไฟ

วันเทศกาลโคมไฟไม่เป็นวันหยุดราชการ แต่ประชาชนก็ให้ความสนใจที่จะฉลองเทศกาลนี้ โดยเฉพาะในชนบทจะอีกที่พิเศษ ประชาชนนอกจากจะได้ดูการแสดง และการละเล่นหลายชนิดแล้วยังมีรายการของโคมไฟอีกมากมาย ที่ผู้คนดูกันมากที่สุดเห็นจะได้แก่ขบวนพาเหรดที่ที่มีการแต่งตัวด้วยอาภรณ์แบบโบราณ ขณะเดินเคลื่อนที่ไปก็จะมีการแสดงประกอบตามไปด้วย ประเพณีนี้ซึ่งมีการฉลองทุกภาค ตั้งแต่ภาคเหนือถึงภาคใต้ ต่างมีการแสดงที่สำคัญคือการเซียมังกรและสิงโต

ในการฉลองเทศกาลนี้จะเป็นเทศกาลที่ญาติพี่น้องซึ่งอยู่ห่างกันได้กลับมาพบกัน ชาวภาคใต้มีประเพณีนำหยวนเซียว ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกกลมสีขาวมีไส้ ต้มในน้ำขิง (เหมือนบัวลอยน้ำขิง) ของกินนี้ออกเสียงเรียกกันว่า ถวนหยวน ซึ่งแปลว่า คั้นสู่เหย้า ถือว่าเป็นโอกาสแห่งความเป็นสิริมงคล

3.3.3 เทศกาลสารทจีน

เทศกาลสารทจีน หรือเทศกาลจงหยวน ชาวจีนเรียกเทศกาลนี้ว่า เทศกาลวิญญาณพะเนจร ตรงกับวันที่ 15 เดือน 7 ของจีน ตรงกับช่วงกลางปีของจีนพอดี เทศกาลนี้จะมี

ประมาณ 1 เดือน ชาวจีนเชื่อกันว่า ในช่วงเวลานี้ประตูนรกจะเปิดให้ภูตผีออกไปข้างนอกเพื่อเที่ยวเตร่หรือกลับไปหาญาติในโลกมนุษย์ วิญญาณเหล่านี้เป็นวิญญาณพเนจรไม่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่ โดยเฉพาะวิญญาณที่ไม่มีลูกหลานเช่นไหว้ หรือวิญญาณที่ยังไม่ได้ประกอบพิธีทางศาสนา ในเทศกาลเหล่านี้ชาวบ้านพากันจุดธูปให้อาหาร และให้เงินเพื่อเซ่นวิญญาณตามริมถนน (ทานตะวัน, 2537 : 49)

ตำนานเทศกาลสารทจีน

ชาวจีนโบราณกล่าวถึงเทศกาลสารทจีนว่า เป็นเทศกาลที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของมนุษย์ที่มีต่อมารดาของเขา เนื่องจากมารดาของมนุษย์เป็นผู้ที่เคร่งครัดเรื่องของการกินเจมากแต่นางป่วยเป็นโรคร้าย มุ่เหลียนพยายามหาทางรักษามารดาทุกวิถีทาง จนกระทั่งพบว่า ถ้ามารดาของเขาได้ดื่มน้ำต้มแกงจืดเนื้อจะทำให้หายจากโรคร้ายได้ มุ่เหลียนได้แอบเอาน้ำต้มแกงจืดเนื้อมารดารับประทานด้วยหวังว่า มารดาของตนจะหายจากโรคที่เป็นอยู่ หลังจากที่นางดื่มน้ำต้มแกงจืดเนื้อแล้วมุ่เหลียนจึงได้บอกนางเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่นางกลับบอกมุ่เหลียนว่า ถ้านางกินเนื้อสัตว์แล้วจริงๆ ขอให้นางตกนรกในขุมที่ลึกที่สุด ในที่สุดนางก็ตกนรกไปจริงๆ มุ่เหลียนจึงยอมรับโทษกรรมทุกชนิดแทนมารดาเพื่อเป็นการช่วยเหลือนาง ณ ขณะนี้มุ่เหลียนกำลังจะถูกนำไปลงกระทะทองแดง พระพุทธองค์ทรงโปรดขอไว้ได้ทัน มุ่เหลียนต้องพยายามอย่างหนักเพื่อที่จะผ่านด่านทดสอบในการไปช่วยมารดา จนกระทั่งในที่สุดมุ่เหลียนก็สามารถลงไปยังขุมนรกที่มารดาของเขาอยู่ได้สำเร็จ และได้ปรนนิบัติมารดา แต่ทุกครั้งที่เขาป้อนอาหารแก่มารดา จะมีบรรดาผีที่หิวโหยมาแย่งชิงอาหารไปจนหมด

พระพุทธองค์ทรงชี้แนะวิธีที่มุ่เหลียนจะสามารถช่วยมารดาของตนให้พ้นโทษจากนรกโดยสวดมนต์ และถวายอาหารพิเศษในคืนวันที่ 15 เดือน 7 ของจีน ชาวจีนจึงถือว่า วันนี้เป็นวันช่วยเหลือเหล่าวิญญาณพเนจร (ทานตะวัน, 2553: 52-53)

วันสารทจีนเป็นวันที่ชาวจีนระลึกถึงชาวจีนที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ไม่มีญาติมากราบไหว้ ซึ่งตามหลักความเชื่อของชาวจีนเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก เพราะทุกคนรอบตัวของชาวจีนจะต้องมีบุตรชายไว้สืบสกุล เพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษของตนที่เสียชีวิตไปแล้ว วิญญาณที่ไร้ญาติจึงน่าเห็นใจ (สมบุญ สุขสำราญ, 2529: 52)

สำหรับประเทศไทยเรียกเทศกาลนี้ว่า สารททิ้งกระจาด หรือสารททิ้งทาน ความหมายคือการทิ้งทานทำทาน ก่อนถึงวันกลางเดือน 7 ประมาณ 2-3 วัน ชาวบ้านจะรวมกันปลุกโรงทานร่วมกันบริจาคสิ่งของ

การเซ่นไหว้ในเทศกาลสารทจีนจะจัดไหว้ด้วยกันทั้งหมด 3 ที่ คือ ไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ และไหว้ผีไม่มีญาติ หรือเรียกกันว่า “ไปฮ้อเฮียตี๋” ซึ่งจะจัดอาหารคาวอาหารหวาน และผลไม้

3.3.4 เทศกาลไหว้พระจันทร์

วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ถือเป็น "วันจงชิว" หรือ "วันไหว้พระจันทร์" ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวจีนถือปฏิบัติสืบทอดกันมานับพันปี ใน "วันจงชิว" นี้ ชาวจีนจะให้ความสำคัญกับเรื่องการอยู่พร้อมหน้ากันของสมาชิกในครอบครัว ร่วมชมจันทร์เพ็ญที่ทอแสงนวลและอธิษฐานขอให้มีความกลมเกลียวและผาสุกในครอบครัว

ความเป็นมาที่เก่าแก่ที่สุดของวันไหว้พระจันทร์นั้นมาจากพิธีเซ่นไหว้พระจันทร์ในสมัยโบราณของจีน หนังสือโบราณบันทึกไว้ว่า คำว่า "จงชิว" นี้ปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อกว่า 2,000 ปีก่อนสมัยนั้นมีพระราชพิธีเซ่นไหว้พระจันทร์ในฤดูใบไม้ร่วงโดยพระเจ้าแผ่นดิน

ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า ในทัศนะของคนโบราณนั้น หากพระจันทร์ไม่มอบน้ำค้างให้แก่โลก และหากไม่มีจันทร์เสี้ยวและจันทร์เพ็ญมาช่วยคำนวณเวลาทำนาแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้อุดมสมบูรณ์ "เยว่ถาน" (Yue Tan) หรือ "หอบวงสรวงพระจันทร์" ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงของกรุงปักกิ่งก็เป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเซ่นไหว้พระจันทร์ของกษัตริย์จีนโบราณ

สำหรับประชาชนทั่วไปแล้ว ก็มีการสร้าง "สถานเซ่นไหว้พระจันทร์" "แก่งไหว้พระจันทร์" และ "ศาลาชมจันทร์" หลายต่อหลายแห่งเช่นกัน

ในส่วนของนิทานปรัมปราที่เกี่ยวข้องกับพระจันทร์นั้นก็มากมาย เช่นมีอยู่เรื่องหนึ่งเล่ากันว่า พระเจ้าถังเสวียนจงของราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618-907) ทรงปรีชาสามารถและชำนาญในศาสตร์ต่างๆ มีอยู่ปีหนึ่งในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 ขณะที่พระองค์กำลังทอดพระเนตรไปยังจันทร์เพ็ญนั้นก็มิพระราชประสงค์ขึ้นมาในบัดดลว่า อยากจะไปทอพระจันทร์ในที่สุดด้วยอิทธิฤทธิ์ของเซียน ก็บันดาลให้พระองค์เหาะไปถึงพระจันทร์ และทรงเห็นวิมานหลังหนึ่งชื่อว่า "วิมานกว้างหานกง" ซึ่งมีนางฟ้ากลุ่มหนึ่งกำลังระบำรำฟ้อนอย่างงดงามไปตามจังหวะดนตรีอันไพเราะจับใจ ถึงกับทำให้พระองค์ทรงเคลิบเคลิ้มไปกับความงามนั้น ต่อมาเมื่อกลับถึงแดนมนุษย์แล้ว พระองค์ก็นำเสียงดนตรีที่เคยได้ยินมาจากวิมานพระจันทร์นิพนธ์แต่งเป็นบทเพลงชื่อว่า "เสื่อสายรุ้ง" บทเพลงนี้ไพเราะเพราะพริ้งและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ท่ามกลางกระบวนการวิวัฒนาการนั้น วันไหว้พระจันทร์ก็มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งขึ้นมา คือได้รับการนิยามว่าเป็น "วันแห่งการอยู่พร้อมหน้าของครอบครัว" เพราะชาวจีนเห็นว่าการกลมของพระจันทร์เปรียบเสมือนการครบถ้วนบริบูรณ์ของสมาชิกครอบครัวนั่นเอง

ฉะนั้น ชาวจีนจึงนิยมอยู่กันพร้อมหน้าในวันไหว้พระจันทร์ รับประทานอาหารร่วมกัน รอจนถึงเวลาที่จันทร์เพ็ญลอยกระจ่างฟ้า ก็จะกางโต๊ะในลานกลางแจ้ง จัดผลไม้ขนมขบเคี้ยวและอาหารอื่นๆ หลากหลายไว้บนโต๊ะ แล้วจึงเซ่นไหว้พระจันทร์ด้วยกัน ขอให้มีความสุขและความบริบูรณ์กันถ้วนหน้า "เยว่ปิง" (Yue Bing) หรือ "ขนมไหว้พระจันทร์" (Moon Cake) เป็นของกินที่ขาดเสียไม่ได้ใน

เทศกาลวันไหว้พระจันทร์ มีการจำหน่ายก้นลวงหน้าก่อนวันไหว้พระจันทร์ประมาณ 1 เดือน แต่หลังจากวันไหว้พระจันทร์ผ่านไปแล้วก็ไม่มีผู้ซื้ออีก ขนมไหว้พระจันทร์จะทำเป็นรูปกลม จะสอดไส้ชนิดต่างๆ เช่น งามอบเชย ถั่วลิสงและถั่วบด เป็นต้น

เนื่องด้วยความสำคัญพิเศษของวันไหว้พระจันทร์ ทำให้ผู้ที่พลัดถิ่นจากบ้านเกิดมีความคิดถึงบ้านอย่างสุดซึ้งในวันไหว้พระจันทร์ ภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระจันทร์ก็มีมากมายเหลือคณาเช่นกัน ล้วนถ่ายทอดให้เห็นถึงหัวใจของคนคิดถึงบ้านที่ฝากไว้กับพระจันทร์ อย่างเช่น "เงยหน้ามองจันทร์แจ่มฟ้าส่องอำไพ ก้มหน้าไชร้คิดถึงบ้านเกิดตน" โดยหลีไป กวีสมัยราชวงศ์ถังและ "จันทร์เพ็ญลอยเด่นเหนือมหานที แม่นยามนี้ไกลกันสุดผืนฟ้า ถึงจะอยู่คนละฝั่งฟ้าฟากฟ้า ยังหรรษาชมเดือนดวงเดียวกัน" เป็นต้น ล้วนเป็นกลอนที่เสมือนหนึ่งเสียงจากใจของลูกหลานจีนที่อยู่ไกลในต่างแดนทั่วโลกในคืนวันไหว้พระจันทร์ (สมบูรณ สุขสำราญ: 2530)

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดสิงโต

4.1 ประวัติและความเป็นมาของการเชิดสิงโต

ในอดีตประเทศจีนมีการจัดตั้งคณะสิงโตขึ้น โดยคณะใหญ่ ๆ จะมีผู้เข้าร่วมอยู่ในคณะระหว่าง 70 - 80 คน โดยต้องใช้เวลาในการฝึกฝนการเชิดสิงโตไม่น้อยกว่า 3 ปี 6 เดือน จึงจะออกแสดงได้ ทั้งในคณะสิงโตก็ไม่ได้ ฝึกฝนการเชิดสิงโตแต่เพียงอย่างเดียว ยังมีการหัดมวยจีน กระบอง มีดสั้น ทวน ง้าว และอื่น ๆ เวลาออกแสดง ในแต่ละครั้งต้องใช้ลานที่มีความกว้างขวางมาก ๆ เพราะต้องทำการแสดงจับคู่ต่อสู้กัน ซึ่งการแต่งตัวนั้น ก็ยังมีความแตกต่างกัน ที่สำคัญคณะสิงโตของจีนมีการพันแข้ง ที่เรียกว่า คาเกี้ยว มัดตั้งแต่ข้อเท้า แล้วยังมีผ้าคาดเอว อีกด้วย ดังนั้นคณะสิงโตของชาวจีนในอดีตก็คือ คณะมวยหรือสำนักมวย ที่เรียกว่า “กุงอ้วง” ซึ่งหัวสิงโตที่นำมาใช้ในการเชิดนั้น มีหัวเป็นสีเขียว คิ้วสีขาว ภาษาจีนเรียกว่า “เซไชแปะไบ” สิงโตแบบนี้เมื่อถูกนำไปเล่นในที่ต่างถิ่นมักถูกเจ้าของถิ่นลองดี โดยการส่งนักมวยจีนหรือนักกระบี่กระบองมาขอซ้อมมือ ซึ่งถ้าเกิดต้องพ่ายแพ้แก่เจ้าของถิ่น ผู้มาเยือนก็ต้องได้รับความอับอายเขา จนต้องรีบเดินทางกลับสำนักมวยของตน แต่ถ้าหากรักจะเล่นก็ ต้องส่งตัวแทนไปค้ำหน้าหัวหน้าคณะมวยเจ้าของถิ่นเสียก่อนจึงจะทำให้สามารถแสดงการ

1. ชาวจีนที่อยู่ในเมืองทางเหนือของแม่น้ำฉางเจีย(แม่น้ำแยงซีเกียง)จะแสดงเลียนแบบอาภักปกริยาของสุนัข
2. ชาวจีนที่อาศัยอยู่ทางใต้ของแม่น้ำฉางเจีย ได้นำเอากริยาของแมวมาเป็นต้นแบบสิงโตเหนือจะมีสีแดง ส้ม และเหลือง และบางครั้งก็มีขนสีเขียว สำหรับสิงโตตัวเมีย ลำตัวมีขนยาวรุงรัง และมีหัวสีทอง การเชิดสิงโตแบบเหนือจะมีลักษณะเป็นกายกรรม และใช้แสดงเพื่อความสนุกสนานเป็นหลัก

การขีดสิงโตในยุคแรกใช้ลีลาการร้ายรำเป็นหลัก หรือที่เรียกว่า ระเบิดสิงโต แต่หลังจากสมัยของราชวงศ์ชิง จึงค่อย ๆ ถูกหลอมรวมเข้ากับหลักวิทยายุทธ์ การขีดสิงโตให้ดูสง่างดงาม มีชีวิตชีวา ต้องมีพื้นฐานในการเคลื่อนไหวที่แม่นยำ และมั่นคง คนขีดสิงโตต้องรู้จักจังหวะการยกเท้า คือ เมื่อยกเท้าข้างหนึ่งขึ้นก็จะเหลือหลักไว้ยืนเพียงเท้าข้างเดียว ในขณะที่อากัปภิกิริยาของสิงโตหรือราชสีห์ ไม่ว่าจะเป็นการกระโดด กลิ้งเกลือกหรืออื่น ๆ ก็ตาม หากผู้ขีดสิงโตขาดความแข็งแกร่งของร่างกายส่วนล่าง ก็ย่อมไม่สามารถที่จะขีดสิงโตให้ดูน่าเกรงขาม ว่องไว ปราดเปรียว ซึ่งท่วงท่าของการยกเท้าที่ใช้ในการขีดสิงโต ก็คือหลักของการใช้เท้าในการฝึกการต่อสู้ของจีน หรือ มวยจีนนั่นเอง (ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน: 2550)

ตำนานการขีดสิงโต

ตำนานความเป็นมา การขีดสิงโตอีกเรื่องหนึ่งได้กล่าวว่า หลายร้อยปีมาแล้ว ได้มีสัตว์ยักษ์ตัวหนึ่งตัวยาว 8 ฟุต มีหัวที่หน้าเกลียดมาก ได้มากินข้าวในนา ที่มณฑลกวางตุ้งในวันตรุษจีน ชาวบ้านจึงร่วมมือกันคิดหาวิธีขับไล่สัตว์ร้ายนั้นไป โดยไม่คิดทำอันตรายแก่สัตว์ร้ายแต่อย่างใด โดยนำเอาไม้ไผ่ทำเป็นโครง เอากระดาษสีปะสร้างเป็นรูปสิงโตขึ้นมา แล้วให้ชาวบ้าน หลบเข้าไปซ่อนอยู่ด้านในของสิงโตจำลอง จวบจนถึงเวลากลางคืน สิงโตที่ชาวบ้าน สร้างจำลองขึ้นมาได้ออกไปเผชิญหน้ากับสัตว์ยักษ์ สัตว์ยักษ์เมื่อได้เห็นสิงโตจำลองที่ กระโดดโลดเต้น และมีเสียงดัง อันเกิดจากการที่ชาวบ้านได้เอาเครื่องมือที่ใช้ในการ ทำครวมาตีกระทบกัน ทำให้สัตว์ยักษ์เกิดความหวาดกลัว หลบหนีไป ชาวนาจึงไม่ถูกสัตว์ยักษ์มากินข้าวในนาของตนต่อไป และเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสิงโตจำลอง พวก ชาวนาจึงจัดให้มีการขีดสิงโตเป็นประจำทุกปีในช่วงตรุษจีน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การขีดสิงโตอาจจะมีจุดกำเนิดมาจากเทศกาลตรุษจีน

สิงโตเป็นสัตว์ในนวนิยายหรือจินตนาการของประเทศจีน โดยชาวจีนได้มีจินตนาการว่า สิงโตมีกำเนิดมาจากสัตว์ 3 ประเภท ได้แก่

1. แรด (เพราะมีนอที่หน้าผากตรงตามนิทานพื้นบ้านของจีน)
2. ม้า (เพราะมีลำตัวเป็นม้าที่มีเขาเดียวอยู่บนหัว) ถือว่าเป็นสัตว์มงคล ซึ่งจะปรากฏตัวเมื่อมีซินแสเกิดหรือมีนักปราชญ์ผู้ทรงธรรมขึ้นครองบัลลังก์
3. สุนัข (ท่าทางการเดินของสิงโตนั้น เลียนแบบมาจากท่าทางสุนัขล่าเนื้อ ของทิเบต หรืออาจจะเป็นสุนัขพันธุ์ปักกิ่งและสุนัขพันธุ์จู่) (เว็บไซต์ : thai.chinese.cn)

การขีดสิงโตที่นิยมแสดง

มี 2 ประเภท ได้แก่

1. การขีดสิงโตแบบโบราณ คือ การแสดงกายกรรมต่อตัว

2. การขีดสิงโตแบบปั้นกระบอกไม้ไผ่

ต่อมาจึงได้มีการพัฒนาขึ้นมาอีกหนึ่งประเภท ได้แก่ การขีดสิงโตบนเสาดอกเหมย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศแถบเอเชีย อาทิ จีน มาเลเซีย ไต้หวัน ฮองกง รวมทั้งประเทศไทย โดยปัจจุบันการขีดสิงโตบนเสาดอกเหมยนี้ได้รับการบรรจุให้เป็นกีฬาอีกชนิดหนึ่ง และได้รับการจัดไว้ในการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์อีกด้วย (ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน: 2550)

ประเภทของสิงโต

สิงโตของชาวจีนสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สิงโตเหนือ สิงโตใต้ ดังนี้

1. สิงโตเหนือ เป็นการนำเอาสุนัขพันธุ์ปักกิ่ง มาใช้เป็นต้นแบบในการสร้างหุ่นสิงโตให้มีขนยาว ขาเล็ก ร่างเล็กซึ่งผู้ขีดสิงโตต้องสวมชุดสิงโตที่มีขนยาวปกคลุม การขีดสิงโตเหนืออาจขีดคนเดียว หรือสองคนก็ได้ สิงโตเหนือ เรียกว่า สิงโตปักกิ่ง โดยปกติแล้วสิงโตเหนือจะมีสีแดง ส้ม และเหลือง (และบางครั้งก็มีขนสีเขียวสำหรับสิงโตตัวเมีย) ลำตัวมีขนยาวรุงรัง และมีหัวสีทอง

การขีดสิงโตแบบเหนือโดยทั่วไปจะขีดเพื่อความบันเทิงในราชสำนัก มีลักษณะเป็นกายกรรม และใช้แสดงเพื่อความสนุกสนานเป็นหลักสิงโตทางเหนือซึ่งได้รับอิทธิพลจากท้องถิ่นของประเทศจีน สิงโตในท้องถิ่นของจีน แต่เดิมจะมีรูปทรงและสีสันทันไปตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น แต่ที่ถือเป็นแพร่หลายที่สุดคือสิงโตแถบมณฑลกว๋างตุ้ง ที่ส่วนใหญ่สังกัดสำนักกังฟูและต่อมาก็ได้รับการเผยแพร่สู่นอกประเทศโดยสำนักกังฟูต่างๆ เดิมสิงโตแต่ละท้องถิ่นจะขีดกันโดยอาศัยความสูงเป็นข้อบ่งชี้ความสามารถของทีมสิงโต และแสดงเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของเจ้าภาพที่จัดขึ้น

2. สิงโตใต้ นิยมนำมาขีดกันอย่างแพร่หลาย ในมณฑลกว๋างตุ้ง (กว๋างตุ้ง) กว่างซี และฝูเจี้ยน(ฮกเกี้ยน) แต่ต่อมาภายหลังชาวจีนที่เคยอาศัยอยู่ทางใต้ของประเทศจีน รวมทั้งชาวจีนที่เคยฝึกหัดการขีดสิงโต โดยเฉพาะ ผู้ที่เคยอยู่อาศัยภายในมณฑลกว๋างตุ้งหรือกว๋างตุ้งได้อพยพไปอยู่ยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก สิงโตกว๋างตุ้งจึงได้รับการรู้จักกันอย่างแพร่หลาย แม้แต่ในประเทศไทยเองก็ได้รับรูปแบบการขีดแบบกว๋างตุ้ง มาใช้ขีดอยู่ในปัจจุบัน

การขีดสิงโตแบบใต้ จะออกมาในเชิงสัญลักษณ์มากกว่า โดยทั่วไปจะแสดงในพิธีกรรมเพื่อขับไล่วิญญาณร้าย และเรียกโชคลาภมาให้ สิงโตใต้จะมีสีที่หลากหลายออกไป รวมทั้งส่วนหัวมีลักษณะเฉพาะและมีดวงตาใหญ่ มีกระจกบนหน้าผาก และที่กลางศีรษะมีเขา 1 เขา ถิ่นกำเนิดของสิงโตใต้อยู่ที่มณฑลกว๋างตุ้ง เชื่อกันว่าสิงโตมีเขาของทางใต้ก็คือ "ปีศาจเหนียน"

ไผ่สาน คือ ชื่อเรียกหรือรูปแบบที่สำนักกังฟูหลายแห่งนำมาใช้ ซึ่งเป็นแบบที่ต้องใช้การเคลื่อนไหวอันทรงพลัง และท่วงท่าที่แข็งแกร่ง สิงโตจึงกลายเป็นตัวแทนของสำนักกังฟู และจะมีแต่ศิษย์ที่มีฝีมือในระดับสูง เท่านั้นที่จะได้รับอนุญาตให้ขีดสิงโตได้

จังหวะการก้าวเท้าในการขีดสิ่งโตนั้น คือ สีสลากงฟูใต้ ศิลปะการต่อสู้ที่ปรากฏอยู่ในการขีดสิ่งโต จะผสมผสานการกระโดด กระโจน ปีน การรักษาสสมดุล และการเตะเอาไว้ด้วยกัน ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่จำเป็นของศิลปะการต่อสู้กังฟูทั้งสิ้น นอกจากนี้ หัวและเครื่องแต่งกายก็มีน้ำหนักมาก ในการขีดสิ่งโตจึงมีการฝึกเรื่องน้ำหนัก ซึ่งเหมือนกับที่พบในการฝึกการใช้อาวุธในวิชากังฟู

สิ่งโตที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี มีอยู่ 3 ประเภท คือ เล่าปี กวนอู และเตียวหุย ทั้งสามนี้ คือ ตัวละครในประวัติศาสตร์จีนที่บันทึกไว้ในวรรณกรรมคลาสสิกเรื่อง "สามก๊ก" นั่นเอง เล่าปี กวนอู และ เตียวหุย เป็นพี่น้องร่วมสาบานที่ได้ให้ปฏิญาณร่วมกันว่าจะกอบกู้ราชวงศ์ฮั่น (เว็บไซต์ : cul.hcu.ac.th)

สิ่งโตเล่าปี เป็นผู้อาวุธที่สูงสุดในบรรดาสามพี่น้อง มีใบหน้าสีทอง พร้อมกับเคราและขนสีขาว เพื่อสื่อถึงความเฉลียวฉลาด ส่วนหางนั้นมีหลายสีซึ่งรวมสีของธาตุทั้งห้าเอาไว้ เพื่อสื่อถึงการมีอำนาจควบคุมธาตุทั้งห้า

สิ่งโตกวนอู มีใบหน้าสีแดง ขนสีดำ และมีเครายาวสีดำ ส่วนหางมีสีแดงขลิบดำ กวนอูเป็นน้องคนรองและจะสวมเหรียญสองเหรียญไว้ที่ปลอกคอ สิ่งโตประเภทนี้รู้จักในชื่อว่า "สิ่ง ซื่อ" ซึ่งมีความหมายว่า "สิ่งโตผู้ตื่นตัว" โดยปกติแล้วคนส่วนใหญ่จะนิยมใช้สิ่งโตกวนอูกันมากที่สุด

สิ่งโตเตียวหุย มีใบหน้าสีดำ และมีเคราสั้นสีดำ ที่หูทั้งสองข้างประดับดอกไม้ และมีขนสีดำ หางสีดำขลิบขาว เนื่องจากเป็นน้องคนเล็กสุด จึงมีเหรียญหนึ่งเหรียญติดที่ปลอกคอ สิ่งโตเตียวหุยถือว่าเป็นสิ่งโตนักสู้ เพราะเตียวหุยเป็นคนมุทะลุ ใจร้อน และรักการต่อสู้ สิ่งโตประเภทนี้เป็นสิ่งโตในดวงใจสำหรับนักธุรกิจ

ต่อมาก็มียิ่งสิ่งโตอีก 3 แบบเพิ่มเข้ามา คือ

สิ่งโตหน้าเขียว คือ ตัวแทนของจูล่ง (เจ้าจ้อหลง) สิ่งโตตัวนี้ถูกเรียกว่า สิ่งโตวีรบุรุษ เพราะว่ากันว่าเขาเป็นผู้ที่ขี่ม้าฝากกองทัพรบพันของโจโฉเข้าไปช่วยเหลือบุตร ของเล่าปี และต่อสู้กลับออกมา

สิ่งโตสีเหลืองแทนฮองตง (หรือหวงจง) ซึ่งเป็นที่รู้จักว่าเป็นสิ่งโตนักสู้ยอดคุณธรรม

สิ่งโตขาว คือ ม้าเขียว (หรือหมาเจา) สิ่งโตตัวนี้ยังรู้จักในชื่อว่า "สิ่งโตงานศพ" สิ่งโตประเภทนี้จะไม่นำมาขีด ยกเว้นสำหรับพิธีศพของอาจารย์ (ซือฟู) หรือหัวหน้าคนสำคัญของคณะ ซึ่งในกรณีเหล่านี้ ก็จะทำการเผาสิ่งโตหลังจากเสร็จพิธี

ปัจจุบันผู้คนจะชื่นชอบการขีดสิ่งโตสีทองหรือสีเงินมากกว่า เพราะสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์และความมั่งคั่ง

นอกจากนี้การขีดสิ่งโตยังสามารถแบ่งออกตามรูปร่างลักษณะของหัวสิ่งโตที่กลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น ได้แก่

1. สิงโตของชาวจีนแคะ หัวสิงโตมีลักษณะคล้ายกับบุ้งกี๋ ใบหน้าจะทาสีให้เป็นลายเขียว เหลือง แดง มีฟันซี่โต
2. สิงโตกวางตุ้ง หัวสิงโตแบบนี้อาจจะประดับประดากระจกที่หน้า มีการเขียนสีลวดลายลงบนหัว มีนอ ที่หน้าผาก และมีเคราที่คาง
3. สิงโตไหหลำ กลุ่มชาวจีนไหหลำได้มีการสร้างรูปหัวเสือขึ้นมาใช้แทนรูปหัวสิงโต ทำให้รูปหัวสิงโตของกลุ่มชาวจีนไหหลำมีลักษณะแตกต่างจากชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ อย่างเด่นชัด
4. สิงโตแต่จิ๋วหรือสิงโตปักกิ่ง หรือสิงโตกวางเจา มีลักษณะคล้ายกับหมาจู้ มีขน ปุกปุย ตาโต มีโบว์ ที่ศีรษะ และติดกระดิ่งไว้ที่คาง เวลาที่ทำการแสดงอาจจะทำการแสดงสองตัวขึ้นไป (เว็บไซต์ : cul.hcu.ac.th)

เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของ สิงโตประกอบด้วยรูปทรงที่เป็นสัญลักษณ์มากมาย เช่น เขารูปนกนั้นแทนหงส์ หูและหางคือ กิเลน หน้าผากที่โหนกนูน ซึ่งมีกระจกประดับไว้จะเบี่ยงเบนพลังที่ชั่วร้ายออกไป ส่วนเคราที่ยาวนั้นคือ ลักษณะของมังกรเอเชีย นั่นเอง สิงโตจะเดินกลับไปกลับมาในลักษณะเป็นแนวฟันปลา เพื่อหลอกให้ภูต ผี วิญญาณสับสน เพราะชาวจีนเชื่อว่าวิญญาณไม่ดี เหล่านี้จะเคลื่อนที่เป็นเส้นตรง (เว็บไซต์: thai.chinese.cn)

กลองสิงโต

กลองสิงโตจะมีสองแบบเช่นกันคือ กลองสิงโตเหนือ ซึ่งมี สีแดง และ กลองสิงโตใต้ ซึ่งโดยทั่วไปมักเป็น สีดำ กลองที่ใช้จะมีแผ่นหน้ากลองแผ่นเดียว ขนาดที่ใหญ่ของกลองช่วยให้เกิดเสียงดังกังวาน ก็ก้ก้องนำเกรงขามเมื่อลั่นกลอง (เว็บไซต์ : thai.chinese.cn)

4.2 ประวัติความเป็นมาของการเชิดสิงโตที่เข้ามาในประเทศไทย

สิงโตได้เข้ามาในรัชสมัยของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งชาวจีนใน สมัยนั้นได้เข้ามาค้าขายในแผ่นดินสยามและเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ต่อมาชาวจีนเหล่านั้นได้ทำสิงโตมาเชิดแสดงต่อหน้าพระที่นั่งให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงทอดพระเนตรเพราะความเชื่อของชาวจีนเชื่อว่าผู้ใดได้ชมการเชิดสิงโตจะมีโชคลาภ เจริญรุ่งเรือง เป็นสิริมงคล นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาการแสดงสิงโตก็ได้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันประมาณ 400 กว่าปีแล้ว (ศิลปในบางกอก: 2514)

แสดงสิงโตในเมืองไทยที่นิยมแสดงมีอยู่ 2 ชนิด

คือ ชนิดแบบโบราณ การแสดงแบบกายกรรมต่อตัวและปีนกระบอกล้มไต่ ที่เรามักเห็นกันทั่วไป ซึ่งการแสดงเชิดสิงโตในประเทศจีน คณะสิงโต จะสังกัดค่ายมวย เพราะผู้แสดงต้องฝึกวิชากังฟู เนื่องจากผู้เชิดจะต้องแสดงลีลาประกอบการเคลื่อนไหวท่วงท่าของวิชามวยจีน ช่วงล่างต้องมีความ

แข็งแกร่ง ส่วนในเมืองไทยสิงโตไม่ได้สังกัดสำนักมวยเหมือนอย่างประเทศจีน แต่จะขึ้นอยู่กับศาลเจ้า บ้าง วัดบ้าง การฝึกสอนก็อาศัยจากรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง

ต่อมาได้มีกลุ่มประเทศที่อยู่ภาคพื้นเอเชียได้ก่อตั้งสหพันธ์สิงโตนานาชาติขึ้น และกำหนดวิธีการ แข่งขันสิงโตเป็นลักษณะสากลนิยม ด้วยการแสดงความสามารถของเทคนิคการเชิดสิงโตบนเสาต่าง ระดับ สิงโตได้รับการพัฒนาโดยชาวจีนโพ้นทะเล ในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากได้ วัฒนาการเป็นกีฬา โดยมีการแข่งขันระดับนานาชาติตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันได้รับการ บรรจุเป็นหนึ่งในกีฬาเอเชียนอินดอร์เกมส์ ครั้งที่ 2 ณ เมืองมาเก๊า เป็นครั้งแรก ปัจจุบันกีฬาสิงโตได้ บรรจุเป็นกิจกรรมหนึ่งของกีฬาวูซู ที่แข่งขันในกีฬาแห่งชาติ การแข่งขันกีฬาเชิดสิงโตบนเสาดอกเหมย ถือกีฬาสิงโตในต่างประเทศจะขึ้นอยู่ในความดูแลของสมาพันธ์กีฬาสิงโตของแต่ละประเทศ แต่ใน ประเทศไทยขึ้นอยู่กับสมาคมวูซูแห่งประเทศไทย (มหาวิทยาลัยศิลปากร: 2547)

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดมังกร

5.1 ประวัติและความเป็นมาของการเชิดมังกร

มังกร ถือเป็นสัญลักษณ์ของประเทศจีน แม้ว่ามังกรจะมีการกล่าวถึง ว่าเป็นสัตว์เทพ ในนิยายและตำนานของหลากหลายชาติ ทั้งทางเอเชียและยุโรป แต่มังกรจีนก็นับว่ามีตำนานที่ ยาวนานและมีรูปลักษณะที่แตกต่างออกไปจากมังกรของทางตะวันตกอย่างเห็นได้ชัดเจน ตามคำบอก เล่าแต่โบราณแล้ว "มังกร" ในความเชื่อของชาวจีน มักได้รับการกล่าวขานในแง่ของความเป็นมิตร มากกว่าความร้ายกาจ และถูกยกให้เป็น สัญลักษณ์ที่นำมาซึ่งความสุขและความอุดมสมบูรณ์ของ บ้านเมือง มังกรในความเชื่อของจีนสามารถพบได้ในแม่น้ำและทะเลสาบ ชอบที่จะอยู่ท่ามกลางสาย ฝน ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สร้างกฎแห่งความใญ่บุญ และเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความมั่นใจ ความเชื่อมั่น ให้แก่ชีวิตอยู่ อย่างในสมัยราชวงศ์ซิงกษัตริย์หรือฮ่องเต้จะต้องประทับบนบัลลังก์มังกร เดินทางโดย เรือมังกร เสวยอาหารบนโต๊ะมังกร และบรรทมบนเตียงมังกร ของใช้ต่างๆรวมถึงเสื้อผ้าก็จะตัดเย็บด้วย ผ้าที่ประดับด้วยลวดลายมังกร โดยที่คนธรรมดาสามัญไม่สามารถตัดเย็บหรือใช้ของที่มีลายมังกรได้ โดยเด็ดขาด และมังกรของจักรพรรดินั้นจะพิเศษกว่ามังกรโดยทั่วไป นั่นคือมันจะต้องมี 5 เล็บ (ศิลปในบางกอก: 2514)

ลักษณะเฉพาะของมังกรจีน ตามพจนานุกรมจีน "มังกร" มีความหมายว่า

สัตว์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีลักษณะหัวคล้ายหัวอูฐ มีเขาค้างเขากวาง ดวงตาค้างกับ ดวงตาของกระท่ายป่า หูคล้ายหูวัว ปีกคล้ายนกอินทรี มีลำคอยาวคล้ายงู ช่วงท้องมี ลักษณะคล้ายกบ หรือหอยกบ และเกล็ดเหมือนของปลาฉลาม รูปร่างคล้ายกับปลาตัวใหญ่ หัวคล้ายกับเท้าเสือ เสี่ยง

ร้องคล้ายเสียงตีฆ้อง เมื่อหายใจลมหายใจของมันมีลักษณะคล้ายเมฆซึ่งบางครั้งก็ออกมาเป็นฝน บางครั้งก็เป็นเปลวไฟ มังกรจีนจะมีเขี้ยวขนาดใหญ่หนึ่งคู่อยู่ที่ขากรรไกรบน มีหนวดยาวลักษณะเหมือนไม้เลื้อย และมีแผงคอเหมือนของสิงโตอยู่บนคอ คาง และข้อศอก มีเกล็ด 117 แผ่น แบ่งออกเป็นหยินและหยาง โดย 81 แผ่นเป็นหยางมีความดี 36 แผ่นเป็นหยินมีความชั่ว เขามีสันหลังทอดยาวไปตามหลังและหางเป็นหนามยาวและสั้นสลับกัน มีโหนกอยู่บนหัวไว้สำหรับบินเรียกว่า เซด เมื่อแต่ถ้าเขาไม่มีโหนกนี้ มังกรก็จะกำคทาเล็กๆที่เรียกว่า โฟ เซน ในการบินแทน

สีของมังกรจีนมีหลายสี ตั้งแต่แกมเขียวจนถึงทองหรือบางแหล่งก็ว่ามังกรจีนมีสีน้ำเงิน ดำ ขาว แดง เขียว หรือเหลือง มังกรจีนในตำนานมีอิทธิฤทธิ์ สามารถทำตัวเองให้ใหญ่เท่ากับจักรวาล หรือให้เล็กเท่ากับหนอนไหม นอกจากนี้ยังมีนิสัยเมตตา กรุณา เป็นมิตร ทะเยอทะยาน และมองโลกในแง่ดี นอกจากนี้ มังกรจีนยังฉลาด มีปัญญามาก มีความเด็ดขาดและมีพลัง จึงถูกยกย่องให้เป็นที่ปรึกษาของผู้ผู้นำ (มหาวิทยาลัยศิลปากร: 2547)

ชนิดของมังกรจีน

คนจีนก็แทนลักษณะเฉพาะของมังกร 9 อย่าง ตามลักษณะของมังกรที่แตกต่างกันดังนี้

1. พิ่ว โหล (pu lao) ถูกสลักบนยอดของระฆังและฆ้องเพราะว่าเขามีนิสัยชอบส่งเสียงร้องดังเมื่อถูกใจดี
2. ไชยู (chiu) อยู่บนที่หมุนของชอตั้งแต่มังกรส่วนมากชอบดนตรี
3. ไพ ไฮ (pi his) ถูกสลักที่ส่วนบนของโต๊ะหินเนื่องจากความรักของมังกรที่มีต่อวรรณคดี
4. พา ไฮ อะ (pa hsai) พบได้ที่ฐานของอนุสาวรีย์หินในฐานะที่มังกรสามารถรับน้ำหนักมากได้
5. เซ โอะ เฟิง (chao feng) วางอยู่ที่ชายคาของวัดในฐานะที่มังกรตื่นตัวต่ออันตรายเสมอ
6. เซีย (chih) ปรากฏบนคานของสะพานตั้งแต่มังกรชอบน้ำ
7. ซ่วง หนี (Suan ni) ถูกสลักบนบัลลังก์ของพระพุทธรูปในฐานะที่มังกรชอบพักผ่อน
8. เย่ ลี (Yai tzu) ถูกสลักบนด้ามดาบ ตั้งแต่มังกรรู้ว่ามีความสามารถที่จะฆ่าได้
9. ไพ ฮั่น (pi han) ถูกสลักบนประตูคุก เพราะมีมังกรที่ชอบการทะเลาะ และการสร้างปัญหา

กำเนิดมังกรจีน

ชาวจีนมีตำนานกล่าวว่า มังกรเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้าอั้งตี้หรือหวงตี้ โดยทรงมีพระราชประสงค์ในการสร้างมังกร เพื่อให้เป็นเครื่องหมายประจำชาติ ด้วยการนำเอาสัญลักษณ์ของกลุ่มชนเผ่าต่างๆที่อาศัยอยู่ภายในประเทศจีนขณะนั้นมาผสมผสานกัน (มหาวิทยาลัยศิลปากร: 2547)

ความเชื่อเกี่ยวกับมังกร

มีตำนานกล่าวว่ามังกรเป็นสัตว์อมตะและยังมีอิทธิฤทธิ์มาก เนื่องจากมังกรมีลูกแก้ววิเศษอยู่ในปาก ทำให้สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้หรือจะเดินดิน-ดำน้ำก็ได้ สามารถล่องหนหายตัวแปลงกายให้เล็ก ใหญ่ สั้นยาวก็ได้ ชาวจีนจึงยกย่องให้มังกรเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง ทั้งยังเป็นพาหนะของเจ้าแม่กวนอิมอีกด้วย ธรรมชาติของมังกรเป็นสัตว์ดุร้ายแต่ก็สามารถจะบันดาลประโยชน์สุข ให้บังเกิดแก่มวลมนุษย์ได้เช่นกัน เพราะมังกรสามารถทำให้เกิดฤดูกาลต่าง ๆ บันดาลให้เกิดฝน-ลม-ไฟ ช่วยกำจัดสิ่งชั่วร้าย ดังตำนานของชาวจีนที่เล่าต่อกันมาว่า เมืองจีนในช่วงฤดูหนาวบังเกิดความแห้งแล้ง มีสาเหตุมาจากเป็นช่วงเวลาที่ยังมีมังกรหลับ แต่พอมังกรตื่นขึ้นมาจะนำพาเอาน้ำมาด้วยอย่างมากมายจนเกิดอุทกภัย สร้างความเดือดร้อนไปทั่วทั้งแผ่นดิน จากความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับประชาชนหมู่มางนี่เอง ทำให้เจ้าแม่กวนอิมโพธิสัตว์ต้องลงโทษให้มังกรต้อง เข้าไปจำศีลภาวนาชาติใช้กรรมอยู่ภายในถ้ำถึง 3,000 ปี จนมังกรบังเกิดบารมีจนกลายเป็นสัตว์ชั้นเทพ สามารถเหาะขึ้นไปยังสวรรค์ได้ ทั้งยังต้องทำหน้าที่เฝ้าดูแลลูกแก้ววิเศษของเจ้าแม่กวนอิมโพธิสัตว์อีกด้วย เราจึงมักเห็นรูปวาดของมังกรจีนมีลูกแก้วอยู่ในมือ (ศิลปะในบางกอก: 2514)

การเซ็ดมังกร

มังกร แม้เป็นสัตว์ในเทพนิยาย แต่ชาวจีนให้ความสำคัญต่อมังกรมาก เพราะมังกรเป็นเทพ ผู้กำหนดให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลสามารถ ให้ความอุดมสมบูรณ์ต่อพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งยังเป็นสัตว์สิริมงคลที่ชาวจีนนับถือมานาน เนื่องจากมังกรเป็นเทพแห่งลมและฝนสามารถเปลี่ยนลมให้กลายเป็นฝน และกลับก้อนเมฆให้ฝนตกพิริขณฝน จึงขาดการเช่นไหว้มังกรไปไม่ได้ จากพิธีกรรมทางศาสนาในการเช่นไหว้เอง ก็ได้กลายมาเป็นการละเล่นพื้นบ้านในเวลาต่อมา หมิงตงจิงเป็งหวาลู่ ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งได้กล่าวไว้ว่าการละเล่นของชาวจีนในวันเทศกาลหยวนเซียว ว่า " มีประตูชายขวา 2 ซ้าง จะใช้หญ้าผูกมัดให้ดูเป็นรูปมังกรที่หญ้าจะติดดวงไฟไว้เป็นหมื่นดวงแล้วคลุมด้วยผ้าสีเขียวข้างบนอีกครั้ง ดูไกล ๆ เหมือนตัวมังกรคดเคี้ยวไปมา คล้ายมังกรกำลังเหินฟ้าสวยงามยิ่งนัก"

จากข้อความนี้จะเห็นว่าในสมัยราชวงศ์ซ่งนั้น การแสดงโคมไฟมังกรก็เป็นที่ยอดนิยมแล้วในปัจจุบันนี้การเซ็ดมังกรเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ทั้งเงินทางเหนือและทางใต้การแสดงดูจะครึกครื้นมากกว่าการเซ็ดสิงโตเสียอีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเซ็ดมังกรในวันตรุษจีน ซึ่งเป็นงานเซ็ดที่ยิ่งใหญ่หรือแม้ในงานแห่เจ้าก็จะเว้นการเซ็ดมังกรเงินและมังกรทองเสียไม่ได้เช่นกัน

ตำนานการเซ็ดมังกรมีที่มาดังนี้ ตำนานเล่าว่ามีอยู่วันหนึ่ง มังกรเกิดมีอาการปวดและคันที่เอวตลอดเวลารักษาด้วยวิธีการใดก็ไม่หาย จึงจำเป็นต้องแปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อหาหมอที่เก่งกาจวิชาการแพทย์มาช่วยรักษา มังกรเข้ารับการรักษาที่กับแพทย์หลายคนก็ไม่หาย จนได้ไปพบกับ

หมอตำนหนึ่งที่สามารถล่วงรู้ได้ว่า แท้จริงผู้ที่มาขอรับการรักษานั้นมิใช่มนุษย์ธรรมดา จึงสั่งให้มังกรคืนร่างเดิมเป็นมังกรเพื่อหมอจะได้ตรวจอาการป่วยที่แท้จริง ซึ่งหลังจากการตรวจ หมอได้พบตะขาบตัวหนึ่งซ่อนอยู่ที่ใต้เกล็ดมังกร จึงจับตะขาบออกมาแล้วใส่ยาตรงที่ถูกตะขาบกัดให้ทำให้มังกรหายป่วย มังกรจึงอนุญาตให้มนุษย์สามารถทำหุ่นมังกรออกแห่ได้ปีละครั้ง ในยามใดที่หุ่นมังกรปรากฏฝนก็จะตกลงมา ทั้งขจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดสิ้นไปส่งผลให้เกิดประเพณีแห่มังกรนับแต่นั้นเป็นต้นมา

การเชิดมังกรของชาวจีนเหนือที่มีชื่อเสียงคือการเชิดมังกรของอำเภออันชือ มณฑลเหอเป่ย์ มังกรที่เชิดนี้คือมังกรไฟ ใช้ผ้าขาวมีวาดเป็นเกล็ดด้วยลวดลายสีต่างๆ ประกอบเป็นตัวมังกรมีความยาวถึง 9 จิ้น กว่าๆ (1 จิ้น = 10 ฟุตจิ้น = 10 นิ้ว) และแบ่งตัวมังกรออกเป็น 9 ช่วง ตามังกรจะใช้ถ่านทำให้มีแสงไฟสว่างดูมีชีวิตชีวา ยิ่งนักเวลาเชิดก็ต้องอาศัยคนเชิด 9 คน โดยเชิดข้างละคนทำท่ามังกรพลิกตัวคดเคี้ยวไปข้างหน้ามังกรจะมีคนเชิดดวงไฟล้อมมังกรด้วย และข้างหลังมังกรจะมีผู้ติดตามคอยจุดประทัดให้ดังตลอด

ส่วนจินภาคกลางนั้น การเชิดมังกรที่ขึ้นชื่อก็คือ ที่เมืองฉางซา มณฑลหูหนัน การเชิดที่นี้มีความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อด้วย เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่ามังกรเป็นเทพ ผู้กำหนดฝนและทำให้คลื่นน้ำแรง ทั้งยังสามารถบันดาลให้หญิงมีบุตรได้ และสามารถรักษาโรคได้ด้วย ดังนั้นการเชิดมังกรที่นี้จึงแสดงถึงการแสดงความเคารพตัวมังกร และขอให้สมปรารถนาในสิ่งที่บนบานด้วย ดังปรากฏเรื่องราวในบทกลอนที่เรียกว่า ฉาลซาซินเหนียน จี้สู่อือบาบทกลอนบันทึกเกี่ยวกับงานวันตรุษจีนของเมืองฉางซา กล่าวได้ความว่า "ใช้กระดาษมาทำเป็นมังกรแห่ไปตามถนนผ่านหน้าบ้านไต่บ้านนั้นจะจุดธูปบูชามังกร และแสดงความเคารพว่ากับเป็นมังกรจริง หญิงแต่งงานแล้ว ไม่มีบุตรก็จะขอให้มังกรกระดาษนั้นมาเต็มรอบ ๆ ผู้หญิงคนนั้น แล้วมังกรทำตัวหดสั้นลง ดูเหมือนตัวกิเลน เอาเด็กนั่งบนตัว กิเลน พิธีนี้เรียกว่า "กิเลนส่งบุตร" (กิเลนเป็นสัตว์สิริมงคลชนิดหนึ่งของจีน) นอกจากนั้น มังกรกระดาษมักจะเอาปอมาทำเป็นหวดในพิธีนี้ถือว่าเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์นักซึ่งสามารถใช้หวดมังกรที่เป็นบปอนั้นมาเผาและรักษาโรคสารพัดชนิดได้ด้วย

ส่วนทางจีนใต้หากดูเผินๆ แล้วเหมือนว่าการเชิดสิงโตนั้นยิ่งใหญ่และสำคัญมากกว่าการเชิดมังกร ดังเช่นในงานแสดงใหญ่ ครั้งใดก็จะมีแต่เชิดสิงโตอยู่นาน และมังกรออกมาปรากฏตัวเพียงชั่วพริบตาเดียวแล้วก็ไม่ได้มีการแสดงอีก แต่หากจะพิจารณาให้ละเอียดลงไปก็จะเห็นได้ว่ามิได้เป็นเช่นนั้น เพราะต้นทุนในการทำตัวมังกรและสิงโตนั้นต่างกันมากนัก เช่น หากไม่มีคหบดีสนับสนุนแล้วการทำตัวมังกรจะเริ่มขึ้นไม่ได้เลย หัวมังกรก็ต้องใช้ฝีมือและเงินทุนอุดหนุนมาก เมื่อทำมังกรเสร็จแล้วก็ต้องไปเชิญพ่อหมอมารจุดธูปสวดมนต์แล้วเชิญผู้ที่มีชื่อเสียงหรือคหบดีมาพิธีเบิกเนตร มังกรจึงจะมีชีวิตและ สามารถนำออกมาเชิดได้(ศิลปในบางกอก: 2514)

วัสดุที่ใช้ทำม้งกร

ตัวม้งกรทำจากหญ้า ไม้ ผ้าแพร และอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อความเป็นศิริมงคลมักความยาวของตัวม้งกรมักจะใช้เลขคี่แทนจำนวน เช่น ม้งกร9ไม้ ม้งกร11ไม้ ม้งกร13ไม้และมากที่สุดคือม้งกร29ไม้ ม้งกร15ไม้ขึ้นไปค่อนข้างเทอะทะ การขีดไม่คล่องตัวเท่าไหร่นัก จึงเน้นภาพลักษณ์ที่สวยงาม การแสดงประเภทนี้จะความสำคัญในการแต่งกายเป็นพิเศษ มีความเป็นศิลปะชั้นสูง ยังมีอีกประเภทหนึ่งคือ โคมม้งกรจะใช้กระบอกล้อมไม้ไผ่สานเป็นทรงกลมคล้ายกรง และติดผ้าโปร่งแสง ภายในจุดเทียนหรือตะเกียงน้ำมัน งดงามมากเมื่อแสดงในยามค่ำคืน บางครั้งก็จะมีคนใส่หน้ากากเป็นพระหัวโต ทำหน้าที่ล้อมม้งกร ให้เดินไปมาในท่าทางต่างๆ ปัจจุบันการขีดม้งกรได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนได้กลายมาเป็นการแสดงที่น่าติดตามชม และยิ่งถือว่าเป็นการแข่งขันกีฬาอีกประเภทหนึ่งด้วย (พรพรรณ จันทโรนานนท์: 2550)

ท่าทางของการขีดม้งกร

กระบวนการท่าทางการขีดม้งกรนั้นมีหลากหลาย ม้งกร 9 ไม้อาศัยท่วงท่าและเทคนิคพิเศษ กระบวนท่าที่พบเห็นบ่อยๆ มีม้งกรเล่นน้ำ ม้งกรเจาะทลวง หัวและหางม้งกรเชื่อมกัน ม้งกรบิดหางและม้งกรลอกคราบ เป็นต้น ม้งกร 11 ไม้ ม้งกร 13 ไม้ ให้ความสำคัญในเรื่องของกระบวนการแสดง ม้งกรทอไล่ตามไข่มุก การกระโดด และการลอยตัว การลงไปในคลื่นทะเล ประกอบกับไข่มุกและกลองชุด กลายมาเป็นการต่อสู้ประเภทหนึ่ง กลองชุด ละครเพลงและศิลปะของม้งกรคือศิลปะอีกหนึ่งรูปแบบ (พรพรรณ จันทโรนานนท์ : 2550)

การขีดม้งกรในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการแสดงม้งกรมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีในงานฉลองกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 ซึ่งในการแสดงครั้งนั้นใช้ผู้แสดงทั้งหมด 13 คน และใช้ฆ้องเป็นเครื่องประกอบการแสดงม้งกรเพียงอย่างเดียว ต่อมาปี พ.ศ.2506 ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 จังหวัด นครสวรรค์ได้ริเริ่มนำเอาการแสดงแห่งม้งกรขึ้นมาใหม่ ซึ่งจัดแสดงโดยคณะม้งกรทองลูกเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นคณะม้งกรคณะแรกของประเทศไทย การแสดงม้งกรของจังหวัดนครสวรรค์ใช้ผู้ขีด และผู้ที่คอยสลัดปลีเปลี่ยนเข้ามาตลอดจนมโหรี จำนวนมากกว่าร้อยคน

เนื่องจากความผูกพันทั้งทางด้านความเชื่อ และความเป็นมงคล คนจึงนิยมการขีดม้งกรเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรือง การเฉลิมฉลองเรื่อยมา นับแต่โบราณจวบจนปัจจุบันนี้ การขีดม้งกรก็ยังมีให้เห็นอยู่ตามงานเฉลิมฉลองใหญ่ๆ เช่นงานตรุษจีน เป็นต้น (พรพรรณ จันทโรนานนท์: 2550)

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆที่ร่วมในเทศกาลจีน

6.1 ความเป็นมาของการจุดประทัดในวันตรุษจีน

ประวัติความเป็นมาของการจุดประทัดในวันตรุษจีนนั้น เกิดขึ้นเมื่อในอดีตมีคนช่างคิดนำดินระเบิดใส่เข้าไปในบั้งไม้ไผ่เล็กๆ แล้วจุดไฟ จนเกิดเสียงดังสนั่นไปทั่ว คราวนี้บรรดาลูกเล็กเด็กแดงเมื่อได้ฟังก็พากันร้องไห้จ้าละหวั่น สุนัขสัตว์เลี้ยงทั้งหลายต่างพากันวิ่งหนีกันอลหม่าน จึงทำให้คนคิดว่า เสียงดังปังๆ ของประทัดจะสามารถไล่ตัว "เหนียน" ไปได้

มีตำนานเล่ากันว่าในสมัยโบราณ ในป่าทึบแห่งหนึ่งมีสัตว์ป่าที่ดุร้ายและน่ากลัวมากตัวหนึ่งเรียกว่า "เหนียน" เป็นเสียงจีนกลาง จีนแต่จิวออกเสียงว่านี่ แปลว่า "ปี" มันออกอาละวาดกินคนเป็นประจำเทพเจ้าจึงลงโทษมันโดยอนุญาตให้มันลงมาจากภูเขาได้เพียงหนึ่งครั้งใน 365 วัน ดังนั้นเมื่อฤดูหนาวใกล้จะผ่านไปฤดูใบไม้ผลิเวียนมาใกล้เจ้าตัวเหนียนก็จะออกมาทำร้ายผู้คน เพื่อเป็นการป้องกันการมาของเจ้าตัวเหนียน ทุกครัวเรือนจึงต่างสะสมเสบียงอาหาร และกับข้าวจำนวนหนึ่งไว้ในบ้าน เมื่อถึงตอนค่ำของวันที่ 30 เดือน 12 ก็จะไปปิดประตูและหน้าต่างเอาไว้ ไม่หลับไม่นอนตลอดคืน เพื่อต่อสู้กับเจ้าตัวเหนียน จนกระทั่งถึงรุ่งเช้า ก็จะเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 1 เมื่อเจ้าตัวเหนียนกลับไปแล้วทุก ๆ ครัวเรือนก็จะเปิดประตูออกมาแสดงความยินดีต่อกัน ที่โชคดีไม่ได้ถูกเจ้าตัวเหนียนทำร้าย

ต่อมาพบว่าเจ้าตัวเหนียนมีจุดอ่อน เพราะมีอยู่ครั้งหนึ่งเมื่อเจ้าตัวเหนียนมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังหวิดไล่เล่นกัน เมื่อเจ้าตัวเหนียนได้ยินเสียงแสบดังเบรียงปร้างก็ตกใจแผ่นหนีไป เมื่อเจ้าตัวเหนียนไปถึงหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งได้เห็นชุดเสื้อผ้าสีแดงตากอยู่ สีแดงชูดูดนั้นทำให้เจ้าตัวเหนียนตกใจและแผ่นหนีไปอีก เมื่อเจ้าตัวเหนียนไปถึงหมู่บ้านแห่งที่สาม ปรากฏว่าไปพบเห็นกองเพลิงกองหนึ่งบนถนน แสงเพลิงที่เจิดจ้าทำให้เจ้าตัวเหนียนต้องแผ่นหนีไปอีก ตั้งแต่นั้นมาผู้คนต่างก็รู้ว่าเจ้าตัวเหนียนกลัวสีแดง เสียงดัง และไฟ ทำให้ผู้คนสามารถคิดหาวิธีกำจัดเหนียนได้โดยไมยาก

เมื่อวันส่งท้ายตรุษจีนเวียนมาอีกครั้งหนึ่งทุกๆ ครัวเรือนจึงต่างนำกระดาษสีแดงมาติดไว้บนประตูหน้าบ้าน แขนงโคมไฟสีแดง พร้อมกับจุดประทัดและตีฆ้องรัวกลองอย่างต่อเนื่อง เมื่อเจ้าตัวเหนียนมาถึงในตอนเย็นได้เห็นทุกๆ ครัวเรือนมีแสงไฟสว่างไสว มีเสียงประทัดดังสนั่น จึงตกใจแผ่นหนีกลับเข้าป่าไปและไม่กล้าออกมาอาละวาดอีก ทุกๆ คนจึงผ่านพ้นคืนแห่งอันตรายไปอย่างปลอดภัย เมื่อฟ้าสว่างแล้ว ผู้คนจึงออกมาจากบ้าน กล่าวคำอวยพรซึ่งกันและกันอย่างมีความสุข พร้อมกับกรำอาหารออกมารับประทานร่วมกันอย่างสนุกสนาน ต่อมาวันดังกล่าวจึงกลายมาเป็นวันเฉลิมฉลองที่มีแต่ความสุข ที่เรียกกันว่าตรุษจีน

ส่วนประวัติความเป็นมาที่ชาวจีนจะต้องเชิดสิงโตในวันตรุษจีนนั้น มีบันทึกของราชวงศ์ทางตอนเหนือและทางตอนใต้ในช่วง พ.ศ. 850 – พ.ศ. 1132 ระบุว่าชาวบ้านได้นำหัวสิงโตมาสวมใส่และเชิดเพื่อไล่ผีร้าย ที่ชาวบ้านต่างพากันเชื่อว่า จะลงมากินผู้ชายและสัตว์เลี้ยงจึงก่อเกิดเป็นความเชื่อว่าเป็น

ถ้าเช็ดสิ่งโตแล้วจะสามารถไล่ภูตผีปีศาจได้จึงได้ปฏิบัติกันเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานับตั้งแต่บัดนั้น สำหรับการเช็ดสิ่งโตในวันตรุษจีน จะมีกลุ่มชายรูปร่างแข็งแรงเดินเช็ดสิ่งโตเพื่อขอเงินบริจาค โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มคนที่เล่นดนตรีประกอบ และกลุ่มคนที่สวมหัวสิ่งโต ชุดสิ่งโต และคนที่ใส่หัวแปะยิ้มถือพัด จากนั้นก็จะเดินผ่านไปยังถนนหนทางหมู่บ้าน พอชาวบ้านได้ยินเสียงกลอง ก็จะนำของอั่งเปามาแขวนไว้บนยอดไม้สูงๆ ซึ่งกลุ่มคนเช็ดสิ่งโตก็ต้องปีนหรือต่อตัวขึ้นไปหยิบของดังกล่าว นับว่า เป็นประเพณีที่สนุกสนาน และน่าตื่นเต้นมากที่สุด

มีการเช็ดอีกแบบหนึ่งที่น่าตื่นเต้นยิ่งกว่า เรียกว่าชุดสิ่งโตกินประทัด เมื่อผ่านบ้านใครเจ้าของบ้าน ก็จะโยนประทัดใส่ สิ่งโตต้องอ้าปากรับ และผู้เช็ดก็จะไม่ถอยหนียอมรับความร้อนจากประทัดนั้น เมื่อทนนไม่ไหวก็อาจจะมีการเปลี่ยน ชาวจีนเชื่อว่า ยิ่งให้สิ่งโตกินประทัดดังเท่าใดและมากเท่าใด การค้าที่บ้านก็ยิ่งจะรุ่งเรืองเท่านั้น (เว็บไซต์: educatepark)

6.2 ความเป็นมาของหัวหุ่นที่ใส่เดินร่วมขบวนเช็ดสิ่งโต มังกร

การเช็ดสิ่งโตแต่ละคนก็จะมีการทำทางและการแสดงไม่เหมือนกัน อย่างการเช็ดสิ่งโตของ กว๋องสิว เป็นการเช็ดสิ่งโตที่คนไทยเห็นหรือรู้จักกันในลักษณะการเช็ดของสิ่งโตที่มีแปะยิ้ม เดินตามมาหลอกหลอ ทำท่ายสิ่งโตอยู่ด้วย ซึ่งการเช็ดสิ่งโตแบบนี้มีที่มาที่ไปว่า ในสมัยราชวงศ์ซิง พระเจ้าเคียนหลงกู่ หรือจักรพรรดิเคียนหลงแห่งราชวงศ์ซิง ขณะเสด็จออกท่องพระโองให้ข้าราชการบริหารเข้าเฝ้า ปรากฏว่า ท้องฟ้าเกิดมีดลสว่าง ปรากฏสัตว์ประหลาดรูปร่างคล้ายสุนัขตัวใหญ่ขนปุกปุยลอยมาทางทิศตะวันออก ในขณะที่เสด็จมโหรีประโคมก็ก้อง สัตว์ประหลาดตัวนั้นมาหยุดที่หน้าพระที่นั่งแล้วหมอบก้มศีรษะ 3 ครั้ง แล้วก็ลอยหายไปทางทิศเหนือ

ขุนนางผู้เฒ่าคนหนึ่ง ได้กราบทูลว่า สัตว์ตัวนี้มีลักษณะเยียมยอด ยากที่สามัญชนจะพบเห็นได้ นอกจากผู้มีบุญญาธิการเท่านั้น และสัตว์ตัวนี้ปรากฏขึ้นก็เพื่อถวายพระพรนั่นเอง ทำให้พระเจ้าเคียนหลงกู่ ทรงพอพระทัยอย่างยิ่ง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวจีนจึงคิดทำสัญลักษณ์ของการคารวะต่อผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เพื่อให้เกิดมงคลแก่ผู้รับการคารวะ และได้กระทำสืบเนื่องต่อมา

ส่วน "หัวเซียน" กับ "แปะยิ้ม" ที่เห็นคู่กันกับสิ่งโตเสมอ นั้น มาจากเทพนิยายเรื่อง แปดเซียน ตอนที่แปดเซียนเดินทางไปอวยพรวันเกิดอ๊วงบ๊อบบนสวรรค์ ขณะผ่านทะเลตั้งไข่ ปรากฏว่ามีสัตว์ประหลาดโผล่มาจากทะเล ชาวจีนเรียกว่า "สี่ปักเสียว" แปลว่า ไม่เหมือนสี่แบบคือ รูปร่างเหมือนม้าแต่ไม่ใช่ม้า มีเกล็ดคล้ายปลาแต่ไม่ใช่ปลา มีหางเหมือนโคแต่ไม่ใช่โค ศรีษะคล้ายมังกรแต่ไม่ใช่มังกร

ในครั้งนั้น "แน้ไซฮัว" เซียนจิว ที่มีรูปร่างคล้ายผู้หญิงท่ามมกละ มีกระเช้าดอกไม้ประกอบด้วยดอกเบญจมาศ ดอกไหน กิ่งไผ่ และใบไผ่ เป็นอาวุธพิเศษ และด้วยความที่เป็นเด็กจึงเข้าไปแห้วเจ้าสัตว์ประหลาดให้ติดตามเพื่อที่จะนำไปถวายอ๊วงบ๊อบซึ่งเป็นเซียนสูงสุด (เว็บไซต์ : oknation)

7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมและภูมิปัญญา

7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

7.1.1 ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ ความสามารถและทักษะแห่งการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ที่มนุษย์เข้าใจจริง และเคยผ่านกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ หรือการใช้แก้ปัญหาให้เกิดผลสำเร็จมาแล้วมีความซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึง หรือนำมาใช้ งานในระดับต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรม คือ ไม่มีตัวตนที่จะสามารถจับต้องได้ เป็นความสำนึก ความคิดความจำ เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรือในทุกคนที่อยู่รอบตัวเรา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสรรค์ไว้มากมาย และเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกจากการประพฤติปฏิบัติและผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมีคำที่ใช้เรียกภูมิปัญญาอย่างแพร่หลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทยหรือบางครั้งเรียกว่า ผู้สืบทอดความรู้ซึ่งในความหมายเหล่านั้นได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ภูมิปัญญา(Wisdom) คือ การบวนการเรียนรู้ของคนในกลุ่มหนึ่งที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่คิดอะไรต่างๆเพื่อดำรงให้อยู่รอดคือ ศักยภาพของคนเราที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั่นเองคือกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากศักยภาพของมนุษย์ (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2542: 42)

ธวัช ปุณโณทก (2544:45) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึงประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในการศึกษา เล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยการใช้ความรู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องมือใช้ไม่สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขึ้นกระต๊ามแช่น้ำ ต้มให้เหือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ก็เรียกว่า ภูมิปัญญาทั้งสิ้น

สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534:52) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ฟันฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักฟันฟู ประยุกต์ และนักประดิษฐ์ คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ศุภย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2538:2) ระบุว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด

วิเคราะห์ จนเกิดปัญหาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยการแก้ปัญหา และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกันจนเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542:2) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็น ศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตน เรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่าง ฝาสุก เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลงความเป็นชาติ

7.1.2 ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านเอง (สามารถ บุญจันทร์สุริย์. 2534:48) เป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น ย่างไรก็ตามสังคมไทยเดิมนับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจึงมีภาพรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีผู้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้สามารถ จันทร์สุริย์ (2533:13-14) ได้กล่าวถึง ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืชธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่

สามารถ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542:17-18) สรุปลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)
2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาการจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

5. ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลักหรือการบวบทศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้เรื่องต่างๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิต ชิงชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือได้รับการศึกษาและอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่น อันได้แก่ วัด ครอบครัว สถานประกอบการและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

7.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

การดำรงอยู่ของขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม รวมทั้งภูมิปัญญาต่างๆของไทยที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เพราะมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ดังนี้

ปฐุม นิคมานนท์ (2535: 34-35) ได้กล่าวถึง ความหมายของการถ่ายทอดภูมิปัญญาว่า

- 1) เป็นการสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำกัน อาจเป็นอาชีพรองจากการทำไร่ทำนา เช่นเครื่องปั้นดินเผา จักสานทอผ้า ซึ่งสมาชิกของชุมชนได้คลุกคลี คุ่นเคยมาตั้งแต่เด็กภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน
- 2) การสืบทอดความรู้ภายในครอบครัว เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ งานฝีมือ ความรู้ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการหวงแหนเป็นความลับในสายตระกูล
- 3) การฝึกจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาการ ผู้รู้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช้ญาติ หรืออาจจะอยู่นอกชุมชนก็ได้ เช่น ช่างโบสถ์ ช่างลายไทย หมอตำแย เป็นต้น
- 4) การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน เช่น การแกะสลักหิน เป็นต้น

5) ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับเป็นความรู้บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจ หรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน มีวิญญานหรืออำนาจลึกลับเข้าสิงมาบอกทำให้มีความสามารถในการรักษาโรคได้

บรันเดจน์และแมคเกอร์เจอร์ (Brundage & Mackerracher, 1980 อ้างถึงในสุนทรเกตุ เกตุสุขาวดี, 2552: 18) เสนอรูปแบบของการถ่ายทอดความรู้ 3 แบบคือ

1) การถ่ายทอดความรู้แบบคุมชี้นำ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับทักษะความรู้เฉพาะที่จำเป็นในการทำกิจกรรม โดยผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียน เนื้อหาวิชาในเวลานั้นอันสั้น ผู้เรียนไม่ต้องเสียเวลาค้นคว้าด้วยตนเอง เหมาะสมสำหรับผู้ต้องการเรียนสูง สร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าให้แก่ตน

2) การถ่ายทอดความรู้แบบอำนวยความสะดวก เหมาะสำหรับค้นพบความหมายใหม่เกิดความคิดสร้างสรรค์ เจตนาคิด และวิธีปฏิบัติกรจากสิ่งที่เรียนรู้เป็นการผสมผสานสิ่งที่ผู้เรียนเคยเรียนมาก่อนเข้ากับสิ่งที่เรียนใหม่ เหมาะสำหรับผู้เรียนที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนามโนภาพแห่งตน

3) การถ่ายทอดความรู้แบบร่วมมือ เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนผู้สอนร่วมกันแสวงหาความรู้ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้สอนต้องทำตัวเป็นผู้เรียนคนหนึ่งมีสิทธิ์เท่าเทียมผู้เรียน

ธีรยุทธ เสนิงค์ ณ อยุธยา (2553) กล่าวว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วภูมิภาค มีดังต่อไปนี้

1) การบอกเล่า บรรยายด้วยวาจาเป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบายหรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนให้แก่ ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องเป็นฝ่ายเตรียมเนื้อหาที่จะพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่างๆ ที่ได้รับฟังตามไปด้วย

2) การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวิธีการขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย

3) การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการด้วยวิธีการนี้ผู้รับการถ่ายทอดจะได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไปที่ละเล็กทีละน้อย

- 4) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้โดยบันทึกองค์ความรู้ของภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ตำราต่างๆ และในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น วีดิทัศน์ วีซีดี/ดีวีดี เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจเรียนรู้ได้ศึกษาด้วยตนเอง
- 5) การใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญามาถ่ายทอดผ่านการแสดงพื้นบ้านต่างๆ ที่ชาวบ้านชอบ โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้
- 6) จัดในรูปของแหล่งเรียนรู้เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ในลักษณะต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น โดยจัดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ทุกเวลา

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการถ่ายทอดสืบสานที่มีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ภายในครอบครัว ฝึกฝนจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะทางหรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อาจเป็นแบบมีลายลักษณ์อักษร และแบบไม่มีลายลักษณ์ก็ได้ซึ่งในชุมชนมีแหล่งความรู้หลากหลายที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาค้นคว้าได้อย่างไม่มีหมดสิ้นโดยมีหลักการถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้สัมผัสต่อ ๆ กันมา ซึ่งการถ่ายทอดนั้นจะเริ่มตั้งแต่ภายในครอบครัว เครือญาติ และผู้ที่สนใจทั่วไป

8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

นายรณลักษณะ อินตะ (2552) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา: หมากสุม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้ง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบและกระบวนการประดิษฐ์และกระบวนการถ่ายทอดการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา หมากสุม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน ต้นผึ้ง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ผู้ที่รับจ้างประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนาผู้สนใจร่วมสืบทอดการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา และเจ้าหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา กระบวนการถ่ายทอดการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา หมากสุม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้ง วิธีการถ่ายทอดประกอบไปด้วยบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ที่ถ่ายทอด (ผู้สอน) ผู้รับการถ่ายทอด (ลูกศิษย์) ลักษณะของการถ่ายทอดคือ มีการถ่ายทอดจากคนในครอบครัวหรือญาติ การถ่ายทอดจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน การเรียนรู้โดยการขอสมัครเป็นลูกศิษย์แล้วนำมาฝึกปฏิบัติทดลองทำด้วยตนเอง โดยกระบวนการถ่ายทอดมีปัจจัยหลายอย่างที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ บรรยากาศ งาน

ประเพณี พิธีกรรม วัด รวมถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมร่วมกันอนุรักษ์เครื่องสักการะล้านนา

ภาสกร โทณะวนิก (2554) การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมสาขาจักสานของจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอสารภีและอำเภอดอยสะเก็ด วัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์มุ่งมาจากแหล่งผลิตภายนอกชุมชน เช่นไม้ไผ่ หวาย (มาจากลำปาง แพร่ กรุงเทพฯ) และวัตถุดิบที่มาจากในท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ และพ่อค้าคนกลาง ได้แก่ ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ หวายการบริหารงานเป็นการบริหารงานร่วมกับสมาชิกครอบครัว การสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมสาขาจักสาน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ระดับประเทศสู่สากล คือ เป็นการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านครอบครัว หรือเครือข่ายใกล้เคียง การใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชน วัด สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพได้ มีการสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาและภาครัฐ มีการบรรจุวิชาที่เกี่ยวกับหัตถกรรมไว้ในหลักสูตรทุกระดับชั้น ได้ประสานงานกับหน่วยงานของจังหวัดหรือท้องถิ่นทั้งภาครัฐ เอกชน ให้มีการจัดงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีการสาธิตวิธีการผลิต อีกทั้งเพื่อนำไปเป็นข้อมูลพัฒนาระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

นางสาวอมรรรัตน์ จำปาวัตตะ; และคณะ (2554) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีต้นกำเนิดมาจากภูมิปัญญาชาวไทยพวนที่มาตั้งถิ่นฐานที่พนัสนิคม มูลเหตุ การเกิดหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ มี 3 ประการ คือ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความจำเป็นที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ และความจำเป็นในการทำเครื่องจักสานที่เกิดจากความเชื่อ ขนบประเพณีและศาสนา องค์ประกอบในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ประกอบด้วยแหล่งความรู้ในการถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด และวิธีการถ่ายทอดอีกมี 7 วิธี คือ แบบมุขปาฐะ แบบสาธิต แบบสอนตัวต่อตัว แบบการสังเกต แบบการฝึกฝนด้วยตนเอง แบบฝึกฝนจากเพื่อนบ้าน และแบบฝึกอบรมจากหน่วยราชการ

นางอรทัย ทรงศรีสกุล; และคณะ (2554) การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ภายใต้โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน) จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ของภูมิปัญญา นายบุญจันทร์ โยธา ในการทำตะกร้าจากไม้ไผ่ที่สำคัญคือ การตัดแปลงการตอกตะปูมาเป็นการใช้เครื่องเย็บกระดาษ ในการประกอบการทำตะกร้าจากไม้ไผ่ นายสุนทร ศรีวิชัย พิธีกรรมอ้อผะเหว้า ผู้ทำพิธีต้องถือศีล 8 และพิธีจะต้องทำร่วมกับการทำพิธีกรรมใหญ่ๆ ของทางวัด เช่น การฉลองพัศศ หรือการฉลองศาลาการเปรียญ นางศรีวรรณ โทกาชัย การทำธูปสมุนไพรไล่ยุง สมุนไพรที่ใช้ต้องทำความสะอาด ตากให้แห้งสนิท นายเรียบ วงค์แก้วมูล ประเพณีแห่ช้างผ้า เป็นประเพณีที่สร้าง

ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวให้ชุมชนได้อย่างดียิ่ง 2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญา ภายใต้อำนาจโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ต้องการได้รับการถ่ายทอดแบบบอกเล่าด้วยวาจา วิธีการปฏิบัติจริง วิธีการสาธิต วิธีการจัดในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ และวิธีการใช้การแสดงผลงาน เป็นสื่อ คิดเป็นร้อยละ 32.9, 27.9, 19.8, 12.2, 4.5, 2.7 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรียงตามลำดับ คือ การขาดงบประมาณ เยาวชนมีความสนใจน้อย ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เวลาว่างแต่ละคนไม่ตรงกัน ไม่มีเวลาการเดินทางไม่สะดวก ขาดทักษะขั้นตอนการอธิบายวิธีทำ และ ขาดการติดตามประเมินผลมีข้อเสนอแนะ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ควรส่งเสริมภูมิปัญญาในแต่ละด้านอย่างจริงจัง ควรมีการระดมความคิดเห็นกันก่อน ทำอย่างจริงจัง เป็นระบบ และต่อเนื่อง ภูมิปัญญา ต้องรู้จริงรู้แจ้ง สามารถถ่ายทอดได้ควรมีงบประมาณสนับสนุน อยากให้เข้าถึงจุดเป้าหมายที่มีวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว และควรมีการระดมสมองของภูมิปัญญาทุกหมู่บ้านแล้วนำมาจัดทำแผน

ศิริประภา โคบายาชิ (2555) การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์ จากผักตบชวา ของกลุ่มแม่บ้าน หมู่บ้านต่อมดง ตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทุติยภูมิ และปฐมภูมิ เพื่อจัดระบบข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างแหล่งเรียนรู้และจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผักตบชวา ตามกรอบแนวคิด การ วิจัยว่าด้วยกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือการ บ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การประมวลและกลั่น กรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้การ ใช้ประโยชน์จากความรู้ ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้การจักสานผักตบชวา ตั้งแต่ทรงสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานผักตบชวา ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 และปัจจุบันประสบปัญหาวัตถุดิบมีคุณภาพต่ำไม่มีการพัฒนา รูปแบบลายสานที่ทันสมัย และขาดตลาดที่จะรองรับผลผลิต ทำให้คนในชุมชนและ เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อการจักสานผักตบชวา เมื่อนำกระบวนการจัดการ ความรู้ 7 ขั้นตอนมาใช้ ได้ก่อให้เกิดผลคือ 1) การรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้จัดทำชุด ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผักตบชวา เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มแม่บ้านมีความรู้ความชำนาญเกิดทักษะ ในการพัฒนาสามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายจนเป็นที่ต้องการของ ตลาด 4) จำนวนสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและความ เข้มแข็ง สามารถตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นสวัสดิการของกลุ่มแม่บ้านได้สำเร็จ

ธีระยุทธ อมรพรหมภักดี (2546) การศึกษาวิเคราะห์การสร้างสรรค์หัวโขนของช่างผู้ชำนาญการทำหัวโขนในประเทศไทย มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์การสร้างสรรค์หัวโขนของช่างผู้ชำนาญการทำหัวโขนในประเทศไทยในประเด็นการสืบทอดวิชาการทำหัวโขน กรรมวิธีการทำหัวโขน เอกลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะของช่างผู้ชำนาญการ กระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาทำโขน และสถานภาพการประกอบอาชีพทำหัวโขนในปัจจุบันของช่างผู้ชำนาญการทำหัวโขนในประเทศไทย

พงศพร พินิจวัฒน์ (2548) ศิลปกรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์หน้ากากผีตาโขนทั้งด้านรูปแบบ กลวิธีและลวดลายสีล้น ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ของหน้ากากผีตาโขนกับวิถีชุมชนด้านระบบแนวความคิด ความเชื่อ ระบบรัฐศาสตร์ ระบบวิทยาศาสตร์และระบบเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า หน้ากากผีตาโขนเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่ทำมาจากวัสดุทางธรรมชาติ คือไม้ไผ่ โคนก้านมะพร้าวและไม้หนุ่นผสมผสานกับลวดลายสีล้นที่งดงามด้วยเทคนิคการทำที่ต่างกัน ใช้แสดงร่วมในกิจกรรมประเพณีบุญหลวงที่รวมเอาบุญพระเวสและบุญบั้งไฟเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อใช้เล่นถวายผีบรรพชนหรือผีเจ้านาย ตลอดจนการร่วมแห่พระเวสสังครและนางมีทิธีเข้าเมือง

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

หุ่ยอิง หวัง (2010) School of Sociology and Anthropology, Sun Yatsen University, China ศึกษาเรื่อง สถานะของการรับการถ่ายทอดรูปแบบและการยอมรับความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านของประเทศจีนปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศจีน ไม่ว่าจะผู้รับการถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านจะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ทางศิลปะหรือไม่หรือจะเข้าใจในระดับใดก็ตามล้วนมีผลกระทบทางตรงต่อสถานะของศิลปะพื้นบ้านในการรับรู้ของประชาชนและสถานะของศิลปะพื้นบ้านปัจจุบันในวัฒนธรรมหมู่บ้าน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามในหมู่บ้านหลัน (Lan) และหมู่บ้านชานตง (Shangdong) พบว่า ในกระบวนการรับการถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้าน ชาวบ้านจำนวนมากมีเพียงแค่ความเข้าใจในรูปแบบของสัญลักษณ์ทางศิลปะ แต่ไม่ตระหนักถึงถึงความหมายทางสัญลักษณ์ที่สื่อออกมา การขาดความเข้าใจอาจเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการรับการถ่ายทอดและการยอมรับคุณค่าศิลปะพื้นบ้าน ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมมวลชน ความมั่งคั่งตามรูปแบบที่เรียบง่ายอาจเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไป หากชาวบ้านเหล่านี้ไม่ให้ความสนใจต่อความสำคัญทางวัฒนธรรมของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในศิลปะพื้นบ้าน พวกเขาอาจไม่สามารถยอมรับศิลปะพื้นบ้านได้อย่างแท้จริง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการค้นคว้า

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นต้น (Primary Source) โดยมุ่งที่จะศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ โดยนำเสนอการวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive Research) และแสดงภาพประกอบการพรรณนา ผู้วิจัยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร คือ นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้ผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกหัวหุ่นจีนที่มีลักษณะเด่น จำนวน 10 หัว ซึ่งได้แก่

- 1.1 หัวหุ่นแปะยิ้ม
- 1.2 หัวหุ่นอาซิม
- 1.3 หัวหุ่นไล่ช้างเคี้ยว
- 1.4 หัวหุ่นฮก
- 1.5 หัวหุ่นลก
- 1.6 หัวหุ่นชีว
- 1.7 หัวหุ่นกิมทัง
- 1.8 หัวหุ่นเง็กนึ่ง

1.9 หัวหุ่นกวนฉู

1.10 หัวเปาฉุนฉิน

2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเรียงลำดับหัวข้อนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังและประวัติศาสตร์ชาวจีน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเขาวงกต
3. เอกสารเกี่ยวข้องกับศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมจีน
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดสิงโต
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชิดมังกร
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆที่ร่วมในเทศกาลจีน
7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมและภูมิปัญญา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) โดยตั้งวัตถุประสงค์การสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและวิธีการในการผลิตหัวหุ่นฉิน

2. แบบสังเกต โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อสังเกตการตอบคำถามและพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการผลิตหัวหุ่นในแต่ละขั้นตอน และวิธีการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นฉิน

2.2 เพื่อสังเกตการตอบคำถามของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดคติความเชื่อในการสร้างหัวหุ่นที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อและประเพณีจีน

3. กล้องบันทึกภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูล บันทึกรายละเอียด รูปแบบลักษณะ ขั้นตอนกระบวนการผลิตหัวหุ่นฉิน

4. เครื่องบันทึกเสียง เพื่อรวบรวมข้อมูล

4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

การสร้างแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ให้มีความสมบูรณ์ และสามารถเก็บข้อมูล รายละเอียดได้อย่างครอบคลุมทุกด้านตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสร้างเครื่องมือในการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษารายละเอียด วิธีการและขั้นตอนในการทำปฏิญาณพันธกิจจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อใช้เป็นพื้นฐานแนวทางในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือวิจัย

4.2 ศึกษารายละเอียด วิธีการ ขั้นตอนและกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างสรรค์หัวหุ่นจีน

4.3 สร้างแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยตั้งประเด็นการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนและวิธีการในการผลิตหัวหุ่นจีน โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ไม่จำกัดคำตอบ (Non-directive Interview) เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถบันทึกรายละเอียดต่างๆของนายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์ซึ่งเป็นผู้ผลิตหัวหุ่น ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดที่ต้องการศึกษารูปแบบลักษณะ ภูมิปัญญาหัวหุ่นจีนและกระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

4.4 นำแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ฉบับร่างครั้งที่ 1 นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาปฏิญาณพันธกิจเพื่อตรวจพิจารณาความถูกต้องสมบูรณ์ในรายละเอียดที่จะศึกษาวิเคราะห์และความเหมาะสมในด้านต่างๆ เพื่อแก้ไขด้านเนื้อหาและสำนวนภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องชัดเจนครอบคลุมเข้าใจง่าย หลังจากนั้นจึงได้นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาปฏิญาณพันธกิจเพื่อให้เป็นแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯฉบับที่สมบูรณ์ต่อไป

4.5 นำการสร้างแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับร่างครั้งที่ 2 นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญต่างๆ เพื่อแก้ไขด้านเนื้อหาและสำนวนภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องชัดเจน

4.6 นำแบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯที่ปรับปรุงแก้ไขฉบับร่างที่ 3 นำเสนอต่ออาจารย์ที่

ปรึกษาปริญญาโทเพื่อพิจารณาความถูกต้อง ชัดเจนในด้านเนื้อหาและความครอบคลุม พร้อมทั้งนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและดำเนินการจัดพิมพ์ไว้สำหรับสัมภาษณ์ การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จาก 2 ส่วน คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentry Survey)
2. การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work)

การสังเกตการณ์ (Observation)

2.1 ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาที่ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆและบันทึกภาพผลงานที่พบเห็นในแหล่งนั้นๆ โดยใช้การสังเกตการตอบคำถามและพฤติกรรมของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ในเรื่องกระบวนการผลิตหัวหุ่นในแต่ละขั้นตอน แนวคิดคติความเชื่อในการสร้างหัวหุ่นที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อและประเพณีจีน โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) โดยสอบถามนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้ผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ในรายละเอียดดังนี้ คือการรูปแบบลักษณะ ภูมิปัญญาหัวหุ่นจีนและกระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

2.3 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลในขณะที่สังเกตการพูดคุยหรือสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.3.1 การบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร

2.3.2 การบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียง

2.3.3 การบันทึกโดยการถ่ายภาพนิ่ง เพื่อบันทึกผลงาน รูปแบบลักษณะ

กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

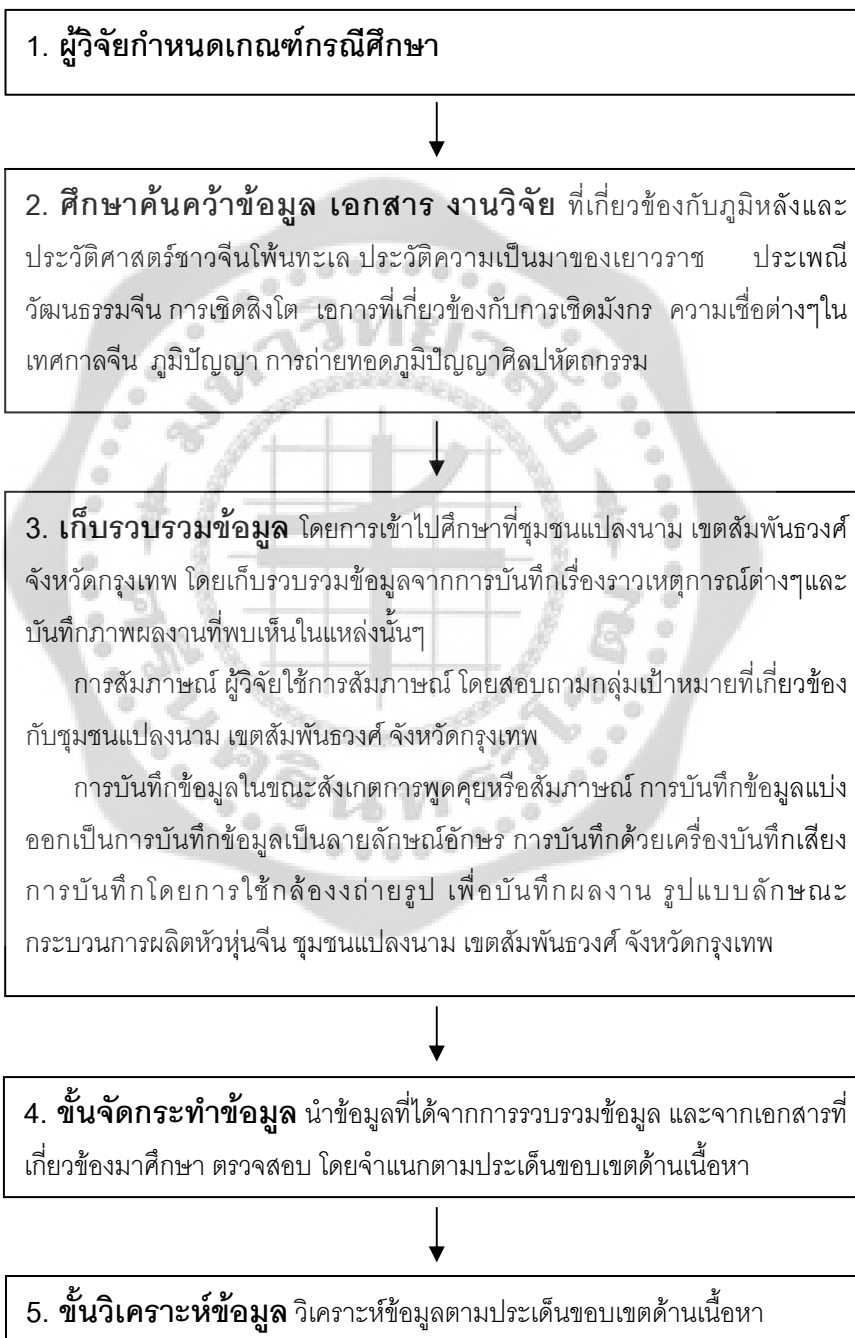
การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์จากข้อมูลจริง โดยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive Research) โดยแบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1. รูปแบบลักษณะหัวหน้าจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. กระบวนการผลิตหัวหน้าจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

กรอบการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ” เป็นงานวิจัยที่ความมุ่งหมายศึกษารูปแบบลักษณะ กระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการสอบถามภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ภาพถ่ายของผลงานและเอกสารต่างๆ ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจาก

1. หัวหุ่นแป๊ะยิ้ม
2. หัวหุ่นอาทิม
3. หัวหุ่นไฉ่ซิ้งเอี้ย
4. หัวหุ่นฮก
5. หัวหุ่นลก
6. หัวหุ่นทิว
7. หัวหุ่นกิมทัง
8. หัวหุ่นเง็กนึ่ง
9. หัวหุ่นกวนอู
10. หัวเปาว์นจีน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์จากข้อมูลจริง โดยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive Research) โดยแบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1. รูปแบบลักษณะหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

1. รูปแบบลักษณะหัวหุ่นจีน

1.1 หัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

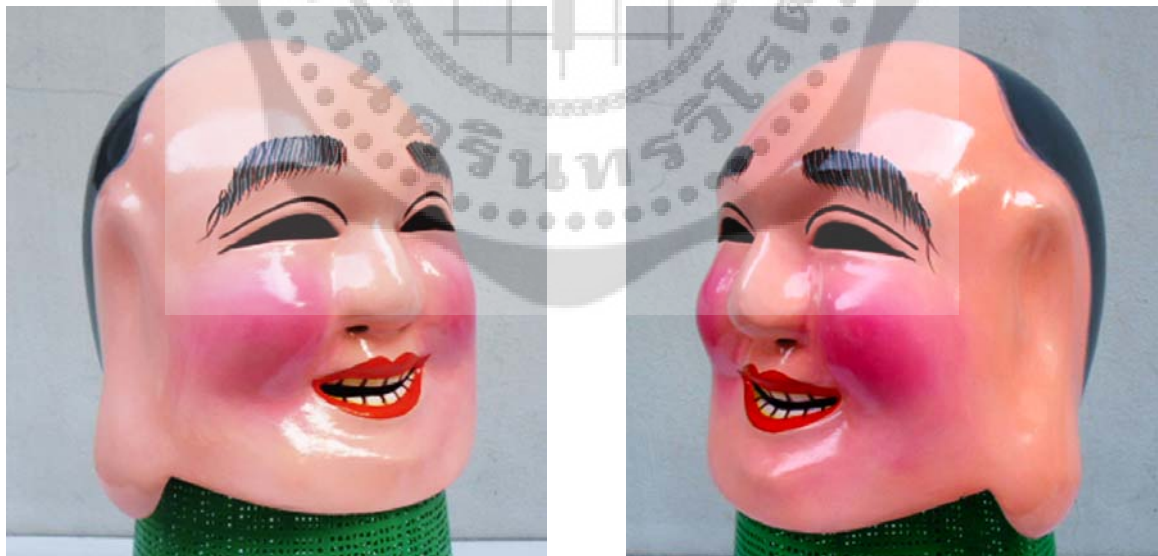
ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 32 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 3 รูปด้านหน้าหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

ภาพประกอบ 4 รูปด้านหลังหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

ภาพประกอบ 5 รูปด้านขวาหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

ภาพประกอบ 6 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

รูปแบบลักษณะ

เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้ามีลักษณะกลมป้าน แก้มใหญ่อวบอิมิ จมูกได้รูป ตาเรียวกเล็กยาวรีโดยเจาะตาให้หายไปทั้งตา ริมฝีปากบนและล่างเรียวกบางโค้งมน ยิ้มปากกว้างเห็นทั้งฟันบนและฟันล่าง สีหน้าแสดงถึงอารมณ์ที่มีความสุข คิ้วหนายาวปลายหางคิ้วคว่ำลงปลายหางคิ้วเกือบชิดขอบตา เส้นคิ้วใช้สีเทาในการวาดส่วนเส้นขนคิ้ววาดเรียงเส้นด้วยสีน้ำตาลและสีดำใช้สร้างมิติให้เกิดความสมจริง ศรีษะล้านหน้าผากสูง หูยาวเรียวกเสมอปลายคางไม่เจาะช่องหู

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นแปะยิ้มได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“หัวแปะยิ้มทำตามแบบเดิม ๆ จากแบบอาจารย์ที่เคยทำมา รูปร่างหน้าตาก็คือคนนี้แหละเป็นผู้ชายอ้วนๆ แต่ก็มีตำนานนะ ตำนานเล่าว่าสิงโตกำลังเฝ้าศาลเจ้าอยู่ แล้วมีแปะยิ้มจะมาเข้าไปไหว้ศาลเจ้า สิงโตมันขวางศาลเจ้าไม่ให้แปะยิ้มเข้า แปะยิ้มเลยมายั้วมาได้มาตีมันให้สิงโตมันตื่น สิงโตเลยไล่กัดแปะยิ้มก็วิ่งหนี” (นายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า).สัมภาษณ์. 2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า หัวหุ่นแปะยิ้มนับเป็นสีสันที่สร้างความคึกคักสนุกสนานในขบวนเชิดสิงโต โดยแปะยิ้มจะคอยไล่เหย่สิงโตหรือตัวเหยียนที่หลับให้ลุกขึ้นมาเต้นเป็นการเพิ่มสีสันให้กับขบวนเชิดสิงโต ซึ่งคล้ายคลึงกับความเชื่อในอดีตที่มีเรื่องเล่ากันว่า คนที่ใส่หัวแปะยิ้มที่คู่กับเชิดสิงโตคือ "หัวเขียน" มาจากเทพนิยายเรื่อง แปดเขียน ตอนที่แปดเขียนเดินทางไปอวยพรวันเกิดอ๊วงบ๊อบบนสวรรค์ ขณะผ่านทะเลตั้งไ้ ปราบภูว่ามีสัตว์ประหลาดโผล่มาจากทะเล ชาวจีนเรียกว่า "สีปู้กเสี่ยว" แปลว่า ไม่เหมือนสีแบบ คือ รูปร่างเหมือนม้าแต่ไม่ใช่ม้า มีเกล็ดคล้ายปลาแต่ไม่ใช่ปลา มีหางเหมือนโคแต่ไม่ใช่โค ศรีษะคล้ายมังกรแต่ไม่ใช่มังกร ในครั้งนั้น "แน้ไซฮัว" เขียนจิว ที่มีรูปร่างคล้ายผู้หญิงท่าผมแกละ มีกระเข้ดอกไม้ประกอบด้วยดอกเบญจมาศ ดอกไหน กิ่งไผ่ และใบไผ่ เป็นอาวุธพิเศษ และด้วยความเป็นเด็กจึงเข้าไปเหย่เจ้าสัตว์ประหลาดให้ติดตามเพื่อที่จะนำไปถวายอ๊วงบ๊อบ ซึ่งเป็นเขียนสูงสุด

1.2 หัวหุ่นอาซิม

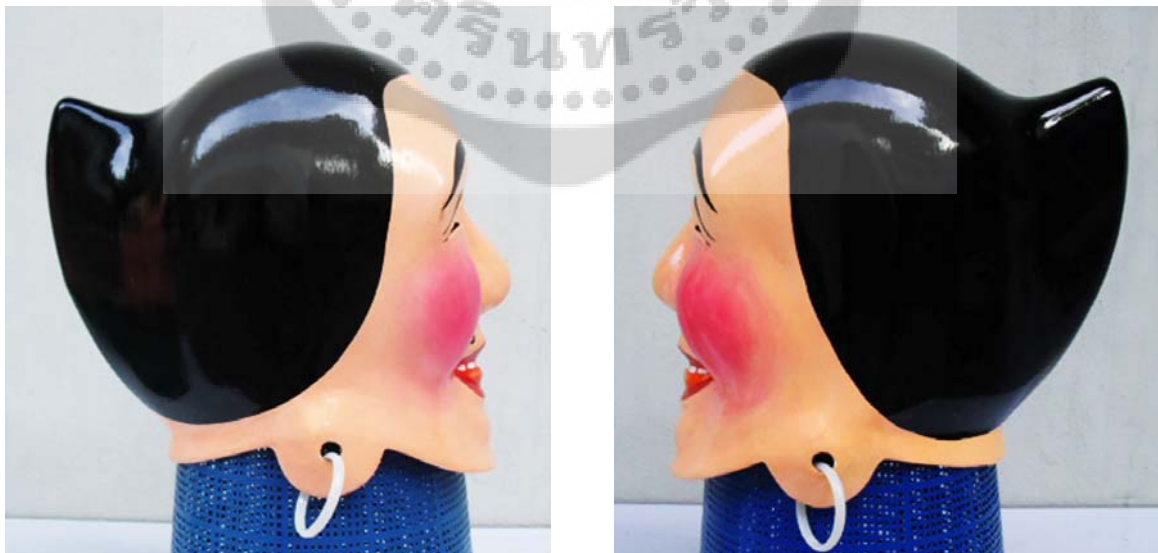
ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 36 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 7 รูปด้านหน้าหัวหุ่นอาซิม

ภาพประกอบ 8 รูปด้านหลังหัวหุ่นอาซิม

ภาพประกอบ 9 รูปด้านขวาหัวหุ่นอาซิม

ภาพประกอบ 10 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นอาซิม

รูปแบบลักษณะ

เป็นหญิงวัยกลางคน ใบหน้ายาว แก้มอวบอิม ตาเรียวเล็กยาวรีหางตาตกจะเจาะตาให้หายไปที่ตาคิ้วเรียวยาวเป็นเส้นโค้งปลายหางคิ้วตกลงไปกับตา จมูกได้รูป มีไฝเม็ดใหญ่เหนือริมฝีปาก ริมฝีปากบนหนากว่าริมฝีปากล่าง ริมฝีปากล่างเรียวยาวโค้งมน แสดงสีหน้ายิ้มแย้มและล้อเลียนหยอกล้อโดยแลบลิ้นออกมาเล็กน้อย การระบายสีส่วนของผมจะระบายให้มีลักษณะการรวบผมเปิดให้เห็นหน้าผาก ผมที่รวบไปนั้นปิดใบหูเกือบหมดเห็นเพียงติ่งหูและตุ้มหูห้วงใหญ่ ไม่มีการเจาะช่องรูหู ผมด้านหลังรวบสูงโค้งแหลม ปลายคางกลมมนสูงเป็นชั้นเหนือขึ้นมาจากคอแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความอ้วนมีจะกิน

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรคผลงานหัวหุ่นอาซิมได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“พอมีแปะอิมก็ต้องมีอาซิม เหมือนผัวเมียกันไว้ค่อยช่วยกันได้แหยสิ่งโต ผมทำทรงแม่สื่อ แต่มีไฝเม็ดหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแม่สื่อ ไฝที่อยู่เหนือปากจะมีความหมายว่าพูดเก่ง กินเก่งและทำให้มันดูตลก ทำตามแบบตำราของอาจารย์(นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า หัวหุ่นอาซิมทำขึ้นมาให้คู่กับหัวหุ่นแปะอิมเหมือนมีชายก็ต้องมีหญิง ค่อยมาช่วยแปะอิมหลอกล้อและแหยให้สิ่งโตงุนงงไว้ได้ทั้งตนเองและแปะอิม เป็นการเพิ่มสีสันให้ขบวนการแหยสิ่งโตมีความสนุกสนานครั้นโครงสร้างเสียงหัวเราะให้มากยิ่งขึ้น เพราะการหัวเราะในวันมงคล โดยเฉพาะวันตรุษจีนซึ่งถือว่าเป็นวันปีใหม่จะเป็นการทำให้มีความสุขตลอดปี

1.3 หัวหุ่นไล่ช้างเอี้ย

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 42 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 11 รูปด้านหน้าหัวหุ่นไล่ช้างเอี้ย

ภาพประกอบ 12 รูปด้านหลังหัวหุ่นไล่ช้างเคี้ย

ภาพประกอบ 13 รูปด้านขวาหัวหุ่นไล่ช้างเคี้ย

ภาพประกอบ 14 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นไล่ช้างเคี้ย

รูปแบบลักษณะ

เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป คิ้วเรียวยาว ปลายหางคิ้วตัวตื้นขึ้นเป็นการเขียนเส้นคิ้วแบบจิว ดวงตากกลมโตหางตาวาวรี มีการระบายสีฟ้าช่วงหัวตาและหางตาเพื่อสร้างมิติให้กับดวงตาทำให้เกิดความเหมือนจริง ปากเผยยิ้มเห็นฟันช่วงบน ริมฝีปากบนบาง ริมฝีปากล่างโค้งมน แสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม ศรีษะสวมหมวกของเสนาบดีทรงสี่เหลี่ยมสูง มีปีกหมวกยื่นออกมาทั้งสองข้างซึ่งจะห้อยพู่ไหมญี่ปุ่นเป็นเส้นสีแดงยาวเลยขอบหัวหุ่นจีน ด้านบนของหมวกประดับด้วยพู่ไหมจีนทรงกลมโดยพู่อันกลางจะมีขนาดใหญ่สุด พู่อันถัดมาจะมีขนาดเล็กลงเป็นเบอร์กลางและเบอร์เล็ก ส่วนด้านหน้าของหมวกประดับด้วยเครื่องประดับที่ประกอบด้วยเพชร พลอย ทับทิม ทองซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงภูมิฐานะ

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหุ่นหุ่นใจซึ่งเอื้อได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“เป็นเทพเจ้าที่ประทานเงินทอง ตรุษจีนเริ่มต้นต้องไหว้” ซึ่งเอื้อจะให้รำให้รวย ให้รวยทั้งปี เป็นเจ้าที่มงคล ใครๆก็นับถือ เวลาเดินในขบวนถือก้อนทองไปแลกกับเงินคนที่เอามาหยอด คนที่เอาเงินมาหยอดก็มีความเชื่อว่าจะได้เงินคืนเป็นร้อยเท่าพันเท่า” (นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า). สัมภาษณ์. 2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวจีนให้ความเคารพนับถือไฉชิงเอื้อเป็นอย่างมาก เพราะไฉชิงเอื้อจะเป็นเทพเจ้าองค์สำคัญและเป็นเทพเจ้าองค์แรกที่ต้องไหว้ในวันตรุษจีน (วันขึ้นปีใหม่ของจีน) เพราะเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภ ความมั่งคั่งและการค้าขาย เพื่อให้คุ้มครองธุรกิจ การงาน การค้าให้รุ่งเรืองมีโชคลาภ และชาวจีนยังมีความเชื่ออีกว่า ไฉชิงเอื้อสามารถลดบันดาล หรือช่วยเหลือให้ผู้ที่บูชามีโชคลาภตลอดจนมีความมั่งคั่งร่ำรวย และนำความสุขความเจริญมาแก่ตนเองและคนในครอบครัว

1.4 หัวหุ่นสก

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 44 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 15 รูปด้านหน้าหัวหุ่นสก

ภาพประกอบ 16 รูปด้านหลังหัวหุ่นยก

ภาพประกอบ 17 รูปด้านขวาหัวหุ่นยก

ภาพประกอบ 18 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นยก

รูปแบบลักษณะ

เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป คิ้วเรียวยาว ปลายหางคิ้วคว่ำลง เส้นคิ้วใช้สีเทาในการวาด ส่วนเส้นขนคิ้ววาดเรียงเส้นด้วยสีดำใช้สร้างมิติให้เกิด ความสมจริง ดวงตากลมโตทางตาวาวรี ปากเผยยิ้มเห็นฟันช่วงบน ริมฝีปากบนบาง ริมฝีปากล่างโค้ง มน แสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม ศรีระสวมหมวกของคหบดีจีน โดยหมวกแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหน้ายื่นออกมาเสมอหน้าผาก พื้นหมวกมีลักษณะสีและลวดลายคล้าย หยก ประดับด้วยเครื่องประดับที่ประกอบด้วยเพชร พลอย ทับทิม ทองซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความมี ฐานะ ส่วนหลังของหมวกเป็นหมวกทรงครึ่งวงกลม บริเวณขอบหมวกด้านล่างหนุนและติดดินสีแดงรอบ ขอบหมวก บนหมวกประดับด้วยดอกโบตั๋นปล้อยชายฝ้ายยาวลงมาด้านข้างทั้ง 2 ด้าน ซึ่งดอกโบตั๋น เป็นดอกไม้แห่งความร่ำรวยและความซื่อสัตย์

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นยกได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“ฮก ลก ชิว ความหมายดีเป็นมงคล ใครๆก็รู้จัก ไม่ว่าจะจีน ฝรั่งเศส ไทย องค์ฮกนี้รวยที่สุดในสาม องค์ เป็นเทพเจ้าแห่งความร่ำรวย มีลูกหลานเต็มบ้านเต็มเมือง” (นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า). สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ฮกเป็นหนึ่งในสามของสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองและมีความสุขของจีน ฮก เป็นเทพเจ้าแห่งความร่ำรวยโดยโภคทรัพย์สมบัติและบริวารสมบัติมักจะนิยมสร้าง ในรูปของคหบดีจีนผู้ร่ำรวย สวมหมวกของคหบดีจีน

หากปรารถนาให้พระเจ้าฮกประทานสิ่งใดเป็นพิเศษก็ให้เลือกในสิ่งที่เทพเจ้าองค์นี้จะถือในมือ เป็นหลัก เช่น รูปเด็ก หมายถึงการมีคู่ครองมีบุตรหลานที่ตัญญูมากมาย เงินหยวนเป่าอันหมายถึง ความร่ำรวยมีโภคทรัพย์ที่อุดมสมบูรณ์จากการค้าขาย สมุดจดบันทึก (สมุดบัญชี) อันหมายถึงการมี กิจการที่มากมาย ปลาทองอันหมายถึงมีกินมีใช้ไม่รู้จักจบ คทาอยู่หมายถึงการสมหวังในทุกๆเรื่อง

1.5 หัวหุ่นลก

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 42 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 19 รูปด้านหน้าหัวหุ่นลก

ภาพประกอบ 20 รูปด้านหลังหัวหุ่นลก

ภาพประกอบ 21 รูปด้านขวาหัวหุ่นลก

ภาพประกอบ 22 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นลก

รูปแบบลักษณะ

เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป คิ้วเรียวยาว ปลายหางคิ้วคว่ำลง เส้นคิ้วใช้สีเทาในการวาด ส่วนเส้นขนคิ้ววาดเรียงเส้นด้วยสีดำใช้สร้างมิติให้เกิด ความสมจริง ดวงตากลมโตทางตาวารี ปากเผยอยิ้มเห็นฟันช่วงบน ริมฝีปากบนบาง ริมฝีปากล่างโค้ง มน แสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม ศรีษะสวมหมวกขุนนางจีน โดย หมวกแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหน้ายื่นออกมาเสมอหน้าผาก พื้นหมวกมีลักษณะสี่เหลี่ยมทลายคล้ายหยก ประดับด้วยเครื่องประดับที่ประกอบด้วยไข่มุกติดอยู่บนทองจลุลาย ด้านข้างเครื่องประดับมีลายนูน เป็นรูปมังกรกำลังทำท่าคาบแก้ว ซึ่งมังกรนั้นเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ เกียรติยศ โชคลาภ ความมี สุขภาพแข็งแรง และความสำเร็จของชีวิต ส่วนหลังของหมวกเป็นหมวกสี่เหลี่ยมทรงสูง ข้างหมวกจะมี ปีกหมวกเล็กยื่นออกมาและด้านหลังปีกหมวกเล็กจะมีปีกหมวกยาวกางออกมา ในปีกหมวกยาวจะมี ลวดลายนูนขึ้นมาเล็กน้อยคือลายดอกท้อที่พันเลื้อยต่อกัน ดอกท้อเป็นดอกไม้ที่เป็นมงคล เป็น สัญลักษณ์แห่งชีวิต การเจริญเติบโต และความมั่งคั่ง ด้านบนของหมวกประดับด้วยพุ่ไหมเงินทรงกลม บริเวณขอบหมวกด้านล่างและด้านหลังหมวกจะทำให้ดูหนาด้วยสีทองและติดด้ายสีแดงรอบขอบหมวก

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดมน์ เขื่อนบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นลกได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“องค์ลกเป็นองค์ที่มีวาสนา มียศถาบรรดาศักดิ์ และมีความสำคัญระองค์นี้ภูษาติ ภูบ้านเมืองมา จึงมีคนนับหน้าถือตาและมีอำนาจ” (นายจิรวัดมน์ เขื่อนบำรุงพงศ์(คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ลก มีความหมายถึงความเจริญรุ่งเรือง ความมีโชคลาภวาสนาด้วยบุญบารมี มีฐานะมั่นคงและการงานที่ก้าวหน้ามั่นคง หากปรารถนาให้เทพเจ้าลกประทานสิ่งใดเป็นพิเศษ ก็ให้เลือกในสิ่งที่เทพเจ้าองค์นี้ถือในมือเป็นหลัก เช่น คทาอยู่เอื้อมถึงการสมหวังในทุกๆเรื่อง เงินหยวนเป่าอันหมายถึงเงินที่ได้จากความก้าวหน้าในอาชีพการงาน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ป้ายมงคลอันหมายถึงการอวยพรให้มีชื่อเสียงเกียรติยศ ปะการังอันหมายถึงลาภ ยศ สรรเสริญ

ลกเป็นเทพบันดาลโชคชะตาให้ประสบความสำเร็จในตำแหน่งราชการ เป็นเทพบันดาลโชคชะตาให้ประสบความสำเร็จในตำแหน่งราชการ

1.6 หัวหุ่นชีว

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 42 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 23 รูปด้านหน้าหัวหุ่นชีว

ภาพประกอบ 24 รูปด้านหลังหัวหุ่นซีว

ภาพประกอบ 25 รูปด้านขวาหัวหุ่นซีว

ภาพประกอบ 26 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นซีว

รูปแบบลักษณะ

เป็นชายชรา มีใบหน้ายาว หน้าผากตรงกลางโหนกนูนมีรอยย่นบริเวณหน้าผาก ใบหน้ายิ้มแสดงความใจดี นัยน์ตาชั้นเดียวยาวรีมีรอยย่นใต้ตา จมูกใหญ่ ใบหูใหญ่ยาวดูเป็นคนอายุยืน ริมฝีปากเผยอขึ้นเล็กน้อยเห็นฟันแสดงอาการยิ้ม หนวดเครายาวมันเงาและเรียงเป็นระเบียบ ศีรษะล้านประมาณครึ่งศีรษะ ศีรษะด้านหลังมีมวยผ้า ลวดลายผ้าเป็นลายดอกท้อ

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นชีวได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“ในสกล ลก ชิว องค์นี้คือองค์ชิวแสดงถึงความศรีสุข มีอายุยืนนาน มีอายุเป็นร้อยๆปี องค์นี้ต่างจากองค์อื่นคือเป็นคนที่มีความเป็นธรรมชาติไม่ กึ่งจะเป็นเซียนแล้ว” (นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ (คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชิวหมายถึงอายุมันขวัญยืนมีสุขภาพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง เป็นหนึ่งในสามของสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองและความสุข(สกล ลก ชิว)

ชิว เป็นเทพเจ้าแห่งสุขภาพที่แข็งแรง การมีอายุยืนยาว มีเพื่อนฝูงในยามแก่เฒ่า โดยมักจะนิยมสร้างในรูปแบบที่เป็นชายชรา ถือไม้เท้าหัวมังกรอันแสดงถึงเกียรติยศสูงสุดในบ้านปลายชีวิต ชาวจีนเชื่อว่าผู้ที่มีโหนกหน้าผากนูนใหญ่จะเป็นผู้มีอายุยืนยาว มีติ่งหูที่ยาวเท่ากบซึ่งรอยต่อระหว่างจมูกกับปาก (ตรงหนวด) ต้องกว้างยาวอันหมายถึงการมีอายุยืนยาว มีหนวดเคราสีขาวนวลยาวเป็นมันเงาอันหมายถึงการมีสุขภาพที่แข็งแรง

ถ้าท่านปรารถนาให้เทพเจ้าชิวประทานสิ่งใดเป็นพิเศษ ก็ให้เลือกในสิ่งที่เทพเจ้าองค์นี้ถือในมือเป็นหลัก เช่น ผลท้อ อันหมายถึงการมีชีวิตยืนยาว ผลน้ำเต้า หมายถึงสุขภาพแข็งแรง เพราะชาวจีนเชื่อว่าผลน้ำเต้าของเทพเจ้าชิวนั้นมียาวิเศษอยู่ ผู้ใดได้กินยาวิเศษนี้จะทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงมีอายุยืนยาวเป็นร้อยปี ดอกบัวอันหมายถึงมีชีวิตที่สงบร่มเย็นในบ้านปลายของชีวิต คู่มดึกอันหมายถึงการมีลูกมีหลานมาคอยเอาใจมาพุดคุยไม่ทอดทิ้งในยามแก่เฒ่า เป็นต้น

1.7 หัวหุ่นกิมทั้ง

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 38 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 27 รูปด้านหน้าหัวหุ่นกิมทั้ง

ภาพประกอบ 28 รูปด้านหลังหัวหุ่นกิมทั้ง

ภาพประกอบ 29 รูปด้านขวาหัวหุ่นกิมทั้ง

ภาพประกอบ 30 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นกิมทั้ง

รูปแบบลักษณะ

เป็นเด็กผู้ชายมีใบหน้ากลมมน จมูกได้รูป แก้มอวบอิม ใบหูใหญ่ยาวติงหูใหญ่ คิ้วเขียนเป็นเส้นโค้งได้รูป ดวงตาเรียวยาว เปลือกตาวาดเป็นเส้นโค้ง ริมฝีปากเรียวยาว ริมฝีปากเผยอขึ้นเล็กน้อยเห็นฟันบนแสดงอาการยิ้ม ริมฝีปากล่างโค้งมน สวมหมวกทรงครึ่งวงกลมปิดหน้าผากเล็กน้อย มีพู่อยู่ด้านบนหมวก มีลายหมวกเป็นรูปดอกไม้สีทอง ไว้ผมเปีย

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นกิมทั้งได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“เป็นเด็กผู้ชาย เป็นเด็กธรรมดาที่น่ารักๆ เวลาไปไหนใครเห็นใครก็ชอบ เรียกกุมารจีน กุมารกิมทั้ง เป็นลูกหลานเราแน่ละ ที่ทำเป็นเด็กที่น่ารักเพื่อให้เวลาถ่ายรูปไปจะได้เป็นตัวแทนกุมารจีน แต่เป็นคนละส่วนกับกิมทั้งเง็กนึ่งที่อยู่ข้างเจ้าแม่กวนอิมอันนั้นเป็นเจ้าเป็นลูกน้องเจ้าแม่กวนอิม รูปแบบหัวเด็กที่ทำก็ทำหน้าตาแบบเด็กทั่วไป อย่างที่สิงคโปร์จะทำให้มี 3 จุก มีเปีย มีขนตา มีขนคิ้วจะเอาแบบไหนก็ได้ทำได้ตามที่สั่ง ” (นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า หัวหุ่นกิมทั้งเปรียบเสมือนกุมารที่คอยให้คำขอร่ำรวยและเป็นตัวแทนของลูกหลานที่มาไหว้บูชายายาย มีสีหน้ายิ้มแย้มแสดงถึงการมีความสุข ลักษณะหน้าตาที่สร้างหัวหุ่นมีรูปร่างหน้าเหมือนเด็กทั่วไป โดยสามารถแต่งหน้าตาหรือทำทรงผมได้ตามต้องการ

1.8 หัวหุ่นเงกนึ่ง

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 38 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 31 รูปด้านหน้าหัวหุ่นเงกนึ่ง

ภาพประกอบ 32 รูปด้านหลังหัวหุ่นเง็กนี้

ภาพประกอบ 33 รูปด้านขวาหัวหุ่นเง็กนี้

ภาพประกอบ 34 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นเง็กนี้

รูปแบบลักษณะ

เป็นเด็กผู้หญิง มีใบหน้ากลมมน จมูกได้รูป แก้มอวบอิม ใบหูใหญ่ยาวดิงหูใหญ่ คิ้วเขียนเป็นเส้นโค้งได้รูป ดวงตาเรียวยาว เปลือกตาวาดเป็นเส้นโค้ง ริมฝีปากเรียวบาง ริมฝีปากเผยอขึ้นเล็กน้อยเห็นฟันบนแสดงอาการยิ้ม ริมฝีปากล่างโค้งมน ไว้ผมหน้าม้าและไว้แก้มผมเปีย 2 เปียประดับผมเปียด้วยที่มัดผมคล้ายดอกไม้สีแดงและสีเขียว

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นเงาหนึ่งได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“ก็เป็นเด็กผู้หญิงสร้างคู่กับเด็กผู้ชาย เป็นเด็กธรรมดาที่แหละเรียกว่ากุมารีชื่อเงาหนึ่ง สร้างขึ้นเพื่อสื่อให้ดูว่าน่ารักและช่วยเกิดความสนุกสนานในการเดินร่วมขบวนเหมือนเป็นลูกหลานที่มาไหว้ หากใช้ในงานมงคลอาจประกอบด้วยการให้ถือพานมีกรรไกรให้เจ้าสาวตัดริบบิ้นเปิดงาน แต่ถ้าเป็นที่สิงคโปร์จะใช้ในงานศพเป็นการเดินขบวนส่งวิญญาณผู้วายชีพไปสวรรค์ แต่หัวจะมีขนาดใหญ่กว่าหัวนี้” (นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์(คกท่า).สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า หัวหุ่นเงาหนึ่งเปรียบเสมือนกุมารี สร้างขึ้นมาเพื่อคู่กับกุมาริมทั้ง มีความหมายในเรื่องเดียวกันคือ ให้คำขอร่ำรวยและเป็นตัวแทนของลูกหลานที่มาไหว้ผู้ตายาย มีสีหน้ายิ้มแย้มแสดงถึงการมีความสุข ลักษณะหน้าตาที่สร้างหัวหุ่นมีรูปร่างหน้าเหมือนเด็กทั่วไป ให้ดูน่ารักน่าเอ็นดู โดยสามารถแต่งหน้าตาหรือทำทรงผมได้ตามต้องการ และหัวหุ่นิมทั้งกับหัวหุ่นเงาหนึ่งจะใช้เดินด้วยกันเองก็ได้หรือจะใช้เดินร่วมกับหัวหุ่นแปะยิ้มกับหัวหุ่นอาซิมด้วยก็ได้ เพราะหัวหุ่นิมทั้งกับหัวหุ่นเงาหนึ่งจะคอยช่วยไล่เหยงสิ่งโศจจึงเป็นการเพิ่มความสนุกสนานและเสียงหัวเราะให้มากขึ้น

1.9 หัวหุ่นกวนอู

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 45 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 75 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 35 รูปด้านหน้าหัวหุ่นกวนอู

ภาพประกอบ 36 รูปด้านขวาหัวหุ่นกวนอู

ภาพประกอบ 37 รูปด้านซ้ายหัวหุ่นกวนอู

รูปแบบลักษณะ

ใบหน้ายาวเป็นสี่แดงทั้งใบหน้า ริมฝีปากเป็นสี่แดง แก้มเตอบ ใบหูกาง หน้าผากมีรอยย่นโค้งกลางหน้าผาก คิ้วเฉียงขึ้นเป็นสัน การทำคิ้วใช้วิธีการติดเส้นไหมแทนการเขียนสี หัวคิ้วย่นชนกัน ดวงตาวาวเรียวยาวตาเฉียงขึ้น เปลือกตาเป็นเส้นเฉียง เครายาวถึงอกเรียงเส้นสีดำคล้าย ริมฝีปากบนและล่างชิดติดกัน ไม่ได้เจาะช่องปากเหมือนหัวหุ่นจีนตัวอื่นๆ ศีรษะสวมหมวกสีเขียวทรงครึ่งวงกลม ส่วนด้านหลังหมวกเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าตรงมุมหมวกโค้งมน ประดับลวดลายมังกรคู่ ติดพู่กลมสีแดงตรงกลางหน้าหมวก และมีผ้าสีทองมัดติดกับหมวกปล่อยชายผ้ายาวลงมาสองข้าง

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นกวนอูได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ คนที่สั่งทำหัวหุ่นกวนอูส่วนใหญ่จะเป็นพวกคนที่ชอบหรือมีศาลเจ้าที่ตั้งกวนอู เพราะกวนอูเป็นเทพเจ้าที่องค์สูงคนทั่วไปจะไม่การไปแตะต้อง จึงจะไปใช้ในการเดินทางแก่เจ้าประจำปี ไม่ออกไปงานไหนก็ได้จะไปงานที่เป็นของสมาคมต่อสมาคม เช่น ไปงานเปิดร้านเปิดห้าง เชื่อว่าไปปิดเป่าสิ่งไม่ดี ชนะอุปสรรคศัตรูคู่แข่ง” (นายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า). สัมภาษณ์.2556)

จากการสัมภาษณ์พบว่า กวนอูเป็นเทพที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ กตัญญูรู้คุณคน นิสัยรักความยุติธรรม มีคุณธรรมไม่รังแกผู้อ่อนแอกว่าและผู้ไร้ทางสู้ ถือสัตย์ไม่ชอบการกดขี่ข่มเหง ด้วยความน่าเกรงขามจึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องการป้องกันศัตรูที่คิดปองร้าย แคล้วคลาดปลอดภัยป้องกันคนที่เกิดปี,เดือน,วันและเวลาชง หากจะใส่หัวหุ่นกวนอูในการเดินทางร่วมขบวนสิงโตจะนิยมร่วมงานเปิดห้างร้าน หรือไหว้เจ้าของแต่ละที่ เพื่อความเป็นสิริมงคล ให้กวนอูช่วยปิดเป่าสิ่งไม่ดี ชนะอุปสรรคศัตรูคู่แข่งทางธุรกิจ แก้อวงจัญทางสามแพร่งมากกว่าจะเดินทางร่วมขบวนเพื่อความสนุกสนานเพราะด้วยกวนอูเป็นเทพที่มีบารมีสูง มีใบหน้าดูและเป็นทีเกรงขามจึงนิยมใช้ในงานเปิดกิจการธุรกิจการค้า

1.10 หัวหุ่นเป่าจูนจีน

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 44 เซนติเมตร ความกว้างรอบศีรษะ 64 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 38 รูปด้านหน้าหัวหุ่นเป่าจูนจีน

รูปแบบลักษณะ

ใบหน้าเป็นสีน้ำตาลเข้มทั้งใบหน้า ริมฝีปากเป็นสีแดง แก้มอ้ม ใบหูกาง หน้าผากมีพระจันทร์เสี้ยวสีแดงอยู่กลางหน้าผาก คิ้วเรียวยาวหัวคิ้วแหลมปลายคิ้วแหลมตวัดขึ้นเป็นการเขียนคิ้วแบบจ้ว ดวงตาวาวเรียวหางตาเฉียงขึ้น เปลือกตาวาดเป็นเส้นโค้ง เครายาวเรียงเส้นสีดำคัลบ โคนคิ้ว ริมฝีปากบนโดนหวดปิดจนเกือบไม่เห็นริมฝีปากเห็นฟันด้านบน ริมฝีปากล่างโค้งมน แสดงอาการยิ้ม ศีรษะสวมหมวกสีดำทรงสี่เหลี่ยมสูง ตกแต่งด้วยเครื่องประดับที่มีสีเขียวคล้ายทับทิม ขอบหมวกติดผ้า ดันทองมีปีกหมวกยื่นออกด้านข้าง ปีกหมวกมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความกว้างเล็กน้อยยื่นยาวเป็นแนวนอนแล้วหักตั้งขึ้นและส่วนปลายหักออกเป็นแนวนอนอีกครั้ง

แนวคิดและคติความเชื่อ

นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหุ่นเปาอุนจินได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

“เปาอุนจินนี้ชื่อสัตย์ ยุติธรรมเป็นนักกฎหมาย หน้าตาจริงๆ ต้องดูไม่ยิ้ม แต่อันนี้ที่ทำให้ยิ้ม เพราะจะได้ช่วยระบายความร้อนให้คนได้ หัวเปาอุนจินนี้สร้างขึ้นมาจากความชอบส่วนตัวของผู้สร้าง เพื่อความแปลกใหม่ให้กับคณะสิงโตของตัวเอง สามารถเดินร่วมในขบวนทั่วได้เป็นสีอื่นอีกแบบ และเป็นการโชว์ให้คนดูเห็นว่าคณะสิงโตคณะนี้เป็นคณะใหญ่มีหัวหุ่นต่างๆ เดินร่วมในคณะ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า เปาอุนจินเป็นเครื่องหมายของความชื่อสัตย์ ยุติธรรม จึงมีแต่คนเคารพบูชา ในการสร้างหัวหุ่นเปาอุนจินจะถูกสร้างขึ้นตามความชอบส่วนบุคคล ซึ่งใช้เดินร่วมในขบวนเชิดสิงโตที่มีหัวหุ่นอื่นๆ อยู่แล้ว เพื่อเป็นการสร้างความแปลกใหม่ตื่นตาตื่นใจในความยิ่งใหญ่ของขบวนเชิดสิงโตและสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม

2. กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดน์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัด กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน จำนวน 10 ชิ้น หัวหุ่นจีนที่มีโดดเด่นมากที่สุดคือ หัวหุ่นไข่ซึ่งเอี้ย เพราะเป็นหัวหุ่นที่มีรายละเอียดมาก และเป็นที่ยิยมในการสั่งทำเนื่องจากชาวจีนให้ความเคารพนับถือไข่ซึ่งเอี้ยเป็นอย่างมาก เพราะไข่ซึ่งเอี้ยะ เป็นเทพเจ้าองค์สำคัญและเป็นเทพเจ้าองค์แรกที่ต้องไหว้ในวันตรุษจีน (วันขึ้นปีใหม่ของจีน) เพราะเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภ ความมั่งคั่งและการค้าขาย รวมทั้งมีขั้นตอนในการผลิตที่ซับซ้อนหากผลิตหัวหุ่นไข่ซึ่งเอี้ยได้ก็สามารถผลิตหัวหุ่นที่เหลือได้เช่นกัน โดยมีขั้นตอนในการผลิต ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการเตรียมหัวหุ่นจีน

ช่างจะเป็นผู้เตรียมหัวหุ่นแม่แบบเอง โดยสมัยก่อนนั้นจะใช้ไม้ไผ่มาสานเป็นโครง แต่ปัจจุบันนี้มีการใช้โฟมซึ่งช่วยให้การทำหุ่นง่ายขึ้น และสามารถแกะสลักได้ละเอียดและสวยงามมากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้วิธีการแกะโฟมก่อนให้ได้สัดส่วนและรูปแบบลักษณะของเทพหรือสัตว์ต่างๆ หลังจากนั้นติดกระดาษเทปกาวยับแบบบางทับบนโฟมเพื่อป้องกันการแตกหักและป้องกันเม็ดโฟมหลุดเวลาที่แกะขึ้นงานออกจากแม่แบบ ในการใช้โฟมทำหัวหุ่นจีนนั้นสามารถนำมาใช้ซ้ำได้หลาย ๆ ครั้ง และง่ายแก่การเก็บรักษา

ภาพประกอบ 39 แม่แบบที่แกะจากโฟมแบบที่ 1

ภาพประกอบ 40 แม่แบบที่แกะจากโฟมแบบที่ 2

2.2 ขั้นตอนการประดิษฐ์กระดาษ

อุปกรณ์ในขั้นตอนการปิดกระดาษมีดังนี้

- กาวแป้งเปียก ซึ่งทำมาจากแป้งข้าวเหนียวผสมกับแป้งข้าวเจ้าและกาวลาเท็กซ์
- กาวลาเท็กซ์
- กระดาษเหลือง (กระดาษห่อยาจีน)
- กระดาษฟาง (กระดาษที่ใช้พับทำก้อนเงินก้อนทองในการเผาไหว้เจ้า)
- กระดาษหนังสือพิมพ์
- ผ้าขาวบาง
- กะลามังใส่น้ำขนาดเล็ก
- กระบอกล้างน้ำ
- แปรงทาสีบ้าน

ภาพประกอบ 41 อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการประดิษฐ์กระดาษ

ในการติดกระดาษเพื่อทำหัวหุ่นนั้นมีทั้งหมด 9 ชั้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1

- ใช้กระบอกลดน้ำฉีดน้ำให้ทั่วแม่แบบ นำกระดาษฟางแช่น้ำและนำแปรงจุ่มน้ำให้ขนแปรงชุ่มแล้วนำมาทาให้ทั่วแม่แบบ ซึ่งในขณะที่ติดกระดาษชั้นน้ำห้ามเปิดพัดลมเพราะถ้ากระดาษแห้งเร็วจะทำให้กระดาษร่อนส่งผลให้ข้างในจะกลวง ในการติดกระดาษให้ติดจากด้านบนไล่ลงมาด้านล่างเพื่อเป็นการเลี้ยงน้ำ และใช้แปรงทาไล่น้ำกับกระดาษเพื่อให้กระดาษติดสนิทกับแม่แบบ

- บริเวณที่มีรายละเอียดควรฉีกกระดาษให้เล็กก่อนติด ส่วนบริเวณพื้นที่ใหญ่ไม่มีรายละเอียดสามารถติดกระดาษแผ่นใหญ่ได้เลย เมื่อติดกระดาษชั้นน้ำเสร็จ 1 ชั้นใช้กระบอกลดน้ำฉีดพรมน้ำให้ทั่ว

ภาพประกอบ 42 ฉีดน้ำให้ทั่วหัวหุ่น

ภาพประกอบ 43 กระดาษฟางแช่น้ำ

ภาพประกอบ 44 ติดกระดาษฟางชั้นน้ำ

ขั้นที่ 2

- ทากาวแป้งเปียกลงบนกระดาษฟางให้ทั่วแผ่นกระดาษ นำกระดาษที่ทากาวแป้งเปียก มาติดทับให้ทั่วแม่แบบ โดยไล่จากด้านบนลงด้านล่างใช้นิ้วมือถูไล่อากาศให้กระดาษแนบสนิทกับแม่แบบ

ภาพประกอบ 45 ติดกระดาษฟางด้วยกาวแป้งเปียก

ขั้นที่ 3

- ทากาวแป้งเปียกลงบนกระดาษเหลืองโดยทากาวลงบนด้านกระดาษที่มีผิวลื่น ส่วนอีกด้านจะมีผิวขรุขระเวลาเอานี้วางเพื่อให้กระดาษติดแนบกับแบบจะทำได้ง่ายและกระดาษจะเรียบติดกับแม่แบบได้อย่างดี

ภาพประกอบ 46 ติดกระดาษเหลือง

การติดกระดาษขั้นต่อไปให้ครบ 9 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 4 กระดาษหนังสือพิมพ์

ขั้นที่ 5 กระดาษเหลือง

ขั้นที่ 6 ติดผ้าขาวบาง การติดผ้าขาวบางเป็นการช่วยให้หัวหุ่นมีความแข็งแรงและมีความยืดหยุ่นทำให้กระดาษไม่บิดเบี้ยวเวลาที่กระดาษหดตัว

ขั้นที่ 7 กระดาษหนังสือพิมพ์

ขั้นที่ 8 กระดาษฟาง

ขั้นที่ 9 กระดาษเหลือง

ภาพประกอบ 47 ติดกระดาษหนังสือพิมพ์

ภาพประกอบ 48 ติดผ้าขาวบาง

- เมื่อติดกระดาษครบ 9 ชั้นแล้วว.คกเท้าจะใช้กระดาษเหลืองปั้นแต่งใส่กกหูเพื่อให้หูมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 49 ปั้นแต่งใส่กกหู

- หลังจากนั้นนำหัวหุ่นไปเผาพัคลม ควรเผาจากด้านหลังหัวหุ่นก่อน ถ้าเผาด้านหน้าจะทำให้กระดาษบวม เมื่อข้างหลังเริ่มแห้งค่อยๆ หมุนหัวหุ่นเข้ากับพัคลมไล่ไปจนถึงด้านหน้า ปล่อยให้แห้ง 1 คืน 2.3 ขั้นตอนการแกะกระดาษออกจากแม่แบบ

- ชีดเส้นแบ่งด้านข้างหัวหุ่นและชีดเส้นแนวนอนเพื่อเป็นการกำหนดรอยต่อซึ่งในการแกะกระดาษออกจากแม่แบบควรปล่อยให้กระดาษแห้ง 90% เพราะถ้ากระดาษแห้งสนิทเวลาแกะออกมากระดาษจะร่อนหลุดเป็นแผ่นๆ ใช้คัตเตอร์ตัดตามรอยที่ชีดเส้น

- เมื่อแกะกระดาษออกมาจากแม่แบบให้นำชิ้นส่วนด้านหน้าและชิ้นส่วนด้านหลังมาประกบกันโดยใช้ที่เย็บกระดาษเย็บส่วนด้านล่าง หลังจากนั้นใช้เทปกาวย่นติดยึดตามรอยต่อ ตากลมทิ้งไว้ 30 นาทีเพื่อให้กระดาษด้านในค่อยๆ แห้ง ในขั้นตอนนี้มีสำคัญมากเพราะการประกบหัวหุ่นไว้เป็นการป้องกันไม่ให้หัวหุ่นบิดเบี้ยว หากเราวางแยกชิ้นส่วนด้านหน้าและชิ้นส่วนด้านหลังตากไว้อาจโดนลมพัดทำให้กระดาษบิดตัวได้

ภาพประกอบ 50 ชีดเส้นแบ่งด้านข้างหัวหุ่น

ภาพประกอบ 51 ใช้คัตเตอร์ตัดแบ่งหัวหุ่น

- เมื่อกระดาษด้านในแห้งให้แกะชิ้นส่วนออกจากกันแล้วลอกกระดาษชั้นน้ำออกให้หมด ควรระวังอย่าให้กระดาษแห้งมากเพราะจะทำให้แกะกระดาษชั้นน้ำไม่ได้ เสร็จแล้วจึงนำชิ้นส่วนทั้งสองชิ้นมาประกบกันตามขั้นตอนที่แล้ว

- วาดลายเส้นกำหนดขอบเขตส่วนที่ต้องเจาะ ดังนี้ ตา หู จมูก ปาก หลังจากนั้นใช้เข็มเจาะตามรอยเพื่อนำรอกก่อนใช้คัตเตอร์ตัดตามรอยปะและตกแต่งขอบที่เจาะออกให้เรียบร้อย

ภาพประกอบ 52 ชิ้นส่วนหัวหุ่นส่วนหน้าและส่วนหลัง

- ตัดแต่งบริเวณก้นหูให้มีความเหมือนหูคนจริงๆและเป็นการเพิ่มความนุ่มนวลให้กับหัวหุ่น ตรวจสอบว่าส่วนไหนมีผิวกระดาษขรุขระมากเกินไปให้ใช้คัตเตอร์ขูดออกให้เรียบ

- นำกาวแป้งเปียกทากระดาษเหลือและทาที่หัวหุ่นบริเวณขอบกระดาษที่เป็นรอยเจาะและส่วนที่ถูกขูดออก นำกระดาษเหลือมาติดทับให้หนา 2 ชั้น (บริเวณขอบปากควรติดกระดาษเหลือให้หนากว่าส่วนอื่นๆเพราะจะเป็นส่วนที่โดนเหงื่อมากที่สุดและหากมีการซอมแซมหัวหุ่นก็จะซอมแซมส่วนนี้มากที่สุด)และติดกระดาษเหลือด้านในหัวหุ่นเชื่อมขอบกระดาษกับกระดาษเนื้อเดิมให้แนบสนิท ส่วนบริเวณตาให้ติดกระดาษแบบขึงตึงเพื่อให้ง่ายแก่การติดตาข่ายในขั้นตอนต่อไป

ภาพประกอบ 53 ตัดกระดาษเหลืองตามขอบรอยเจาะ

2.4 ขั้นตอนการลงพื้นด้วยดินสอพอง

- ละลายดินสอพองกับน้ำเพียงเล็กน้อยให้เนื้อดินสอพองมีลักษณะข้น ผสมดินสอพองกับกาวลาเท็กซ์ในอัตราส่วน 10 : 1 นำดินสอพองที่ผสมแล้วทาด้านในหัวหุ่นทั้งสองชั้น 1 รอบ โดยทาเฉพาะบริเวณส่วนที่เจาะช่องแต่เว้นบริเวณตาเพื่อเวลาติดตาข่ายจะทำให้ติดแน่นกว่าและทาด้านนอก 1 รอบ ปล่อยให้แห้งจึงทาชั้นต่อไป

- ในการทาดินสอพองรอบที่2และรอบที่3 ให้ผสมดินสอพองเพิ่ม โดยให้กาวมีอัตราส่วนน้อยกว่าดินสอพองลงไปเรื่อยๆเพราะถ้าใส่กาวเยอะจะทำให้ดินสอพองเวลาแห้งจะแข็งมากเกินไป ทาดินสอพองด้านนอกให้หนา 3 ชั้น ปล่อยให้แห้ง

ภาพประกอบ 54 ทาดินสอพองบริเวณส่วนที่เจาะรู

- นำหัวหุ่นที่แห้งสนิทมาขัดโดยใช้กระดาษทรายเบอร์หยาบขัดเอาเม็ดหรือผิวที่ขรุขระออกตรงบริเวณรอบดวงตาด้านนอกออก นำกระดาษทรายเบอร์กลางขัดซ้ำและเก็บรายละเอียดด้วยกระดาษทรายเบอร์ละเอียดขัดให้เรียบเนียน เมื่อขัดด้านนอกเสร็จแล้วให้ขัดด้านในด้วยกระดาษทรายเบอร์หยาบ

- ใช้สีพลาสติกสีขาวทาบริเวณตาและตากลมให้แห้งจึงทาสีซ้ำอีกครั้ง

2.5 ขั้นตอนติดตาข่าย

ในการติดตาข่ายเพื่อทำแววตาให้หัวหุ่นนั้นจะไม่ทำครบทั้ง 10 หัว หัวที่ไม่ทำมีหัวแปะยิ้มและหัวอ้ายิ้มจะทำเพียงแค่เจาะช่องตาเท่านั้น

อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนนี้มีดังนี้

- ปืนกาวร้อน
- ตาข่ายแบบแข็งสีดำ

ภาพประกอบ 55 อุปกรณ์สำหรับติดตาข่าย

- ใช้ปืนกาวร้อนบีบกาวบริเวณขอบตา นำตาข่ายติดลงไป รอให้กาวแห้ง

- ตัดกระดาษห่อพัสดุน้ำตาลเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะช่องตรงกลางเป็นวงรีให้พอดีกับช่องตาที่เจาะไว้ตามรูป

- นำกระดาษห่อพัสดุน้ำตาลที่ตัดไว้มาติดทับลงบนช่องตาที่เจาะไว้ให้หนา 4 ชั้น และนำเศษกระดาษที่เหลือมาติดทับทั้ง 4 มุม รอให้แห้งจึงใช้สีพลาสติกทาทับบริเวณที่เจาะช่องทั้งหมด เมื่อสีแห้งให้ทาบริเวณรอบๆตาอีกครั้ง

ภาพประกอบ 56 ติดกระดาษน้ำตาลติดทับลงบนช่องตากันตาข่ายหลุด

ภาพประกอบ 57 ติดกระดาษให้แน่นหนา

- ทาสีโปสเตอร์สีฟ้าช่วงตา ที่ต้องทาก่อนเพราะเมื่อประกอบหัวหุ่นแล้วจะทาสียากอาจเลอะตาข่ายได้

ภาพประกอบ 58 ทาสีโปสเตอร์ก่อนประกอบหัวหุ่น

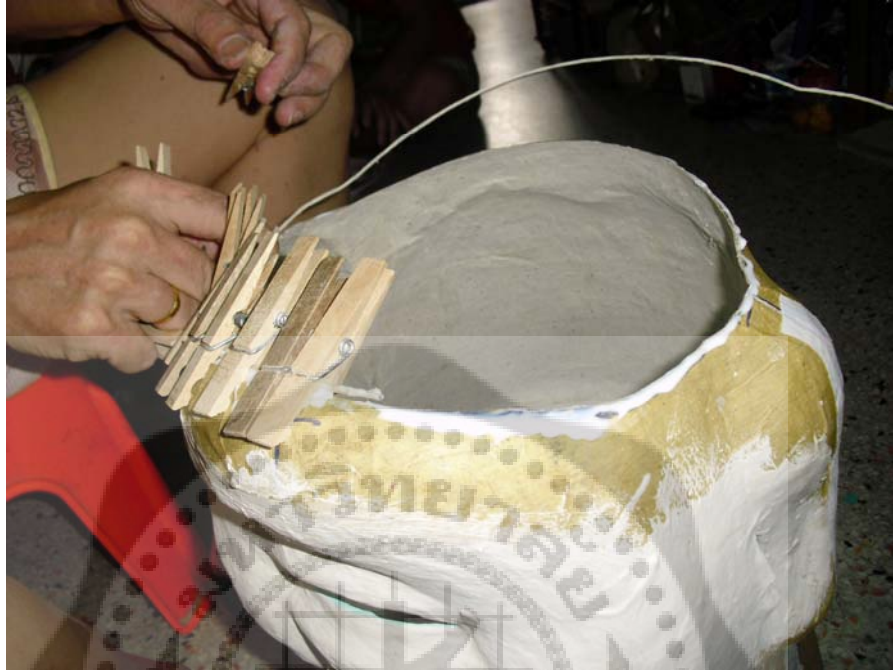
3.6 ขั้นตอนประกอบหัวหุ่น

- นำชิ้นส่วนทั้ง 2 ชิ้นมาประกบกันใช้ผ้าขาวบางติดตามรอยต่อทั้งหมดและฟิงลมทิ้งไว้

ภาพประกอบ 59 ติดผ้าขาวบางตามรอยต่อทั้งหมด

- ทากาวลาเท็กซ์รอบขอบด้านล่างของหัวหุ่น นำลวดที่พันด้วยกระดาษว่ามาติดใช้ไม้หนีบๆ ให้ลวดติดกับหัวหุ่น

ภาพประกอบ 60 ติดลวดขอบด้านล่างของหัวหุ่น

- นำสายยางแบบอ่อนมาผ่าครึ่งเพียงด้านเดียวมาครอบลวด

ภาพประกอบ 61 นำสายยางแบบอ่อนมาผ่าครึ่งเพียงด้านเดียวมาครอบลวด

- ใช้กระดาษสาหรือกระดาษฟางก็ได้ติดทับรอยต่อด้านในหัวหุ่น ถ้าใช้กระดาษสาจะติด 2 ชั้น ส่วนกระดาษฟางจะติด 4 ชั้น ต้องทำให้ด้านในชื้นด้วยการทากาวลงบนรอยต่อจึงค่อยนำกระดาษไปติดและติดผ้าขาวบางในชั้นต่อไป เพื่อที่จะให้เส้นใยยึดเกาะกับหัวหุ่นได้ดีให้นำผ้าขาวทากาวมาติดทับบนยางเป็นชั้นแรก ชั้นต่อไปติดกระดาษสาโดยติดแบบแนวตั้งแล้วจึงค่อยติดแบบแนวนอนอีกชั้นและติดกระดาษเหลืองเป็นชั้นสุดท้าย

ภาพประกอบ 62 ติดกระดาษสาหน้าทับสายยาง

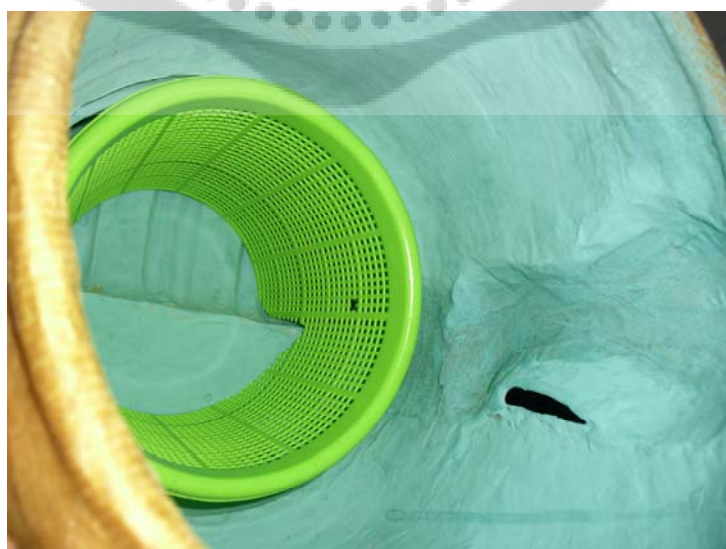
ภาพประกอบ 63 ติดผ้าขาวบางทับ

- เมื่อกระดาษแข็งจึงทาสีด้านในหัวหุ่ให้ทั่วซึ่งโทนสีที่ทานั้นควรเป็นสีโทนเย็น เพราะถ้าใช้สีโทนร้อนหรือสีที่บะจะทำให้ผู้ใส่หัวหุ่เงินรู้สึกอึดอัดและจะไม่นิยมใช้สีอ่อนหรือสีสว่างมากเกินไปก็จะเลอะเทอะง่าย

- นำตะกร้าขนาดที่สวมศีรษะได้มาตัดก้นตะกร้าออกและตัดตะกร้าให้ใส่เข้ากับหัวหุ่ได้พอดี โดยต้องให้ขอบตะกร้าอยู่ตรงหน้าผากของผู้ใส่หัวหุ่เงิน พร้อมทั้งเจาะรูด้านข้างตะกร้าเพื่อเอาไว้ร้อยเชือกที่รัดคอเวลาใส่หัวหุ่

ภาพประกอบ 64 ตัดก้นตะกร้าและเจาะรูไว้คล้องเชือก

ภาพประกอบ 65 ตัดตะกร้าให้พอดีกับหัวหุ่

- นำลวดเส้นใหญ่มาจับตามขอบตะกร้าที่ตัดและใช้ลวดเส้นเล็กร้อยลวดเส้นใหญ่ให้ติดกับตะกร้า

ภาพประกอบ 66 ร้อยลวดติดกับตะกร้า

- นำตะกร้าวางกึ่งกลางหัวหุ่นและวาดตามรอยเพื่อกำหนดตำแหน่งของตะกร้า ใช้เข็มเจาะสับหว่าง ร้อยตะกร้าให้ติดกับหัวหุ่นด้วยเข็มร้อยมาลัย

ภาพประกอบ 67 ร้อยตะกร้าให้ติดกับหัวหุ่นด้วยเข็มร้อยมาลัย

- เมื่อเย็บเสร็จแล้วใช้เข็มตึงด้ายให้ตึงหลังจากนั้นใช้ด้ามไม้ตีร้อยเจาะให้เรียบและติดกระดาษ
 สานนาทับบนปิดด้าย ติดกระดาษเหลืองทับอีกครั้ง

ภาพประกอบ 68 ใช้เข็มตึงด้ายให้ตึง

ภาพประกอบ 69 ตึงด้ายให้ตึง

- ประกอบปีกหมวกเข้ากับหมวก โดยปีกหมวกทำด้วยการตัดโฟมตามรูปทรงที่ต้องการและ
 ติดกระดาษเหลือง 3-4 ชั้น ใช้ผ้าขาวบางติดตามรอยต่อและติดตามขอบปีกหมวก หลังจากนั้นติด
 กระดาษเหลืองให้ทั่ว เมื่อปีกหมวกแห้งแล้วจะตะขอเจาะเข้ากับปีกหมวก

- ทาดินสอพองให้ทั่วหัวหุ่น 3-4 รอบ โดยต้องรอให้แต่ละรอบแห้งจึงทารอบต่อไป

ภาพประกอบ 70 ทาดินสอพองให้ทั่วหัวหุ่น 3-4 รอบ

3.7 ขั้นตอนการลงสีรองพื้น

- ใช้กระดาษทรายเบอร์หยาบขัดก่อนโดยขัดให้ผิวที่ขรุขระออกจนผิวเสมอกัน ต่อจากนั้นใช้กระดาษทรายเบอร์กลางขัดผิวให้เรียบ ในการขัดขั้นตอนนี้ต้องขัดเน้นส่วนเว้าส่วนโค้งของหัวหุ่นให้ชัดเจน อย่าให้มีเหลี่ยมต้องขัดให้กลม เก็บรายละเอียดอีกครั้งโดยใช้กระดาษทรายเบอร์ละเอียดขัดให้ทั่วจนผิวเรียบเนียน

ภาพประกอบ 71 ขัดหัวหุ่นด้วยกระดาษทราย

- ใช้แปรงทาแลคเกอร์ในการทาสีรองพื้นสีขาวทำให้ทั่วหัวหุ่นตั้งไว้ให้แห้ง 1 รอบ จึงทารอบที่ 2

ภาพประกอบ 72 ทาสีรองพื้นสีขาว

- วาดลายเส้นดินสอส่วนลวดลายและกำหนดจุดสำหรับติดเครื่องประดับ ทากาวลาเท็กซ์ตามรอยดินสอที่วาดไว้ นำดินไทยที่ปั้นเป็นเส้นมาติดตั้งไว้ให้แห้ง

ภาพประกอบ 73 วาดลายเส้นดินสอส่วนลวดลายและกำหนดจุดสำหรับติดเครื่องประดับ

ภาพประกอบ 74 ติดลวดลาย

3.8 ขั้นตอนการระบายสี

- ระบายสีโปสเตอร์สีเนื้อให้ทั่วใบหน้าและด้านหลังหัวหุ่น ซึ่งในการผสมสีเนื้อต้องใส่สีชมพู สะท้อนแสงลงไปด้วย ควรทาสีด้วยแปรงที่ใช้ทาแลคเกอร์เพราะมีขนอ่อนนุ่มไม่ทิ้งรอยแปรง ในขณะที่ รอสสีเนื้อแห้งให้ทาสีแดงส่วนของหมวกด้านบน เมื่อสีแห้งวาดส่วนที่เป็นคิ้ว หนวด ผม ขอบเปลือกตา โดยมีกระดาษที่ตัดเป็นแบบให้วาดตาม

ภาพประกอบ 75 ระบายสีโปสเตอร์สีเนื้อให้ทั่วใบหน้าและด้านหลังหัวหุ่น

ภาพประกอบ 76 วาดคิ้ว หนวด ผม

- ลงสีบริเวณหมวกและปีกหมวกด้วยสีเขียว หลังจากนั้นระบายสีเขียวเข้มโดยการใช้พู่กันจุดให้เป็นเหมือนลายหยก

ภาพประกอบ 77 ระบายสีหมวกให้มีลักษณะเหมือนลายหยก

- เมื่อสีบริเวณหมวกเริ่มแห้งจึงลงสีดำโดยวาดเส้นสีขอบผมก่อน และระบายสีส่วนหนวดไว้ 1 รอบ

ภาพประกอบ 78 ระบายสีผมและหนวด

- ใช้ฟู่กันที่มีขนแปรงแข็งๆชุบน้ำนำมาเช็ดตาข่ายให้สะอาด หลังจากนั้นผสมสีเหลืองอ่อนขีดเป็นเส้นบริเวณโคนฟันที่ติดกับริมฝีปากเพื่อสร้างมิติให้มีความสมจริง ผสมสีน้ำตาลมาขีดเส้นให้เป็นซี่ฟัน เมื่อสีแห้งจึงผสมสีน้ำตาลเข้มมาขีดทับและใช้สีน้ำตาลออกดำมาขีดซ้ำเป็นรอบสุดท้าย

ภาพประกอบ 79 ระบายสีให้มีมิติสมจริง

- บริเวณดวงตาจะใช้สีฟ้าทาส่วนหัวตาและหางตามีการไล่สีให้กลมกลืน ชีดเส้นขอบตาด้วยสีดำผสมกับสีน้ำตาลโดยลากให้เส้นยาวเกือบถึงสันจมูกระบายส่วนที่เป็นหัวตา
- เขียนเปลือกตาโดยการเขียนเส้นเปลือกตานี้ควรใช้พู่กันจีนเพราะมีขนแปรงที่ยาวและอ่อนนุ่มกว่าพู่กันทั่วไปจะช่วยให้เส้นที่เขียนดูเป็นธรรมชาติ

ภาพประกอบ 80 การลงสีตา

- ในการลงสีบริเวณคิ้วควรใช้หมักจีนในการลงสี เพราะหมักจีนมีความเหลวและลื่น เขียนง่าย มีสีที่เข้มกว่าสีโปสเตอร์เมื่อแห้งจะมีความเงา

ภาพประกอบ 81 เขียนคิ้วด้วยหมักจีน

3.9 ขั้นตอนตกแต่งหน้าหัวหุ่น

- เริ่มตกแต่งหน้าตาด้วยระบายสีแดงที่ริมฝีปาก ระบายสีดำในส่วนที่เป็นผมและหนวดโดยระบายสี 2 รอบ ทาสีทองที่ปีกหมวกและตามเส้นดินที่ปั้นติดไว้ เมื่อสีทองแห้งจึงใช้กากเพชรสีทองทาทับเพื่อสร้างความแวววาว

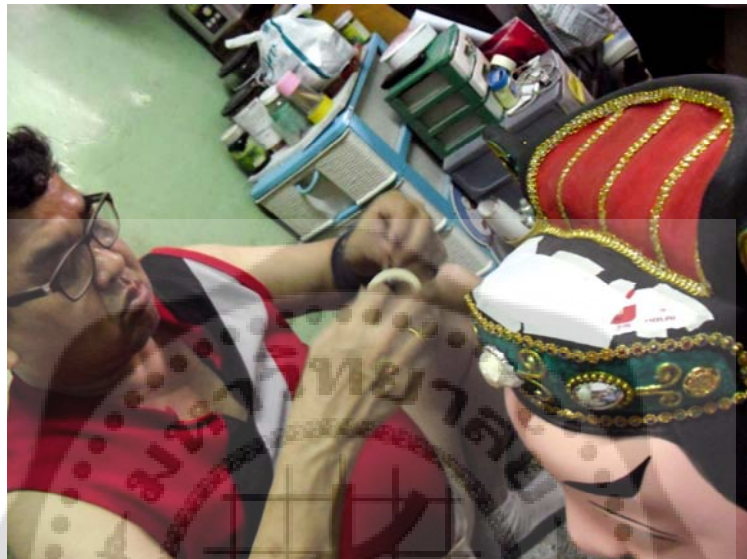
ภาพประกอบ 82 ทากากเพชรสีทอง

- ติดเครื่องประดับโดยเน้นเครื่องประดับที่มีสีทอง หยก เพชร พลอย ไข่มุก และติดผ้าดัดทองที่หมวกให้สวยงาม

ภาพประกอบ 83 ติดเครื่องประดับ

- ในการฟ้นสเปรย์สีจะต้องติดเทปกาวย่นที่เครื่องประดับ บนฝาหมวกด้านบนและส่วนที่เป็น
 หนดเพราะหากเครื่องประดับที่มีความมันวาวโดยสเปรย์อาจทำให้ขุ่น ส่วนบนฝาหมวกนั้นจะต้องทำ
 การติดฟูก่อนจึงค่อยฟ้นสเปรย์และบริเวณหนดที่ต้องป้องกันไว้เพื่อไม่ให้เกิดความเงาเมื่อเวลาทากาว
 สำหรับติดหนดจะทำให้ติดได้ไม่แน่น

ภาพประกอบ 84 ติดกระดาษส่วนหมวกด้านบนกับฟ้นสเปรย์

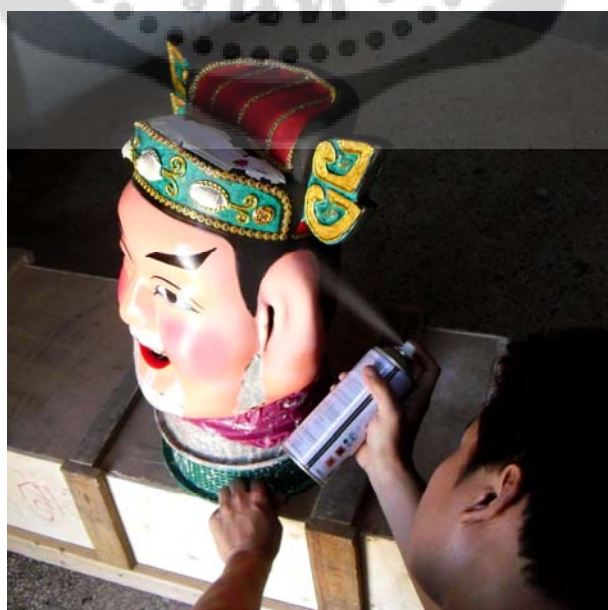
ภาพประกอบ 85 ติดเทปกาวย่นที่เครื่องประดับและหนด

- แต่งเติมสีสนิมให้หัวหุ่นด้วยการลงสีแก้ม ใช้พู่กันจันทันขนาดใหญ่แตะกับสีฝุ่นสีแดงที่ผสมแป้งเด็ก ปิดแบบวนๆลงบนแก้มหัวหุ่น หลังจากนั้นตรวจสอบและเก็บรายละเอียดก่อนพ่นสเปรย์ใส

ภาพประกอบ 86 ลงสีแก้ม

- นำหัวหุ่นไปพ่นสเปรย์ใสเพื่อให้หัวหุ่นเงางามและป้องกันสีลอก พ่นสเปรย์ให้ทั่วหัวหุ่น 1 รอบ ฟุ้งลมให้แห้งจึงพ่นรอบที่ 2 ส่วนที่ควรระวังคือแก้ม ห้ามพ่นหนาหรือซ้ำเพราะสเปรย์จะไหลย่อยลงมาทำให้สีที่ปิดแก้มละลาย ฟุ้งลมให้แห้งจึงพ่นด้านใน 1-2 รอบ ส่วนขอบหัวหุ่นนั้นควรพ่นหลายรอบ เพราะส่วนนี้จะโดนเหงื่อและเสียดสีกับเสื้อผ้าอาจเกิดการชำรุดได้ง่ายจึงต้องพ่นสเปรย์ใสเคลือบให้หนาไว้

ภาพประกอบ 87 พ่นสเปรย์ใสให้ทั่วหัวหุ่น

- ทิ้งให้หัวหุ่นแห้งอย่างน้อย 1 คืน จึงค่อยมาทำแววตาให้หัวหุ่นโดยการนำลูกบิดสีขาวมาร้อยติดกับตาข่ายและแกะเทปกาวออกให้หมด

ภาพประกอบ 88 ทำแววตาโดยการนำลูกบิดสีขาวมาร้อยติดกับตาข่าย

- นำเชือกร้อยคล้องที่รูตะกร้าที่เจาะไว้และนำปลายเชือกสีที่รัด

ภาพประกอบ 89 ร้อยเชือกคล้องรูตะกร้า

- เจาะชามอะลูมิเนียมสี่มุม

ภาพประกอบ 90 เจาะชามอะลูมิเนียมสี่มุม

- ใช้สายไฟขนาดเล็กหรือเส้นลวดร้อยให้ชามอะลูมิเนียมยึดติดกับตะกร้าข้างใน

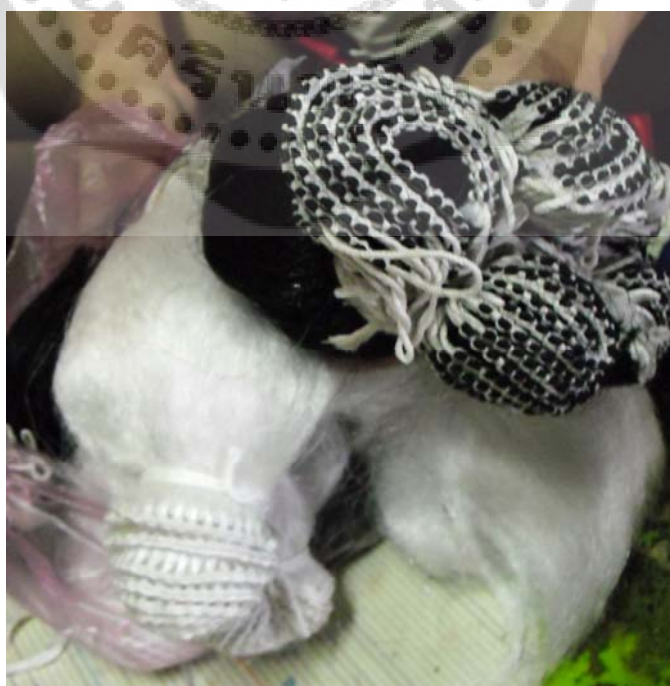
ภาพประกอบ 91 ยึดชามอะลูมิเนียมติดกับตะกร้า

- ติดพู่กลมบนหมวกหัวหุ่นโดยการตัดลวดให้เป็นขด นำไปติดโดยเริ่มติดตำแหน่งกลางหมวก จะใช้พู่กลมขนาดใหญ่ ติดถัดไปด้วยพู่กลมขนาดกลาง และติดพู่กลมอันสุดท้ายด้วยพู่กลมขนาดเล็ก หลังจากนั้นติดกระดาษเหลืองทับปิดรอยที่ติดลวด รอให้กระดาษแห้งจึงค่อยทาสีดำทับ

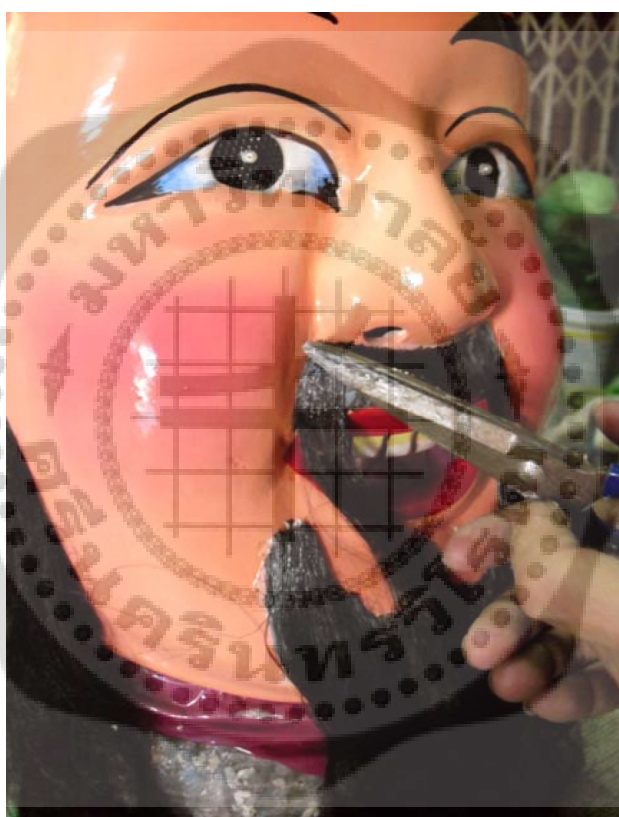
ภาพประกอบ 92 ติดกระดาษเหลืองทับรอยที่ติดลวด

- การติดหนวดจะใช้หนวดที่นำมาใช้ติดกับหัวหุ่นจะเป็นเส้นไหมที่สั่งซื้อมาจากประเทศจีน มีทั้งสีขาวและสีดำจะใช้สีใดนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบลักษณะของหัวหุ่นนั้นๆ

ภาพประกอบ 93 หนวดสีขาวและสีดำที่ใช้ติดหัวหุ่น

- นำหนดมาสาางออกจากกันและตั้งให้หนดคลายตัว จับเส้นหนดเรียงกันให้มีความสั้นยาวไล่ระดับกัน ทากาวลาเท็กซ์ให้หนาพอสมควรลงบริเวณที่ต้องติดหนด แบ่งหนดออก 2 ซ่อ โดยซ่อแรกติดที่ข้างหูทั้งหมดซ่อ ส่วนซ่อที่ 2 แบ่งครึ่งนำมาติดให้สูงขึ้นไปและส่วนที่เหลือนำมาติดเป็นชั้นบนสุด และติดหนดตรงส่วนคางโดยใช้หนดทั้งแพร ตัดหนดให้ได้ความยาวที่ต้องการแล้วนำมาติดไล่ระดับชั้น ติดหนดส่วนสุดท้ายคือหนดบริเวณเหนือริมฝีปากบน เวลาที่ติดหนดแต่ละชั้นนั้นต้องใช้กรรไกรช่วยกดให้หนดติดแน่น เมื่อติดหนดเสร็จแล้วนำไปตากลมรอกาวแห้งในช่วงที่รอกาวแห้งต้องคอยกดหนดซ้ำเพื่อให้หนดติดแน่น ทิ้งไว้ให้แห้ง 1 คืน

ภาพประกอบ 94 กตหนดให้แน่น

- เมื่อหนดแห้งสนิทให้นำหัวหุ่นไปพ่นสเปรย์ใสส่วนที่ติดหนดและส่วนที่ติดพู่กลม หลังจากนั้นใช้แปรงหวีหนดเพื่อสาางให้เส้นไหมที่ไม่ติดกาหวลุดออก ตัดแต่งหนดให้เรียบร้อยสวยงาม
- ประดับหมวกให้สวยงามด้วยการนำพู่ไหมพรมญี่ปุ่นเปณนเส้นไหมยาวมาร้อยกับเครื่องประดับและนำไปคล้องที่ปีกหมวก มัดให้แน่นแล้วหยอดกาหวตาข้างเพื่อให้ติดแน่นคงทน

ภาพประกอบ 95 แต่งหน้าให้สวยงามด้วยการทิว

ภาพประกอบ 96 หยอดกาวตาข้างให้ฟูใหม่ญี่ปุ่นติดแน่น

ภาพประกอบ 97 หัวหุ่นไล่ซึ่งเอี้ยที่เสร็จสมบูรณ์

ในการถ่ายทอดความรู้กระบวนการการผลิตหัวหุ่นจีน นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ (คกเท้า) ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองว่ามีโอกาสได้รู้จักอาชีพทำหัวหุ่นและตัวหุ่นมาตั้งแต่อายุ 12 ปี เพราะในสมัยนั้นมีนิยมโฆษณากันด้วยหุ่น

“เมื่อก่อนที่บ้านผมอยู่ที่มาบุญครอง อาทิตย์หนึ่งก็จะได้มาที่เยาวราชครึ่งหนึ่ง เพราะต้องมาขายของ และได้เห็นที่หน้าโรงหนังทั้งโรงหนังบรอดเวย์ โรงหนังเท็กซัส คือแถวๆ เยาวราชจะมีโรงหนังเยอะ มีทั้งหนังแขกหนังฝรั่ง หน้าโรงหนังก็จะมีหุ่น มีสัตว์ประหลาด เหมือนเป็นการโฆษณาหนัง ตอนนั้นเขานิยมโฆษณากันด้วยหุ่น แบบขยับได้ก็มี มีทั้งรูปเต่าไฟ รูปไดโนเสาร์ ซูเปอร์แมน คิงคอง ชุดหลังสุดคงเป็นชุดศึกษาแกะมนุษย์ทองคำ ทั้งโรงหนังสกาล่า โรงหนังปารีสก็ใช้หุ่นแบบนี้ แต่เดี๋ยวนี้ก็ไม่มีแล้ว “ (นายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

หุ่นโฆษณานี้หน้าโรงหนังจึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นให้คกเท้าหันมาสนใจการสร้างหุ่นอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจัง โดยเริ่มจากการที่คกเท้ามักไปนั่งดูอาจารย์ตงหัง แซ่ตั้ง ทำหุ่นแถวเยาวราชเป็นประจำ ได้รับความชักชวนให้มาฝึกหัดทำหัวหุ่น

“พอมายาวราชที่ก็จะมานั่งดูอาจารย์เขาทำหุ่นพวกนี้อยู่ที่หน้าบ้านสักชั่วโมงหนึ่ง เพราะว่าเราชอบ มานั่งดูบ่อยทุกอาทิตย์จนอาจารย์เริ่มคุ่นหน้าคุ่นตา หลังๆ พอมายาวราชเขาก็ทัก "อ้าว มาแล้วหรือ" ก็มานั่งดูทุกอาทิตย์จนรู้จักกัน แกก็เลยบอกว่าถ้าสนใจก็ให้มาหัดทำงานนี้ดีกว่า สัก 4-5 ปี ก็ทำงานได้เป็น 'เถ่าซิว' แล้ว คือเป็นมืออาชีพแล้ว แกก็บอกว่าให้เรียกพอมาคูย มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์" (นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงส์(คกเท้า).สัมภาษณ์.2556)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองจึงส่งผลสำคัญต่อการจดจำ เลียนแบบ และเรียนรู้เพื่อสืบสานงานศิลปะการทำหุ่นจากอาจารย์ตงหังในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้โดยการฝึกปฏิบัติเป็นหลัก ในเบื้องต้นเป็นการฝึกปฏิบัติแบบเป็นลูกมือ กระทั่งเริ่มมีความชำนาญมากขึ้นจนได้รับความวางใจให้สามารถนำกระบวนการเหล่านั้นมาทำหุ่นเองได้

ภายหลังคกเท้าพยายามค้นคว้าทดลองเพื่อปรับปรุงการหาวัสดุใหม่ในการทำแม่แบบหัวหุ่นนั้นคือการใช้โฟมซึ่งช่วยทำให้การทำงานง่ายขึ้น สามารถแกะสลักได้ละเอียดสวยงาม นำกลับมาใช้ใหม่ได้หลายครั้ง ง่ายแก่การเก็บรักษากว่าเดิมจากแต่เดิมที่ใช้ไม้ไผ่มาสาน และพัฒนารูปแบบหัวหุ่นให้มีความหลากหลายโดยมีการทำหัวหุ่นทั้งหุ่นแบบจีน เช่น มังกร สิงโต เทพ ฮก ลก ซิว เทพเจ้ากวนอู ฯลฯ หุ่นแบบไทย เช่น พญานาค หรือหุ่นแบบฟรีสไตล์ เช่น รูปป่องแป้ง รูปไก่ รูปกระดาง หรือแม้แต่รูปกระป๋องน้ำมันเครื่องก็ยังเคยทำมาแล้วซึ่งจากเดิมมีแค่หัวหุ่นแปะยิ้มและอาซิม ด้วยความมีฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานจนเป็นที่ยอมรับ นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงส์ (คกเท้า) ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนทำหุ่นจากกระดาษหนึ่งเดียวของเมืองไทยโดยการได้รับรางวัลเชิดชูเกียรตินักประดิษฐ์ไทย ประจำปี 2544

ภาพประกอบ 98 นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงส์รับรางวัลสมาคมการประดิษฐ์ไทย

จากการสัมภาษณ์นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์และนางสาวณัฐฐา เอื้อบำรุงพงศ์ พบว่าในการสืบทอดการผลิตหัวหุ่นของนายจิรวุฒินั้นยังขาดผู้สืบทอด เนื่องจากลูกหลานในครอบครัวต่างมีภาระมีครอบครัวเป็นของตนเองและให้ความสนใจในวิชาชีพด้านอื่นๆ คือ ลูกชายคนโตต้องย้ายไปทำงานที่จังหวัดภูเก็ตกับภรรยาและมีความสนใจในด้านคอมพิวเตอร์ ลูกสาวคนที่ 2 ได้แต่งงานและย้ายไปอยู่กับสามีที่จังหวัดอุดรธานี ลูกสาวคนที่ 3 มีความสนใจและค่อยเป็นลูกมือในการช่วยทำหัวหุ่นในบางขั้นตอน แต่ยังไม่สามารถแกะแม่แบบจากโฟมได้ และมีความสนใจทำงานตามความถนัดของตนเอง ก่อนเนื่องจากจบการศึกษาสาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยมีความตั้งใจที่จะทำงานการผลิตหัวหุ่นเป็นงานเสริมเพิ่มเติม ลูกสาวคนที่ 4 กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ซึ่งมีความสนใจในงานออกแบบเสื้อผ้าจึงไม่ค่อยให้ความสนใจในการผลิตหัวหุ่น

“ตอนนี้ก็ไม่มีคนมาสืบทอด ลูกเด็าก็ไม่ยอมทำต่อ ก็ไม่เสียดายหรือเพราะมันบังคับกันไม่ได้ แต่ก็พยายามสอนคนอื่น ๆ ก็ยังมีเด็ก ๆ บางคนในตึกที่สนใจ มีอะไรก็คอยมาถาม ว่าง ๆ เราก็เรียกมาช่วยทำก็แล้วแต่ว่าเขาสนใจมากแค่ไหน ก็จะสอนให้เต็มที่ไม่ว่าปิดบัง” (นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์(คกเท้า). สัมภาษณ์.2556)

“มีความสนใจอยู่ แต่อยากลองทำงานตามความถนัดตามที่ตัวเองเรียนมาก่อน เอาวิชาที่เรียนมาเป็นงานหลักแล้วค่อยทำงานหัวหุ่นเป็นอาชีพเสริม เพราะรายได้จากการทำหัวหุ่นไม่ดีเท่าแต่ก่อน คนให้ความสนใจน้อยลงหันไปใช้งานที่มีการจัดการแสดงที่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการเซตสิงโตที่มีค่าใช้จ่ายสูง ทั้งค่าจ้างคนละสิงโต ค่าจ้างคนที่ใส่ชุดหัวหุ่น ไม่ใช่ว่าจะจ้างใครก็ได้ต้องจ้างคนที่เดินเป็นและมีประสบการณ์” (นางสาวณัฐฐา เอื้อบำรุงพงศ์. สัมภาษณ์. 2556)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้การผลิตหัวหุ่นกำลังจะสูญหายไป นายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ จึงได้มีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำหัวหุ่นเงินสู่มวลชนและการเปิดบ้านของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชนด้วยการลงบทความเผยแพร่ความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตหัวหุ่น ผ่านช่องทางต่างๆ ดังนี้

1. ทางหนังสือนิตยสารและหนังสือพิมพ์

- เนชั่น สุดสัปดาห์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 455 ปี 2545 หน้า 27
- เนชั่น สุดสัปดาห์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 456 ปี 2545 หน้า 27
- ผู้จัดการรายวัน วันพุธที่ 9 กุมภาพันธ์ 2548

- มติชน ประชาชน วันศุกร์ที่ 18 มีนาคม 2548 หน้า 33
- ตั๋งตัว ปีที่ 2 ฉบับที่ 16 เดือนเมษายน 2549
- เส้นทางท่ามาหากิน ปีที่ 10 ฉบับที่ 110 เดือนกุมภาพันธ์ 2551 หน้า 40-41

ภาพประกอบ 99 เผยแพร่ลงหนังสือนิตยสารตั๋งตัว

ภาพประกอบ 100 เผยแพร่กระบวนการผลิตหัวหุ่นลงหนังสือนิตยสารตั๋งตัว

2. ทางอินเทอร์เน็ต โดยมีการเผยแพร่ผ่านทาง

- <http://www.youtube.com/watch?v=1syGB2DZsSo>
- <http://ngiew.com>

โดยมีการเผยแพร่บทความกระบวนการผลิตหัวหุ่น ดังนี้

“เมื่อถามถึงวิธีการทำหุ่น คกเท้า ก็อธิบายให้ฟังเป็นขั้นตอน เริ่มจากขั้นแรกคือ เอาโฟมมาแกะเป็นรูปที่ต้องการจะทำก่อนเพื่อทำบล็อก หากจะทำเป็นหน้ากาก บล็อกก็จะเป็นเฉพาะส่วนของหน้าเท่านั้น แต่หากเป็นแบบสวมหัว เช่น หัวแปะยิ้ม ก็จะเป็นบล็อกอีกแบบหนึ่ง คือแกะโฟมเป็นเหมือนรูปปั้นเลย บล็อกโฟมนี้เมื่อแกะเสร็จแล้วก็สามารถนำมาใช้ซ้ำได้หลาย ๆ ครั้ง จากนั้นเริ่มทำหุ่นด้วยการเอากระดาษมาปะบนบล็อกนั้น ขั้นแรกใช้กระดาษลอกลายชุบน้ำปะ จากนั้นใช้แป้งเปียกผสมกาวลาเท็กซ์ทาแล้วปะกระดาษอื่นๆ เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ มาปะต่อให้ครบ 8 ชั้น เสร็จแล้วตากพัดลมไว้ข้ามวันจนแห้งสนิท จากนั้นจึงแกะออกจากบล็อก หากเป็นหน้ากากก็สามารถแกะออกได้เลย แต่หากเป็นหัวหุ่นแบบสวมจะต้องผ่าครึ่งก่อน เพื่อให้แกะได้สะดวก จากนั้นจึงเอามาประกอบกันใหม่ เจาะช่องลูกตา จมูก ปากให้เรียบร้อย เดินลวดตรงขอบเพื่อป้องกันกระดาษลู่ย เรียบร้อยทุกขั้นตอนแล้วจึงผสมดินสอพองกับกาวลาเท็กซ์ทาจนทั่วให้กลายเป็นสีขาว เมื่อกาวกับดินสอพองแห้งแล้ว ใช้กระดาษทรายขัดให้ผิวหุ่นเรียบเนียน แล้วจึงลงสี เขียนหน้าเขียนตาให้เป็นลวดลายตามที่ต้องการด้วยสีโปสเตอร์ สีน้ำ และสีพลาสติก เสร็จแล้วเคลือบด้วยเซลแล็กเพื่อให้เงางามและป้องกันสีลอก จากนั้นขั้นตอนท้ายสุดก็คือการตกแต่ง ใช้ลูกบิดใส่แทนลูกนัยน์ตาให้ดูมีชีวิตเหมือนจริงมากขึ้น และใส่หนวดใส่เคราตามรายละเอียดของหุ่นแต่ละตัว” (<http://ngiew.com/content-กมลเมธิดาการทำหุ่น-4-1180-19346-1.html>) ที่มา : ผู้จัดการรายวัน 9 กุมภาพันธ์ 2548)

ตลอดเปิดบ้านของตนเองให้เป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไปหรือกลุ่มบุคคลจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ในส่วนของการถ่ายทอดกรรมวิธีในการทำหัวหุ่นจีน คกเท้าจะถ่ายทอดให้ผู้สนใจอย่างเต็มที่โดยไม่หวงวิชา ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่ข้างเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบายถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ดังนี้

1. ผู้ถ่ายทอดจะจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำหัวหุ่นไว้ให้ผู้สนใจ
2. มีใบความรู้ที่อธิบายถึงวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนการทำหุ่น (รูปภาพประกอบในภาคผนวก) เพื่อเป็นการอธิบายและให้ความรู้พื้นฐานก่อนลงมือปฏิบัติ
3. หลังจากนั้นจะมีการสาธิตให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนโดยผู้ถ่ายทอดจะสาธิตทีละขั้นตอน
4. ให้ผู้สนใจได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการ

การถ่ายทอดความรู้จะเป็นแบบการสาธิตและให้ลงมือปฏิบัติตาม โดยผู้ถ่ายทอดความรู้จะอธิบายและปฏิบัติให้ดูก่อน จึงให้ผู้สนใจปฏิบัติตาม ซึ่งในการทำหัวหุ่นแต่ละหัวนั้นมีความยากง่ายและมีรายละเอียดมากน้อยแตกต่างกัน ทำให้ระยะเวลาในการทำงานต่างกัน ดังนั้นหากผู้มาเรียนมีความตั้งใจจริง ใจเย็น อดทน และประณีตก็จะเรียนรู้ได้ไม่ยาก และในการถ่ายทอดความรู้ผู้ถ่ายทอดได้หวังไว้ว่าจะเป็นการสืบสานภูมิปัญญาในการผลิตหัวหุ่นจีนให้แก่ชนรุ่นหลังให้สืบกันไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็น

1. เพื่อศึกษารูปแบบลักษณะ กระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษากฎมีปัญญาหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็น ศึกษาแบบลักษณะ กระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิต รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหุ่นจีน จำนวน 10 หัว โดยการเลือกแบบเจาะจง

1. หัวหุ่นแป๊ะยิ้ม
2. หัวหุ่นอาซิม
3. หัวหุ่นไล่ช้างเอี้ย
4. หัวหุ่นฮก
5. หัวหุ่นลก
6. หัวหุ่นเซียนชิว
7. หัวหุ่นกิมทัง
8. หัวหุ่นเง็กนึ่ง
9. หัวหุ่นกวนอู
10. หัวหุ่นเปาอุนจิ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์การศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) โดยตั้งประเด็นการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนและวิธีการในการผลิตหัวหุ่นจีน เพื่อบันทึกข้อมูลและรายละเอียดต่างๆสำหรับเป็นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลการสัมภาษณ์การศึกษาระบบการศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ ธี้อำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครมาเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์แบ่งเป็นหัวข้อตามลำดับดังนี้

1. รูปแบบลักษณะหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครมหานคร
2. กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครมหานคร

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการรวบรวมข้อมูลและศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครมหานครโดยศึกษาจากจากหัวหุ่นจีนจำนวน 10 หัว โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. รูปแบบลักษณะหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานครมหานคร

1.1 หัวหุ่นแป๊ะยิ้ม

1.1.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 32 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้ามีลักษณะกลมป้าน แก้มใหญ่อวบอิม จมูกได้รูปตาเรียวกว้าง ศีรษะล้านหน้าผากสูง หูยาวเรียวเสมอปลายคาง สีหน้าแสดงถึงอารมณ์ที่มีความสุข

1.1.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

หัวหุ่นแป๊ะยิ้มนับเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความศรัทธาแก่คนในชุมชนเขตสิงโต โดยแป๊ะยิ้มจะคอยไล่เหวี่ยงไส่ที่หลับให้ลุกขึ้นมาเดินเป็นการเพิ่มสีสันให้กับชุมชนเขตสิงโต

1.2 หัวหุ่นอาซิม

1.2.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 36 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นหญิงวัยกลางคน ใบหน้ายาว แก้มอวบอิม ตาเรียวเล็กยาวรีหางตาดก คิ้วเรียวยาวเป็นเส้นโค้งปลายหาง คิ้วตกลงไปกับตา จมูกได้รูป มีไฟเม็ดใหญ่เหนือริมฝีปาก การระบายสีส่วนของผมจะระบายให้มีลักษณะการรวบผมเปิดให้เห็นหน้าผาก ผมที่รวบไปนั้นปิดใบหูเกือบหมดเห็นเพียงติ่งหูและตุ้มหูห้อยใหญ่ ผมด้านหลังรวบสูงโค้งแหลม

1.2.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

หัวหุ่นอาซิมทำขึ้นมาให้คู่กับหัวหุ่นแปะยิ้มเหมือนมีชายก็ต้องมีหญิง ค่อยมาช่วยแปะยิ้มหลอกหลอและเหยยให้สิ่งโตเป็นการเพิ่มสีสันให้ขบวนแห่สิ่งโตมีความสนุกสนานครื้นเครง สร้างเสียงหัวเราะให้มากยิ่งขึ้น

1.3 หัวหุ่นไฉ่ซิงเอี้ย

1.3.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 42 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม คิ้วมีลักษณะการเขียนคิ้วเป็นแบบจิ้ง มีการลงสีตาให้มีมิติเพื่อความเหมือนจริง แสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม ศรีษะสวมหมวกของเสนาบดีทรงสี่เหลี่ยมสูง มีปีกหมวกยื่นออกประดับฟูไหมญี่ปุ่น

1.3.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

ไฉ่ซิงเอี้ยเป็นเทพที่ชาวจีนให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เป็นเทพเจ้าองค์สำคัญและเป็นเทพเจ้าองค์แรกที่ต้องไหว้ในวันตรุษจีน เพราะเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภ ความมั่งคั่งและการค้าขาย เพื่อให้คุ้มครองธุรกิจ การงาน การค้าให้รุ่งเรืองมีโชคลาภ

1.4 หัวหุ่นฮก

1.4.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 44 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป คิ้วเรียวยาวปลายหางคิ้วคว่ำลง ดวงตากลมโตหางตาวาวรี ปากเผยยิ้มแสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม สวมหมวกของคหบดีจีน ประดับหมวกด้วยเครื่องประดับที่ประกอบด้วยเพชร พลอย ทับทิม ทอง บนหมวกประดับด้วยดอกไม้ต้นปล่อยชายฝ้ายาวลงมาด้านข้างทั้ง 2 ด้าน

1.4.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

ฮกเป็นหนึ่งในสามของสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองและมีความสุขของจีน ฮก เป็นเทพเจ้าแห่งความร่ำรวยโดยโคกทรัพย์สมบัติและบิรวารสมบัติมักจะนิยมสร้างในรูปของคหบดีจีนผู้ร่ำรวย

1.5 หัวหุ่นลก

1.5.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

เป็นชายวัยกลางคน ใบหน้าอímเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป คิ้วเรียวยาวปลายหางคิ้วคว่ำลง ดวงตากลมโตทางตาวาวรี ปากเผยอยิ้ม แสดงสีหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน มีหนวดเคราดำยาวมันเงาดูสวยงาม ศีรษะสวมหมวกขุนนางจีน โดยหมวกแบ่งเป็น 2 ส่วน พื้นหมวกมีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ค้ำด้วยเครื่องประดับที่ประกอบด้วยไข่มุกติดอยู่บนทองฉลุลาย ด้านข้างเครื่องประดับมีลายนูนเป็นรูปมังกรกำลังทำท่าคาบแก้ว ส่วนหลังของหมวกเป็นหมวกสี่เหลี่ยมทรงสูง ข้างหมวกจะมีปีกหมวกเล็กยื่นออกมาและด้านหลังปีกหมวกเล็กจะมีปีกหมวกยาวกางออกมา ในปีกหมวกยาวจะมีลวดลายนูนขึ้นมาเล็กน้อย

1.5.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

ลก มีความหมายถึงความเจริญรุ่งเรือง ความมีโชคลาภวาสนาด้วยบุญบารมี มีฐานะมั่นคงและการทำงานที่ก้าวหน้ามั่นคง เป็นเทพบันดาลโชคชะตาให้ประสบความสำเร็จในตำแหน่งราชการ เป็นเทพบันดาลโชคชะตาให้ประสบความสำเร็จในตำแหน่งราชการ

1.6 หัวหุ่นชีว

1.6.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 42 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นชายชราที่มีใบหน้ายาว หน้าผากตรงกลางโหนกนูนมีรอยย่นบริเวณหน้าผาก ใบหน้ายิ้มแสดงความใจดี นัยน์ตาชั้นเดียวยาวรี ใบหูใหญ่ยาวดูเป็นคนอายุยืน ริมฝีปากเผยอขึ้นแสดงอาการยิ้ม หนวดเครายาวมันเงาและเรียงเป็นระเบียบ ศีรษะล้านประมาณครึ่งศีรษะ ศีรษะด้านหลังมีมวยผ้า

1.6.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

ชีวหมายถึงอายุยืนขวัญยืนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง เป็นหนึ่งในสามของสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองและมีความสุข นิยมสร้างในรูปที่เป็นชายชรา ชาวจีนเชื่อว่าผู้ที่มีโหนกหน้าผากนูนใหญ่จะเป็นผู้มีอายุยืนยาว มีติ่งหูที่ยาวเท่ากับช่วงรอยต่อระหว่างจมูกกับปาก (ตรงหนวด) ต้องกว้างยาวอันหมายถึงการมีอายุยืนยาว มีหนวดเคราสีขาวนวลยาวเป็นมันเงาอันหมายถึงการมีสุขภาพที่แข็งแรง

1.7 หัวหุ่นกิมทั้ง

1.7.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 38 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นเด็กผู้ชายมีใบหน้ากลมมน จมูกได้รูป แก้มอวบอิม ใบหูใหญ่ยาวติงหูใหญ่ คิ้วเขียนเป็นเส้นโค้งได้รูป ดวงตาเรียวยาว แสดงอาการยิ้ม สวมหมวกทรงครึ่งวงกลมปิดหน้าผากเล็กน้อย ไว้ผมเปีย

1.7.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

เปรียบเสมือนกุมารที่คอยให้คำขอร่ำรวยและเป็นตัวแทนของลูกหลาน มีสีหน้ายิ้มแย้มแสดงถึงการมีความสุข ลักษณะหน้าตาที่สร้างหัวหุ่นมีรูปร่างหน้าเหมือนเด็กทั่วไป โดยสามารถแต่งหน้าตาหรือทำทรงผมได้ตามต้องการ

1.8 หัวหุ่นเง็กนึ่ง

1.8.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 38 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร เป็นเด็กผู้หญิง มีใบหน้ากลมมน จมูกได้รูป แก้มอวบอิม ใบหูใหญ่ยาวติงหูใหญ่ คิ้วเขียนเป็นเส้นโค้งได้รูป ดวงตาเรียวยาว เปลือกตาวาดเป็นเส้นโค้ง ริมฝีปากเรียวยาว ริมฝีปากเมยอขึ้นเล็กน้อยเห็นฟันบนแสดงอาการยิ้ม ริมฝีปากล่างโค้งมน ไว้ผมหน้าม้าและไว้แกละผมเปีย

1.8.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

หัวหุ่นเง็กนึ่งเปรียบเสมือนกุมารี่ สร้างขึ้นมาเพื่อคู่กับกุมารกิมทั้ง มีความหมายในเรื่องให้คำขอร่ำรวยและเป็นตัวแทนของลูกหลานที่มาไหว้บูชายาย มีสีหน้ายิ้มแย้มแสดงถึงการมีความสุข ลักษณะหน้าตาที่สร้างหัวหุ่นมีรูปร่างหน้าเหมือนเด็กผู้หญิงทั่วไป ให้ดูน่ารักน่าเอ็นดู ใช้เดินร่วมกับหัวหุ่นแปะยิ้มกับหัวหุ่นอาซิมด้วยก็ได้

1.9 หัวหุ่นกวนอู

1.9.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 45 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 75 เซนติเมตร ใบหน้ายาวเป็นสีแดงทั้งใบหน้า ริมฝีปากเป็นสีแดง แก้มเตอบ ใบหูกาง หน้าผากมีรอยย่นโค้งกลางหน้าผาก หัวคิ้วย่นขนกัน ดวงตาวาวเรียวยาวตาเฉียงขึ้น เครายาวถึงอกเรียงเส้นสีดำคล้าย ริมฝีปากบนและล่าง ซิดติดกัน ไม่ได้เจาะช่องปากเหมือนหัวหุ่นจีนตัวอื่นๆ ศีรษะสวมหมวกสี่เหลี่ยมทรงครึ่งวงกลม ประดับลวดลายมังกรคู่ ติดพู่กลมสีแดงตรงกลางหน้าผาก และมีผ้าสีทองมัดติดกับหมวกปล่อยชายผ้ายาวลงมาสองข้าง

1.9.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

กวนอูเป็นเทพที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ กตัญญูรู้คุณคน นิยัรักความยุติธรรม มีคุณธรรมไม่รังแกผู้อ่อนแอกว่าและผู้ไร้ทางสู้ ถือสัตย์ไม่ชอบการกดขี่ข่มเหง ด้วยความน่าเกรงขามทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องการป้องกันศัตรูที่คิดปองร้าย แคล้วคลาดปลอดภัย

1.10 หัวหุ่นเปาวุนจีน

1.10.1 รูปแบบและลักษณะของใบหน้าของหัวหุ่น

ขนาดของหัวหุ่นมีความสูง 44 เซนติเมตร ความยาวรอบศีรษะ 64 เซนติเมตร ใบหน้าเป็นสีน้ำตาลเข้มทั้งใบหน้าริมฝีปากเป็นสีแดง แก้มอ้ม ใบหูกาง หน้าผากมีพระจันทร์เสี้ยวสีแดงอยู่กลางหน้าผาก คิ้วเรียวยาวเป็นการเขียนคิ้วแบบจิว ดวงตาวาวเรียวยาวตาเฉียงขึ้น เปลือกตาดำเป็นเส้นโค้ง เครายาว เรียงเส้นสีดำคัลบ แสดงอาการยิ้ม ศีรษะสวมหมวกสีดำทรงสี่เหลี่ยมสูง ตกแต่งด้วยเครื่องประดับที่มีสีเขียวคล้ายทับทิม มีปีกหมวกยื่นออกด้านข้าง

1.10.2 แนวคิดและคติความเชื่อ

เป็นเครื่องหมายของความซื่อสัตย์ ยุติธรรม จึงมีแต่คนเคารพบูชา ในการสร้างหัวหุ่นเปาวุนจีนจะถูกสร้างขึ้นตามความชอบส่วนบุคคล เพื่อเป็นการสร้างความแปลกใหม่ตื่นตาตื่นใจในความยิ่งใหญ่ของขบวนเชิดสิงโตและสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม

2. กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนของนายจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ ชุมชนแปลงนามเขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

2.1 การเตรียมหัวหุ่นจีน

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการเตรียมหัวหุ่นจีน ช่างจะเป็นผู้เตรียมหัวหุ่นแม่แบบเอง โดยสมัยก่อนนั้นจะใช้ไม้ไผ่มาสานเป็นโครง แต่ปัจจุบันนี้มีการใช้โฟมซึ่งช่วยให้การทำหุ่นง่ายขึ้น และสามารถแกะสลักได้ละเอียดและสวยงามมากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้วิธีการแกะโฟมก้อนให้ได้สัดส่วนและรูปแบบลักษณะของเทพหรือสัตว์ต่างๆ การใช้โฟมในการทำหัวหุ่นจีนสามารถนำมาใช้ซ้ำได้หลายๆ ครั้งและง่ายแก่การเก็บรักษา

2.2 การปะติดกระดาษ

จากการศึกษาพบว่า กระดาษที่ใช้ในการนำมาปิดเพื่อทำหัวหุ่นจีนนั้นมีกระดาษ 4 ชนิด คือ กระดาษเหลือง กระดาษฟาง กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษห่อพัสดุ และผ้าขาวบาง โดยขั้นแรกใช้กระดาษฟางชุบน้ำปิดลงหัวหุ่นแม่แบบจากนั้นขั้นต่อไปใช้แปรงเปียกผสมกาวลาเท็กซ์ทาแล้วปิดด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ สลับกับกระดาษเหลือง ปิดกระดาษสลับกันไปมาจนครบ 9 ชั้นนำไปตากจนแห้งสนิท

การใช้กระดาษที่มีลักษณะของเนื้อกระดาษต่างกัันนั้นเป็นการทำให้รู้ว่าปิดกระดาษไปกี่ชั้นแล้ว และการใช้ผ้าขาวบางเป็นการใช้ความยืดหยุ่นในการป้องกันการบิดเบี้ยวของหัวหุ่น

2.3 การแกะกระดาษออกจากแม่แบบ

โดยการผ่าครึ่งเพื่อให้แกะได้สะดวก จากนั้นจึงเอามาประกบกันใหม่ โดยใช้กระดาษ 4 ชนิดในการปิดรอยต่อและปิดให้ทั่วหัวหุ่น และใช้ผ้าดิบปิดทับลงไปรวมด้วยเพื่อกันสีที่รองพื้นหัวหุ่นแตกและช่วยเพิ่มความแข็งแรง เจาะช่องลูกตา จมูก ปากให้เรียบร้อย เดินลวดและสายยางตรงขอบเพื่อป้องกันกระดาษลู่ เก้งงานให้เรียบร้อย

2.4 การลองพื้นด้วยดินสอพอง

ในการลองพื้นหัวหุ่นจีนนั้น ช่างจะใช้ดินสอพองผสมกับกาวลาเท็กซ์ทำให้ทั่วหัวหุ่นทิ้งไว้ให้แห้งแล้วทาทับอีก 2-3 รอบรอจนแห้งสนิท ขัดดินสอพองออกด้วยกระดาษทรายให้เรียบ

2.5 ติดตาข่าย

การติดตาข่ายนั้นเป็นการหาที่ยึดให้กับการร้อยลูกบิดเพื่อที่จะทำเป็นแววตาให้หัวหุ่น เป็นการสร้างให้หัวหุ่นดูมีชีวิตจริง ๆ เริ่มจากการติดตาข่ายลงไปก่อนจึงติดกระดาษน้ำตาลทับขอบตาข่ายเพื่อยึดให้ตาข่ายติดแน่น

แต่ในการติดตาข่ายเพื่อแววตาให้หัวหุ่นจะไม่ได้ติดครบทั้ง 10 หัวจะยกเว้นมีหัวหุ่นแปะยิ้มและหัวหุ่นอาซิม เพราะไม่ได้ต้องการความสมจริง ต้องการให้ดูตลกและช่วยระบายอากาศให้กับคนที่สวมหัวหุ่น

2.6 ประกอบหัวหุ่น

ในการประกอบหัวหุ่นควรใช้ผ้าขาวบางติดตามรอยต่อก่อนติดกระดาษเหลืองทับ เพราะผ้าขาวบางมีความเหนียวและมีความยืดหยุ่นมากกว่ากระดาษ ใช้ลวดติดขอบหัวหุ่นเพื่อกันกระดาษลู่แล้วจึงใช้สายยางมาครอบเพื่อเพิ่มความแข็งแรง ด้านในหัวหุ่นจะใช้ตะกร้าและซามอะลูมิเนียมประกอบติดด้วยการเย็บให้แน่น นำผ้าขาวบางมาติดทับรอยต่อส่วนที่เหลืองและติดกระดาษเหลืองทับเป็นครั้งสุดท้าย

2.7 การลงสีรองพื้น

ก่อนที่จะลงสีพลาสติกสีขาวในการรองพื้น จะต้องขัดเอาผิวที่ขรุขระออกให้เรียบเนียนเสมอกัน หลังจากนั้นจึงใช้แปรงทาแลคเกอร์ในการทาสีรองพื้นสีขาวทำให้ทั่วหัวหุ่น วาดลายเส้นกำหนดจุดสำหรับติดเครื่องประดับ

2.8 การลงสี

การลงสีของช่างจะยึดตามลักษณะสีของเทพ การเขียนหน้าตายึดตามลักษณะของเทพองค์นั้นๆเช่นกัน สีที่ใช้เป็นสีน้ำ สีโปสเตอร์และสีพาสติก การลงสีจะลงทีละชั้นและรอให้แห้งจึงลงชั้นต่อไปจนเนื้อสีเด่นชัดจึงลงแล็กเกอร์เพื่อให้เงางามและป้องกันสีลอก

2.9 การตกแต่งรายละเอียด

ขั้นตอนสุดท้ายคือการตกแต่งรายละเอียด เช่น การใส่หนดใส่โครง เส้นหนดและโครงจะเป็นเส้นใหม่สังเคราะห์ที่นำเข้ามาจากเมืองจีน โดยช่างจะมาตัดแต่งความยาวเองแล้วนำไปตกแต่งให้หัวหุ่นจีนมีความสมบูรณ์สวยงามตามรายละเอียดของหุ่นแต่ละตัว

ในการถ่ายทอดภูมิปัญญากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดความรู้ของนายจิรวุฒิณธ์ เอื้อบำรุงพงศ์ (คกเท้า) มีลักษณะแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามอัยาศัย 2 วิธี คือ

1. การให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชน ทางนิตยสาร หนังสือพิมพ์และทางอินเทอร์เน็ต โดยมีการตีพิมพ์เผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนวิธีการผลิต

2. เปิดบ้านของตนเองให้เป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ช่างเป็นฝ่ายบอกเล่าอธิบายถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตน มีใบความรู้ในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนการทำหุ่นเพื่อเป็นการอธิบายและให้ความรู้พื้นฐานก่อนลงมือปฏิบัติ มีการสาธิตให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ มีการให้ผู้สนใจได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยช่างเป็นผู้ให้คำอธิบายแนะนำที่ละขั้นตอนคอยตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการ

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพ พบว่า

หัวหุ่นจีนมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อของจีนในเรื่องของเทพเจ้าที่ประทานพรในเรื่องที่เป็นมงคล ความร่ำรวย อำนาจวาสนา ความมั่งมีศรีสุข อายุมั่นขวัญยืน ชนะอุปสรรคศัตรู ช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดี เพื่อให้คุ้มครองธุรกิจ การงาน การค้าให้รุ่งเรืองมีโชคลาภ ตลอดจนมีความมั่งคั่งร่ำรวยและนำความสุขความเจริญมาแก่ตนเองและคนในครอบครัว แนวคิดและคติความเชื่อต่างๆนี้เองจึงส่งผลต่อการผลิตหัวหุ่นจีนให้มีรูปแบบลักษณะเหมือนเทพเจ้าที่มีความหมายในเรื่องนั้น ๆ โดยการนำลักษณะเด่นมาผลิตหัวหุ่นจีน เห็นได้จากหัวหุ่นชีวที่มีรูปแบบลักษณะเป็นชายชราที่มีใบหน้ายาวหน้าผากตรงกลางโหนกนูนมีรอยย่นบริเวณหน้าผาก ใบหูใหญ่ยาวดูเป็นคนอายุยืน ริมฝีปากเหยียดขึ้นเล็กน้อยเห็นฟันแสดงอาการยิ้ม หัวหุ่นจีนที่คนนิยมมากที่สุดคือหัวหุ่นไข่ซึ่งเอี้ย เพราะชาวจีนให้ความสำคัญนับถือไข่ซึ่งเอี้ยเป็นอย่างมาก เนื่องจากไข่ซึ่งเอี้ยะ เป็นเทพเจ้าองค์สำคัญและเป็นเทพเจ้าองค์แรกที่ต้องไหวในวันตรุษจีน (วันขึ้นปีใหม่ขงจีน) เพราะเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภ ความมั่งคั่งและการค้าขาย หัวหุ่นจีนที่นิยมเดินร่วมขบวนสิงโตในงานมงคลและงานรื่นเริงต่างๆจะมีลักษณะที่แสดงสีหน้ายิ้มแย้ม มีความน่ารัก ดูใจดี ใบหน้าอิมเอิบ แก้มเต็ม มีติ่งหูใหญ่อวบ จมูกได้รูป ได้แก่ หัวหุ่นแปะยิ้ม หัวหุ่นอาซิม หัวหุ่นไข่ซึ่งเอี้ย หัวหุ่นฮก หัวหุ่นลก หัวหุ่นชีว หัวหุ่นกิมทัง หัวหุ่นเง็กนึ่ง หัวหุ่นเปาฉุนจีน

ส่วนหัวหุ่นที่นิยมในการเข้าร่วมพิธีแห่ไหว้เจ้า ในการเปิดกิจการร้านค้า ได้แก่ หัวหุ่นกวนอู เพราะด้วยมีลักษณะใบหน้ายาวเป็นสีแดงทั้งใบหน้า ริมฝีปากเป็นสีแดง หัวคิ้วยื่นชนกัน และตามความเชื่อที่ว่า กวนอูเป็นเทพที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ รักความยุติธรรม มีคุณธรรมทำให้อูน่าเกรงขาม ผู้ผลิตหัวหุ่นจีนมีความพยายามทำจะให้หัวหุ่นมีชีวิตด้วยการติดลูกปัดที่ตาข่ายบริเวณตาเพื่อทำแววตา มีการลงสีฟ้าไล่น้ำหนักที่หัวตาและหางตา การเขียนคิ้วจะมี 3 ลักษณะคือ ลักษณะแรกใช้การเขียนเส้นคิ้วด้วยสีเทา ในการวาดส่วนเส้นขนคิ้ววาดเรียงเส้นด้วยสีดำ ลักษณะที่สองเป็นการเขียนคิ้วด้วยหมึกจีนสีดำเดียว โดยเขียนคิ้วเรียวยาวปลายหางคิ้ววัดขึ้น ลักษณะที่สามใช้เส้นไหมที่มีลักษณะเหมือนหนวดมาติด การใส่รายละเอียดในเรื่องลวดลายที่ประดับที่หัวหุ่นก็มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อจีน ลายดอกท้อที่ปรากฏอยู่บนปีกหมวกของหัวหุ่นลก็มี ความหมายว่าดอกท้อเป็นดอกไม้ที่เป็นมงคล เป็นสัญลักษณ์แห่งชีวิต การเจริญเติบโต และความมั่งคั่ง ลายมังกรนั้นเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ เกียรติยศ โชคลาภ ความมีสุขภาพแข็งแรง และความสำเร็จของชีวิต ที่กล่าวทั้งหมดจะเห็นได้ว่ารูปแบบลักษณะหัวหุ่นจีนมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อของจีน

กระบวนการผลิตหัวหุ่นจีนในขั้นตอนการเตรียมหัวหุ่นจีนช่างจะเป็นผู้เตรียมหัวหุ่นแม่แบบเอง โดยสมัยก่อนนั้นจะใช้ไม้ไผ่มาสานเป็นโครง แต่ปัจจุบันนี้มีการใช้โฟมซึ่งช่วยให้การทำหุ่นง่ายขึ้น และสามารถแกะสลักได้ละเอียดและสวยงามมากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้วิธีการแกะโฟมก่อนให้ได้สัดส่วนและรูปแบบลักษณะของเทพหรือสัตว์ต่างๆ ประกระดาษชั้นน้ำเป็นชั้นแรกจึงค่อยใช้กาบแปงเปียกในการช่วยประกระดาษ กระดาษที่ใช้ในการนำมาปิดเพื่อทำหัวหุ่นจีนนั้นมีกระดาษ 4 ชนิด คือ กระดาษเหลือง กระดาษฟาง กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษห่อพัสดุ ติดสลับชั้นจนชั้นที่ 5 จึงปะติดผ้าขาวบางเพื่อช่วยยึดกระดาษ ประกระดาษสลับกันไปมาจนครบ 9 ชั้น นำไปตากจนแห้งสนิท เมื่อหัวหุ่นจีนแห้งจึงแกะหัวหุ่นออกจากแม่แบบ โดยการผ่าครึ่งเพื่อให้แกะได้สะดวก เจาะช่องลูกตา จมูก ปาก และเก็บขอบงานให้เรียบร้อย จากนั้นจึงเอามาประกอบกันใหม่ในขั้นตอนนี้จะใช้ผ้าขาวบางปิดรอยต่อและประกระดาษเหลือง และเก็บขอบงานด้วยการเย็บลวดและครอบสายยางให้เรียบร้อย การลงพื้นเพื่อเตรียมระบายสีหัวหุ่น ช่างจะใช้ดินสอพองผสมกับกาวลาเท็กซ์ทำให้ทั่วหัวหุ่นทิ้งไว้ให้แห้งแล้วทาทับอีก 2-3 รอบจนแห้งสนิท ขัดดินสอพองออกด้วยกระดาษทรายให้เรียบ การลงสีหน้าหัวหุ่นจีน ช่างจะยึดตามลักษณะสีของเทพ การเขียนหน้าตายึดตามลักษณะของเทพองค์นั้นๆ สีที่ใช้เป็นสีน้ำ สีโปสเตอร์และสีพลาสติก การลงสีจะลงทีละชั้นและรอให้แห้งจึงลงชั้นต่อไปจนเนื้อสีเด่นชัดจึงลงแล็กเกอร์เพื่อให้เงางามและป้องกันสีลอก ขั้นตอนสุดท้ายคือการตกแต่งรายละเอียด เช่น การใส่หนวด ใส่เครา เป็นการตกแต่งให้หัวหุ่นจีนมีความสมบูรณ์สวยงามตามรายละเอียดของหุ่นแต่ละตัว

ในการถ่ายทอดภูมิปัญญากระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดความรู้ของนายจิรวุฒิ เอื้อบำรุงพงศ์ (คกเท้า) แบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามอัธยาศัย โดยได้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำหัวหุ่นจีนสู่มวลชนโดยการให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชน มีการเผยแพร่ตีพิมพ์บทความ ตลอดจนเปิดบ้านของตนเอง ให้เป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไปหรือกลุ่มบุคคลจากหน่วยงานต่างๆที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่มาเรียนจะมีชาวจร แต่จะเป็นกลุ่มที่มีความสนใจและมาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของการถ่ายทอดกรรมวิธีในการทำหัวหุ่นจีน คกเท้าจะถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและจากประสบการณ์จริงในการทำหัวหุ่นจีนมากกว่า 40 ปี ผ่านการทดลองแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาให้ผู้สนใจอย่างเต็มที่โดยไม่หวังวิชา ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่ช่างเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบายถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตน มีการสาธิตให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ มีการให้ผู้สนใจได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยช่างเป็นผู้ให้คำอธิบายแนะนำที่ละขั้นตอน คอยตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการ ซึ่งระยะเวลาในการทำหัวหุ่นจีนแต่ละหัวแต่ละลักษณะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ต้องใช้ระยะเวลาในการทำอย่างน้อย 2-3 สัปดาห์ ดังนั้นผู้มาเรียนต้อง อดทน ใจเย็น มีความตั้งใจจริง และมีความประณีตก็จะเรียนรู้ได้ไม่ยาก และในการถ่ายทอดความรู้นั้นผู้ถ่ายทอดหวังไว้ว่าเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การวิจัยในครั้งต่อไปควรมีการศึกษาชุดแต่งงานที่ร่วมกับหัวหุ่นโดยศึกษาในเรื่องสืบลวดลายว่ามีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อและมีความหมายอย่างไรต่อหัวหุ่นและประเพณีวัฒนธรรมจีน

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2544). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กรรณิการ์ ศรีศิวานานนท์. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำหัวโขนเล็กโดยการเรียนรู้ตาม*

อภยาศัย สำหรับช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการดอนคลัง สำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2. ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

จิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์

เอื้อบำรุงพงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อ 7 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์

เอื้อบำรุงพงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อ 8 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์

เอื้อบำรุงพงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อ 9 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 10 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 12 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 13 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 15 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 16 มกราคม 2556

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์ เอื้อบำรุงพงศ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อ 17 มกราคม 2556

เจริญ ตันมหาพราณ. (2554). *ย้ายถนนยลถิ่นจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปราชญ์.

ณัฐฐา เอื้อบำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กมลพร ดีประทีป เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านของจิรวัดณ์

เอื้อบำรุงพงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อ 19 มกราคม 2556

- ดร.นริศ วศินานนท์. (2555). ประเพณีการไหว้เทพเจ้าเตาไฟ. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
http://www.elearneasy.com/shows_news_eaw.php?news_id=930.
 (วันที่สืบค้นข้อมูล 3 ธันวาคม 2555).
- ด้วนลีเซิง และบุญยั้ง ไกรสุขศิริ. (2543). ความเป็นมาของวัดจีนปละศาลเจ้าจีนในประเทศไทย
 คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- ทวิทอง หงส์วิวัฒน์. (2545). คริวไทย. กรุงเทพฯ: แสงแดด.
- ทานตะวัน. (2537). เทศกาลสำคัญของคนจีน. กรุงเทพฯ: ซี.เอ.ดี พับลิชชิ่ง.
- ธนพร นมรักษ์. (2548). *กรณีศึกษาตุ๊กตาศิลาจีนในวัดในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ:
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีระยุทธ อมรพหมภักดี. (2546). การศึกษาวิเคราะห์การสร้างสรรค์หัวโขนของช่างผู้ชำนาญการทำ
 หัวโขนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีระยุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา. (2554). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
http://www.kkopc.org/web/attachment/115_pdf. (วันที่สืบค้นข้อมูล 2 มกราคม 2556).
- ปฐุม นิคมานนท์. (2548). การค้นคว้าความรู้ และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย.
 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผู้จัดการรายวัน. (2548). "คนเก่า"เจ้าแห่งหุ่นจีน ผู้สร้างงานศิลป์ด้วยหัวใจ. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000019819>.
 (วันที่สืบค้นข้อมูล 3 ธันวาคม 2555).
- พงศพร พิณจิวัฒน์. (2548). ศิลปกรรมท้องถิ่น กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย
 จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัทยา สายหู. (2517). ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พีรยุทธ สุเทพศิริ. (2547). กวนอู เทพเจ้าแห่งความมั่งคั่ง. กรุงเทพฯ: สร้อยทอง.
- พ.สุวรรณ. (2545). ไฉ่ซิ้งเอี้ย เทพเจ้าแห่งโชคลาภ. กรุงเทพฯ: พับบ้านมงคล.
- เพ็ญศรี ตุ๊ก; และคณะ. (2536). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ:
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ แพงเงิน. (2545). การทำมาหากินบนถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง*.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามเพรส.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2547). *ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ
- เรืองรอง รุ่งรัศมี. (2542). มังกรซ่อนลาย. กรุงเทพฯ: แพรว.

- โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย. (2552). คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2552. กรุงเทพฯ: โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.
- โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย. (2555). คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555. กรุงเทพฯ: โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ไทย-จีน. (2552). สายสัมพันธ์ราชวงศ์ไทย-จีน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้
http://www.thaizhong.org/index.php?option=com_content&view=article&id=158:art49&catid=52:article-cat&Itemid=30. (วันที่สืบค้นข้อมูล 2 มกราคม 2556).
- สุรสิทธิ์ อมรอนิศักดิ์. (2546). เทพมงคลของจีน. กรุงเทพฯ: เต่าประยุกต์.
- เสาวรัตน์ โภธิพันธ์. (2550). ศึกษาอาหารจีนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทย
เชื้อสายจีน ย่านเยาวราช. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/samphanthawong>.
(วันที่สืบค้นข้อมูล 3 มกราคม 2556).
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2550). วิถีจีน-ไทย ในสังคมสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ลินดา. (2526). การศึกษาในศิลปะจีน. อังกอร์: จีนสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ห้วยอิง หวัง และวารุณี หวัง. (2553). สถานะของการรับการถ่ายทอดรูปแบบและการยอมรับ
ความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านของประเทศจีนปัจจุบัน. ตีพิมพ์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
หวงหว่าเจี๋ย, ผศ.พรพรรณ จันทโรนานนท์ (ผู้แปล). การละเล่นพื้นบ้านของจีนในสมัยโบราณจนถึง
ปัจจุบัน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://cul.hcu.ac.th>.
- อรณี แน่นหนา. (2554). ไซน่าทาวน์ เยาวราช. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ be LEARNING.
- อ.ส.ม.ท. (2552). ช่างฝีมือหุ่นจีนคนสุดท้าย. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
<http://www.youtube.com/watch?v=1syGB2DZsSo> (วันที่สืบค้นข้อมูล 3 มกราคม 2556).
- (2545). กิมฮุย แซ่โล้ว ประติมากรผู้สร้างมังกรทองมือหนึ่งของเมืองไทย ฉบับที่ 455
หน้า 27. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เนชั่น สดุดส์ปาดาร์.
- (2545). กิมฮุย แซ่โล้ว ประติมากรผู้สร้างมังกรทองมือหนึ่งของเมืองไทย ฉบับที่ 456 หน้า
27. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เนชั่น สดุดส์ปาดาร์.
- (2556). กลเม็ดการทำหุ่น. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://http://ngiew.com/content>.
(วันที่สืบค้นข้อมูล 3 มกราคม 2556).
- (2514). ศิลปะในบางกอก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เพื่ออักษร

- (2550). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- (2548). คกทำวประติมากรนักสร้างหุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน ประชาชื่น.
- (2549). คกทำวประติมากรมือวางอันดับหนึ่งของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตั้งตัว.
- (2551). คกทำวศิลปินหุ่นจีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เส้นทางทำมาหากิน.
- (2554). ถนนเยาวราช ถนนเมืองจีนเล็ก ๆ ในไทย. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://pakxe.com/jl_pakse/index.php?option=com_content&view=article&id=1895&catid.=525:2010-07-31-06-28-55&Itemid=64. (วันที่สืบค้นข้อมูล 3 มกราคม 2556).
- (2548). คกทำว ประติมากรนักสร้างหุ่น. กรุงเทพฯ: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน.
- เอกวิทย์ ฅ ถกลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- Andrew D.W. Forbes. (1988). *The Muslims of Thailand*. Soma Prakasan. pp. 14–15. ISBN.
- George Allen ; & Unwin. (1971). *Emile Durkheim, The Elementary Forms of Religious Life*. London: A study in Religious Sociology.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน
ชุมชนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพฯ

แบบสัมภาษณ์การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และกระบวนการผลิตหัวหุ่นจีน ชุมชนแปลงนาม
เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพ

1. ประวัติผู้ถ่ายทอดความรู้/ช่างภายในกลุ่ม/สมาชิกกลุ่ม

ชื่อ(นาย,นาง,นางสาว).....นามสกุล.....
 ศาสนา.....เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....
 เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....อายุ.....ปี
 สถานที่เกิด.....หมู่ที่.....ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ชื่อบิดา.....นามสกุล.....

ชื่อมารดา.....นามสกุล.....

จำนวนพี่น้อง.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน

1. ชื่อ.....นามสกุล.....

2. ชื่อ.....นามสกุล.....

3. ชื่อ.....นามสกุล.....

4. ชื่อ.....นามสกุล.....

จำนวนบุตร.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

2. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

3. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

4. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
 ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
 โทรศัพท์บ้าน..... โทรศัพท์มือถือ.....

1.ความเป็นมาของการผลิตหัวหุ่นจีน เริ่มต้นอย่างไร จึงมาถึงปัจจุบันได้

.....

1.1 เริ่มสนใจหัวหุ่นจีนเมื่ออายุ.....ปี สิ่งทีกระตุ้นความสนใจคือ.....

.....

1.2 มีความรู้ในเรื่องการผลิตหัวหุ่นจีนได้อย่างไร

.....

1.3 การผลิตหัวหุ่นจีนในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

.....

1.4 หัวหุ่นจีนที่ทำมามีอะไรบ้าง

.....

1.5 หัวหุ่นจีนแบบใด ขายได้มากที่สุด เพราะเหตุใด

.....

1.6 หัวหุ่นจีนแต่ละหัวมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อของจีนอย่างไร

.....

1.7 หัวหุ่นจีนแต่ละหัวมีสัญลักษณ์อะไรเป็นสำคัญและสัญลักษณ์นั้นแสดงความหมายในเรื่องอะไร

.....

1.8 หัวหุ้นเงินแต่ละหัวมีผลต่อความเชื่อของผู้สั่งทำอย่างไร

.....

.....

2. กระบวนการผลิตหัวหุ้นเงิน

2.1 วัสดุ

.....

.....

2.2 เครื่องมือ

.....

.....

2.3 การเตรียมวัสดุ

.....

.....

2.4 วิธีการสร้างหัวหุ้นต้นแบบ

.....

.....

2.5 ขั้นตอนการสร้างหัวหุ้น

.....

.....

2.6 การระบายสีและเขียนลายละเอียด

.....

.....

2.7 การตกแต่งชิ้นส่วนอุปกรณ์ต่างๆ

.....

.....

2.8 การใช้และการเก็บรักษา

.....

.....

2.9 ขอบันทึกภาพผลงานได้หรือไม่ (ตามที่ผู้ให้ข้อมูลบรรยาย)

.....

.....

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ของช่างสู่ช่างรุ่นใหม่

3.1 มีการสอนหรือถ่ายทอดและหาคนมาช่วยผลิตผลงานหรือไม่

3.1.1 ถ้ามีคนมาช่วยผลิตผลงานจะต้องสอนก่อนหรือถ่ายทอดความรู้ให้ก่อนหรือไม่ อย่างไร

3.2 การถ่ายทอดความรู้กระบวนการผลิตหัตถ์หุ่นจีน ท่านใช้วิธีการใด ทำไมจึงใช้วิธีการนั้น

- () การบอกเล่าด้วยวาจา (การเล่าให้ฟัง)
- () การสาธิต (การทำให้ดู)
- () การปฏิบัติจริง (การพาทำ)
- () การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ (การเรียนรู้ด้วยตนเอง)
- () การจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ (การไปดูของจริงที่จัดไว้)

ระบุเหตุผลที่ต้องการถ่ายทอดวิธีนี้

ปัญหาและข้อเสนอแนะของภูมิปัญญาเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ผู้บันทึก.....

บันทึกเมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ..... เวลา

สถานที่สัมภาษณ์.....

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหน้า

ประวัติผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหน้า

ภาพประกอบ 101 ประวัติผู้สร้างสรรค์ผลงานหัวหน้าจีน

ชื่อ นายจิรวัดมน์ เอื้อบำรุงพงศ์ (คกเท้า) เกิดวันที่ 1 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2497
อายุ 58 ปี เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 1/215 ชั้น 6 ห้อง 18 ถนนแปลงนาม เขตสัมพันธวงศ์
จังหวัดกรุงเทพมหานครรหัสไปรษณีย์ 10100

โทรศัพท์บ้าน 02-226-6286 โทรศัพท์มือถือ 086-999-6533

จำนวนบุตร 4 คน ชาย 1 คน หญิง 3 คน

1.	ชื่อ นายวชิรวิทย์	เอื้อบำรุงพงศ์	อายุ	32	ปี
2.	ชื่อ นางสาวพิมล	เอื้อบำรุงพงศ์	อายุ	29	ปี
3.	ชื่อ นางสาวณัฐธา	เอื้อบำรุงพงศ์	อายุ	24	ปี
4.	ชื่อ นางสาวหฤทัย	เอื้อบำรุงพงศ์	อายุ	19	ปี

ภาคผนวก ค

ผลงานต่าง ๆ ของนายจิรวัดน์ เอื้อบำรุงพงศ์

ภาพประกอบ 102 ทูลเกล้าฯถวายคทาอยู่ใต้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี

ภาพประกอบ 103 ทำป๋องแป๋งยักษ์ติดตั้งบริเวณแยกโอเดียน

ภาพประกอบ 104 งานแสดงที่ธนาคารทหารไทย สาขาตลาดน้อย ถนนเยาวราช

ภาพประกอบ 105 ร่วมออกงานตรุษจีนที่ถนนเยาวราช

ภาพประกอบ 106 ผลงานที่ตีพิมพ์ลงนิตยสารทำมาหากินปี 2551

ภาพประกอบ 107 ผลงานที่ตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์ประชาชื่นปี 2548

ภาพประกอบ 108 ถ่ายทอดข่าวช่อง 9

ภาพประกอบ 109 ถ่ายทอดรายการโทรทัศน์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	กมลพร ดีประทีป
วัน/เดือน/ปีเกิด	23 มีนาคม 2521
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	24/3 ซอยนวนมินทร์ 111 ถนนนวนมินทร์ แขวงนวนมินทร์ เขตบึงกุ่ม จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10230
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูผู้ช่วย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาตอนต้น จาก โรงเรียนเทพลีลา
พ.ศ. 2536	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ จาก วิทยาลัยช่างศิลป์ลาดกระบัง
พ.ศ. 2540	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปบัณฑิต) สาขาภาพพิมพ์ จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2556	การศึกษามหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ